

Черкаський державний технологічний університет
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Наглюков Ігор Олександрович

УДК 122/129:140:327.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ЯК КАТЕГОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ФЕНОМЕНУ ЛОБІЗМУ**

03 Гуманітарні науки

033 Філософія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело

_____ І. О.Наглюков

Науковий керівник:
Бойко Анжела Іванівна
доктор філософських наук, професор

Черкаси 2025

Анотація

Наглюков І. О. Політична безпека як категорія політичної філософії в контексті сучасного феномену лобізму. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія – Черкаський державний технологічний університет, Черкаси, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячене філософському переосмисленню поняття політичної безпеки як категорії політичної філософії в контексті сучасного лобізму. Дослідження поглиблює розуміння політичної безпеки через аналіз її взаємозв'язку з лобізмом, який розглядається як багаторівневий механізм впливу, що поєднує економічні, політичні, інформаційні та символічні аспекти. Сучасна глобальна політика характеризується високим рівнем взаємозалежності держав та недержавних акторів. Корпоративні інтереси й лобістські практики набули транснаціонального характеру і відчутно впливають на формування безпекового порядку денного на національному й міжнародному рівнях. Постають нові виклики – від кібербезпеки до гібридних загроз – які вимагають філософського осмислення безпеки не лише як військово-стратегічної, але й як політико-філософської категорії, що охоплює політичну стабільність, захист демократичних інституцій, права людини та верховенство права. Вивчення ролі лобізму у цьому контексті є своєчасним і важливим, оскільки висвітлює, як приховані механізми впливу приватних інтересів можуть підривати або посилювати політичну безпеку держави. У дослідженні підкреслено, що лобізм у сфері безпеки не обмежується просуванням корпоративних інтересів, а виступає індикатором трансформації влади в сучасному світі, де традиційні ієрархічні моделі поступаються місцем мережевим і розподіленим структурам. Це особливо помітно в умовах цифрової епохи, коли контроль над інформаційними потоками стає ключовим чинником формування безпекової політики.

Автор спирається на ідеї провідних мислителів, щоб теоретично осмислити феномен політичної безпеки. Зокрема, використано концепції Карла Дойча, Мішеля Фуко, Жана Бодріяра, Баррі Бузана та інших. Карл Дойч наголошував на значенні комунікації та політичної спільноти для забезпечення стабільності: безпека пов'язана з формуванням спільних цінностей і мереж довіри між акторами міжнародних відносин. Мішель Фуко проаналізував взаємозв'язок влади, знання і безпеки – через призму його концепцій показано, як держава за допомогою дискурсу безпеки нормує соціальну поведінку, а нелінійні мережі влади (у тому числі лобістські впливи) пронизують політичний простір. Жан Бодріяр запропонував бачення безпеки як симулякру, тобто штучної моделі реальності: суспільство може жити у світі симульованих загроз і образів ворога, що не завжди відповідають дійсності. Це пояснює, як політичні еліти або групи інтересів здатні конструювати “гіперреальні” загрози для досягнення власних цілей. Баррі Бузан (Копенгагенська школа) ввів поняття сек'юритизації – процесу, коли певне питання набуває статусу проблеми безпеки шляхом відповідного риторичного оформлення. Такий підхід висвітлює, як мова загрози та надзвичайного стану використовується для легітимації особливих заходів (аж до відступу від демократичних процедур чи норм міжнародного права) під гаслом захисту безпеки. Поєднання цих різнопланових концепцій створює міцний теоретико-методологічний фундамент дослідження і дозволяє комплексно розглянути політичну безпеку у взаємозв'язку з лобістськими практиками.

Особливістю дисертаційного дослідження є глибокий аналіз того, як у сучасному політичному контексті поняття безпеки трансформується під впливом економічних інтересів та лобістських практик. Автор наголошує, що традиційне розуміння безпеки як виключно військово-стратегічної категорії вже не відповідає сучасним реаліям, де політика безпеки перетворилася на комплексний процес, що включає економічні, соціальні, інформаційні та технологічні виміри.

У дисертації акцентовано увагу на внутрішній суперечливості сучасних

безпекових стратегій, зокрема у США, де декларовані принципи незастосування сили та поваги до міжнародного права часто розходяться з реальною політичною практикою, що формується під впливом могутніх лобістських груп. Автор аргументує, що лобізм не лише впливає на конкретні рішення, але й формує цілі національні безпекові доктрини, змінюючи саме уявлення суспільства про те, що є безпечним або небезпечним.

Дослідження включає аналіз кейсів, які ілюструють, як лобізм впливав на прийняття безпекових рішень у різних адміністраціях США. Автор ретельно розглядає приклади військових кампаній і масштабних міжнародних конфліктів, які були ініційовані або підтримувані завдяки активному лобістському втручання. Цей аспект розкриває механізми того, як лобістські структури можуть маніпулювати громадською думкою, формувати загрози або створювати симулякри загроз задля досягнення приватних чи корпоративних інтересів.

Особливу увагу автор приділяє власному підходу до дослідження, що ґрунтується на синтезі історико-ретроспективного, феноменологічного та порівняльно-правового аналізу. Це дозволяє автору глибоко дослідити історичні передумови формування сучасного розуміння політичної безпеки та проаналізувати, як концепції безпеки трансформувалися під впливом різних політичних ідеологій, економічних умов та міжнародних відносин. Такий підхід розширює можливості політичної філософії, оскільки дозволяє розглядати безпеку не лише як статичну категорію, але й як динамічний процес, що перебуває у постійній взаємодії з політичним, економічним і соціальним контекстами.

Автор наголошує на важливості міждисциплінарного аналізу, що є визначальною рисою його підходу. В дисертації активно застосовуються концепції та методи різних наук, зокрема, філософії, політології, права та безпекознавства. Така методологічна інтеграція дозволяє глибше зрозуміти багатовимірність феномену безпеки та його складний взаємозв'язок із сучасним лобізмом. Вперше в українській політичній філософії саме у такому

комплексному ракурсі розглядається взаємодія приватних, корпоративних інтересів та державних безпекових політик.

Однією з важливих новацій дисертації є детальне дослідження етики політичного лобізму. Автор не лише описує механізми та наслідки лобістської діяльності, але й аналізує моральні та етичні аспекти її впливу на державну політику. Дослідження містить критичний аналіз того, як лобізм, маючи формально легальний статус у більшості демократичних країн, може порушувати базові принципи демократичного управління, створюючи ризики для національної безпеки і державного суверенітету.

Окремо слід відзначити запропоноване автором розширення теорії сек'юритизації: у дисертації це поняття застосовується не тільки до аналізу безпекових політик, але й до розуміння того, як економічні та корпоративні інтереси перетворюються на елементи національної стратегії безпеки. В результаті сек'юритизація розглядається як процес конструювання політичних реалій, у якому ключову роль відіграють не лише державні інститути, але й приватні актори з потужним економічним ресурсом.

Ще однією важливою темою, яку розкриває автор, є критика існуючих міжнародних правових механізмів забезпечення безпеки. Автор підкреслює, що сучасна практика міжнародного права часто є неефективною у протидії прихованим лобістським впливам, які формують зовнішню політику країн.

Наукова новизна дисертації полягає у введенні нового, комплексного погляду на поняття політичної безпеки, розглядаючи її як динамічний феномен, тісно пов'язаний із лобістськими практиками та корпоративними інтересами. Зокрема, автор уперше концептуалізує політичну безпеку як соціально-нормативний симулякр, що дозволяє критично переосмислити практики та декларації безпеки, які часто відрізняються від реального стану справ.

Автором поглиблено аналіз феномену сек'юритизації, запропонованого представниками Копенгагенської школи (Б. Бузан, О. Вівер). У роботі сек'юритизація розглядається у ширшому контексті, зокрема у поєднанні з

практиками лобізму, що дозволяє простежити, як безпека використовується як інструмент маніпуляції громадською думкою та політичними процесами.

Ще одним важливим внеском є аналіз того, як лобізм безпосередньо впливає на формування стратегічних рішень США у сфері національної та міжнародної безпеки, особливо щодо принципу незастосування сили. Автор доводить, що формально-декларативні норми міжнародного права часто підміняються реальними практиками, сформованими під тиском корпоративних інтересів.

У дисертації ґрунтовно досліджено вплив лобізму на прикладі прийняття рішень у сфері національної безпеки США, з особливим акцентом на те, як приватні інтереси стають чинниками, що формують політичні пріоритети та міжнародну поведінку держави. Зокрема, автор аналізує механізми, за допомогою яких великі корпорації та лобістські групи просувають власні інтереси, використовуючи політичний дискурс безпеки для досягнення економічних, стратегічних чи геополітичних цілей.

Важливим внеском роботи є розкриття взаємозв'язку між лобістськими структурами та політичними рішеннями у сфері використання військової сили. В дисертації зазначено, що політика безпеки США часто залежить не лише від об'єктивних загроз, а й від суб'єктивного впливу корпоративних інтересів. Як приклади наведено ситуації, пов'язані з військово-промисловим комплексом, коли лобісти суттєво впливали на обсяг оборонних бюджетів, закупівлю озброєнь чи навіть на ініціювання військових операцій. Аналізується також взаємодія між корпоративними лобістами та урядовими структурами США у питаннях кібербезпеки, енергетичної безпеки та технологічної безпеки.

Автор використовує конкретні приклади для ілюстрації того, як формуються безпекові стратегії під впливом лобістських груп, що свідчить про необхідність переосмислення поняття безпеки не лише як політичної категорії, а й як соціально-економічного феномену.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях, а також у

викладанні курсів з політичної філософії, політології, безпекознавства та правознавства. Сформульовані в роботі рекомендації мають прикладний характер, оскільки можуть допомогти у розробці більш ефективних стратегій державної політики у сфері безпеки та врегулювання лобістських практик.

Результати дослідження мають практичне значення й для законодавців, представників громадянського суспільства та експертів з міжнародних відносин, які отримують нові інструменти для аналізу і критичного осмислення лобістських впливів на політику безпеки.

Таким чином, дисертаційне дослідження є цілісною, інноваційною науковою працею, що пропонує нове осмислення поняття політичної безпеки крізь призму сучасних лобістських практик. Робота не лише поглиблює теоретичне розуміння безпеки як динамічного і багатовимірного явища, але й відкриває нові перспективи для практичного застосування отриманих результатів у сфері політичного управління та міжнародних відносин.

Ключові слова: *політична безпека, лобізм, лобісти, національна безпека, сек'юритизація, симулякр, філософія безпеки, влада, політичний вплив, міжнародне право, корпоративні інтереси, державне управління, етика лобізму, моральні цінності.*

SUMMARY

Nahliukov I. O. Political security as a category of political philosophy in the context of the modern phenomenon of lobbying – Qualification Scientific Work, Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in specialty 033 Philosophy, Cherkasy State Technological University, Cherkasy, 2025.

The dissertation is devoted to the philosophical rethinking of the concept of political security as a category of political philosophy in the context of modern lobbying. The study deepens the understanding of political security by analyzing its relationship with lobbying, which is seen as a multilevel mechanism of influence that combines economic, political, informational and symbolic aspects. Modern

global politics is characterized by a high level of interdependence between states and non-state actors. Corporate interests and lobbying practices have become transnational and have a significant impact on the formation of the security agenda at the national and international levels. New challenges - from cybersecurity to hybrid threats - are emerging that require a philosophical understanding of security not only as a military-strategic category, but also as a political and philosophical category that encompasses political stability, protection of democratic institutions, human rights and the rule of law. The study of the role of lobbying in this context is timely and important, as it highlights how hidden mechanisms of influence of private interests can undermine or strengthen the political security of the state. The study emphasizes that lobbying in the security sector is not limited to the promotion of corporate interests, but is an indicator of the transformation of power in the modern world, where traditional hierarchical models are giving way to networked and distributed structures. This is especially noticeable in the digital age, when control over information flows is becoming a key factor in shaping security policy.

The author draws on the ideas of leading thinkers to theorize the phenomenon of political security. In particular, the concepts of Karl Deutsch, Michel Foucault, Jean Baudrillard, Barry Buzan and others are used. Karl Deutsch emphasized the importance of communication and political community for ensuring stability: security is associated with the formation of common values and networks of trust between actors in international relations. Michel Foucault analyzed the relationship between power, knowledge, and security - through the prism of his concepts, he showed how the state uses the security discourse to normalize social behavior, and how non-linear networks of power (including lobbying influences) permeate the political space. Jean Baudrillard proposed a vision of security as a simulacrum, that is, an artificial model of reality: society can live in a world of simulated threats and images of the enemy that do not always correspond to reality. This explains how political elites or interest groups are able to construct “hyperreal” threats to achieve their own goals. Barry Buzan (Copenhagen School) introduced the concept of securitization, a process where a certain issue becomes a security issue through

appropriate rhetorical framing. This approach highlights how the language of threat and state of emergency is used to legitimize special measures (up to and including derogations from democratic procedures or international law) under the slogan of protecting security. The combination of these diverse concepts creates a solid theoretical and methodological foundation for the study and allows for a comprehensive examination of political security in relation to lobbying practices.

The peculiarity of the dissertation is an in-depth analysis of how the concept of security is transformed in the modern political context under the influence of economic interests and lobbying practices. The author emphasizes that the traditional understanding of security as an exclusively military-strategic category no longer corresponds to modern realities, where security policy has become a complex process that includes economic, social, information and technological dimensions.

The dissertation focuses on the internal contradictions of modern security strategies, particularly in the United States, where the declared principles of non-use of force and respect for international law often diverge from actual political practice, which is shaped by powerful lobbying groups. The author argues that lobbying not only influences specific decisions, but also shapes entire national security doctrines, changing the very idea of what is safe or dangerous.

The study includes an analysis of cases that illustrate how lobbying has influenced security decision-making in various US administrations. The author thoroughly examines examples of military campaigns and large-scale international conflicts that were initiated or supported by active lobbying intervention. This aspect reveals the mechanisms of how lobbying structures can manipulate public opinion, generate threats or create threat simulacra to achieve private or corporate interests.

The author pays special attention to his own approach to the study, which is based on a synthesis of historical and retrospective, phenomenological, and comparative legal analysis. This allows the author to deeply explore the historical background of the formation of the modern understanding of political security and to analyze how security concepts have been transformed under the influence of different political ideologies, economic conditions and international relations. This

approach expands the possibilities of political philosophy, as it allows us to consider security not only as a static category, but also as a dynamic process that is in constant interaction with political, economic and social contexts.

The author emphasizes the importance of interdisciplinary analysis, which is a defining feature of his approach. The thesis makes extensive use of concepts and methods from various sciences, including philosophy, political science, law, and security studies. This methodological integration allows for a deeper understanding of the multidimensional nature of the security phenomenon and its complex relationship with modern lobbying. For the first time in Ukrainian political philosophy, the interaction of private and corporate interests and state security policies is examined from such a comprehensive perspective.

One of the important innovations of the dissertation is a detailed study of the ethics of political lobbying. The author not only describes the mechanisms and consequences of lobbying activities, but also analyzes the moral and ethical aspects of its impact on public policy. The study contains a critical analysis of how lobbying, having a formally legal status in most democratic countries, can violate the basic principles of democratic governance, creating risks to national security and state sovereignty.

The author's proposed expansion of the theory of securitization should be noted: in this thesis, this concept is applied not only to the analysis of security policies, but also to understanding how economic and corporate interests are transformed into elements of the national security strategy. As a result, securitization is viewed as a process of constructing political realities, in which not only state institutions but also private actors with powerful economic resources play a key role.

Another important topic covered by the author is the criticism of existing international legal mechanisms for ensuring security. The author emphasizes that the current practice of international law is often ineffective in counteracting hidden lobbying influences that shape the foreign policy of countries.

The scientific novelty of the dissertation is the introduction of a new, comprehensive view of the concept of political security, considering it as a dynamic

phenomenon closely related to lobbying practices and corporate interests. In particular, the author for the first time conceptualizes political security as a socio-normative simulacrum, which allows for a critical rethinking of security practices and declarations that often differ from the real state of affairs.

The author provides an in-depth analysis of the phenomenon of securitization proposed by representatives of the Copenhagen School (B. Buzan, O. Weaver). The paper considers securitization in a broader context, in particular in combination with lobbying practices, which allows us to trace how security is used as a tool for manipulating public opinion and political processes.

Another important contribution is the analysis of how lobbying directly affects the formation of strategic decisions of the United States in the field of national and international security, especially with regard to the principle of the non-use of force. The author argues that formal declarative norms of international law are often replaced by real practices shaped by corporate interests.

The dissertation thoroughly examines the impact of lobbying on the example of decision-making in the field of US national security, with a special emphasis on how private interests become factors that shape political priorities and international behavior of the state. In particular, the author analyzes the mechanisms by which large corporations and lobbying groups promote their own interests by using the political discourse of security to achieve economic, strategic, or geopolitical goals.

An important contribution of the work is the disclosure of the relationship between lobbying structures and political decisions in the use of military force. The thesis notes that US security policy often depends not only on objective threats but also on the subjective influence of corporate interests. Examples include situations related to the military-industrial complex, when lobbyists had a significant impact on defense budgets, arms purchases, or even the initiation of military operations. The author also analyzes the interaction between corporate lobbyists and US government agencies in the areas of cybersecurity, energy security, and technological security.

The author uses specific examples to illustrate how security strategies are

shaped by lobbying groups, which demonstrates the need to rethink the concept of security not only as a political category but also as a socio-economic phenomenon.

The author uses specific examples to illustrate how security strategies are formed under the influence of lobbying groups, which indicates the need to rethink the concept of security not only as a political category but also as a socio-economic phenomenon.

The practical significance of the results obtained is that they can be used in further theoretical research, as well as in teaching courses in political philosophy, political science, security studies and law. The recommendations formulated in this paper are of an applied nature, as they can help to develop more effective strategies for state policy in the field of security and the regulation of lobbying practices.

The results of the study are also of practical importance for legislators, representatives of civil society and experts in international relations, who receive new tools for analyzing and critically reflecting on lobbying influences on security policy.

Thus, the dissertation is a holistic, innovative scientific work that offers a new understanding of the concept of political security through the prism of modern lobbying practices. The work not only deepens the theoretical understanding of security as a dynamic and multidimensional phenomenon, but also opens up new perspectives for the practical application of the results in the field of political governance and international relations.

Keywords: *political security, lobbying, lobbyists, national security, securitization, simulacrum, security philosophy, power, political influence, international law, corporate interests, public administration, lobbying ethics, moral values.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Наглюков І.О. Поняття безпеки: доктринальне тлумачення, ціннісно-критеріальні ознаки, сучасне розуміння. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2023. № 1. С. 73–81. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.1.10>.
2. Наглюков І.О. Лобізм як засіб формування безпекової політики: методи та стратегії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 51. С. 82–90. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.51.10>.

Статті в закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних

Web of Science Core Collection та/або Scopus

3. Boyko A., Nahliukov I., Balukh M., Zinchenko H., Kosteniuk L. The impact of educational programmes on building safety culture in modern society. *Revista Eduweb*. 2024. Vol. 18(3). P. 178–192. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.14>

Публікації в матеріалах конференцій:

4. Наглюков І. О. Лобізм як засіб формування безпекової політики. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект* : Матеріали Х Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (21–22 берез. 2024 р., м. Черкаси) [Електронний ресурс] / упоряд. О. І. Астапова-Вязьміна ; відп. ред. проф. А. І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2024. – С. 194–198.
5. Наглюков І. О. Сучасні пояснення поняття безпеки. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект* : Матеріали ІХ

- Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (23–24 берез. 2023 р., м. Черкаси) [Електронний ресурс] / упоряд. О. І. Астапова-Вязьміна ; відп. ред. проф. А. І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2023. – С. 86–88.
6. Наглюков І. О. Сучасні пояснення поняття безпеки. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект* : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 травня 2022 року, м. Черкаси) [Електронний ресурс] / упоряд. і відп. ред. проф. А. І. Бойко. – Черкаси : ЧДТУ, 2022. – С. 73–76.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. БЕЗПЕКА ЯК ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ: ДЕФІНІЦІЯ, ЦІННІСТЬ, ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР.....	24
1.1. Проблема філософської дефініції безпеки.....	26
1.2. Безпека в системі політичних цінностей: зарубіжний і відчизняний філософський дискурс.....	43
1.3. Безпека як онтологічний стан політичної реальності.....	53
Висновки до першого розділу.....	65
Розділ 2. ФЕНОМЕН ЛОБІЗМУ В ПОЛІТИСКО-БЕЗПЕКОВІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОСТІ.....	68
2.1. Проблема формування лобізму як політико-безпекового явища...	69
2.2. Методи лобіювання як механізми впливу на державну політику...	86
2.3. Національна безпека в умовах лобістського впливу.....	101
Висновки до другого розділу.....	112
Розділ 3. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЛОБІЗМУ У СФЕРІ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ: МІЖ ЕТИКОЮ І ВЛАДОЮ.....	116
3.1. Етичні та моральні аспекти лобізму як передумова безпечної політики впливу.....	117
3.2. Лобізм як фактор формування владних рішень у сфері безпеки...	143
Висновки до третього розділу.....	164
ВИСНОВКИ.....	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	173

ВСТУП

Актуальність теми. Поняття політичної безпеки в умовах глобальної нестабільності, багатовекторності геополітичного впливу та еволюції внутрішньополітичних структур держав набуває нових філософсько-політичних сенсів. Затребуваність останнього обумовлюється трансформацією міжнародного правопорядку, активізацією недержавних акторів, зростанням впливу корпоративних інтересів і лобістських структур на формування політики безпеки як на національному, так і на транснаціональному рівнях. Саме в цьому контексті доцільним є філософсько-концептуальне осмислення політичної безпеки як динамічного феномену, що балансує між декларативною нормативністю міжнародного права і фактичною практикою держав, зокрема Сполучених Штатів Америки (США), як одного з провідних світових геополітичних суб'єктів.

Актуальність дослідження підсилюється також вектором на перетині між філософськими доктринами влади та практичним виміром лобістського впливу на державне управління в сфері національної безпеки. Вивчення природи політичної безпеки, її внутрішньої структури та зовнішньої рецепції в умовах військових конфліктів, гібридних загроз і маніпулятивних технологій впливу, вимагає міждисциплінарного, аналітико-критичного підходу, що спирається на поєднання методів політичної філософії, теорії міжнародних відносин, правознавства та безпекознавства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що проблематика політичної безпеки як філософської категорії аналізується у працях таких мислителів, як К. Дойч, М. Фуко, Ж. Бодріяр, Б. Бузан, О. Вівер, Д. Велч, А. Пігу, Р. Каппелла-Зелінські, Б. Батлер та ін. Проте більшість із них зосереджуються на концептуальних аспектах безпеки як на багатовимірному, проте досить відстороненому феномені, в той час як гносеологічне проникнення в реальні механізми політичного впливу (зокрема лобізму) та його ефекти на безпекові рішення держав залишається недостатньо

дослідженням. Зокрема, питання участі корпоративного лобізму у формуванні політики Сполучених Штатів Америки (США) щодо використання сили та реалізації принципів міжнародного права потребує нового осмислення в межах політфілософської парадигми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження відповідає пріоритетним напрямкам фундаментальних напрацювань у галузі вітчизняної доктрини осмислення політичної безпеки як категорії політичної філософії в контексті сучасного лобізму на стикові політичного, політологічного вчення та частково – публічно-управлінської та нормативно-правової агрегації даного питання. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової тем кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету: «Гуманітарні аспекти національної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0121 U110764 (до 2024)), «Гуманітарна безпека: соціокультурні та політико-філософські практики» (номер державної реєстрації 0124U003348).

Внесок автора полягає у комплексному філософському та практичному обґрунтуванні поняття «політична безпека» як багатовимірної категорії політичної філософії, з особливим наголосом на її зв'язку із сучасним феноменом лобізму. Було здійснено глибокий теоретичний аналіз та концептуалізацію категорії «безпека», що включає переосмислення існуючих філософських підходів (від праць Карла Дойча до сучасних ідей Мішеля Фуко, Жана Бодріяра та Баррі Бузана). Проведено ретельне дослідження лобізму як ключового прояву та чинника, що впливає на формування політичної безпеки на національному та міжнародному рівнях. Детально проаналізовано методи, стратегії та механізми лобістської діяльності у сфері безпекової політики, що дозволило розкрити складну взаємодію між приватними корпоративними інтересами та державними безпековими доктринами. Системний аналіз етичних та моральних аспектів лобізму, що включає критичну оцінку його впливу на державну політику та демократичні інституції. Розкрито моральні ризики та етичні дилеми, пов'язані із використанням лобістських механізмів

для досягнення корпоративних цілей у сфері безпеки, і запропонував рекомендації щодо формування прозорих етичних стандартів для лобіювання. Обґрунтовано вплив лобізму на політичну владу та безпекову політику, було проаналізовано конкретні приклади з практики США, що ілюструють, як лобістські структури впливають на рішення у сфері військово-стратегічних, кібербезпекових та енергетичних питань, змінюючи політичні пріоритети та практику застосування міжнародного права.

Мета. Метою дисертаційного дослідження є окреслення авторського бачення політичної безпеки як філософської категорії під впливом лобістських практик, що конструюють безпекову реальність у сучасному політичному дискурсі.

Для досягнення мети поставлено наступні **завдання**:

- окреслити трансформацію філософських концепцій влади у зв'язку з еволюцією лобістських практик та виявити механізми, через які лобізм набуває функцій політичного впливу на формування безпекових дискурсів;
- розробити міждисциплінальну аналітичну модель впливу лобізму на безпекову політику, що інтегрує методологічні підходи політичної філософії, теорії влади, права, етики та критичної теорії сек'юритизації;
- дослідити механізми формування національних безпекових стратегій через призму промультгації (опосередкованого просування) інтересів корпорацій, соціальних груп і політичних еліт у партикулярному та глобальному вимірах;
- проаналізувати природу політичної безпеки як соціально-нормативного симулякра;
- поглибити та переосмислити концепт сек'юритизації у процесах конструювання безпекових загроз, рішень та публічної легітимізації політики;
- виявити морально-етичні парадокси політичного лобізму в контексті його участі у формуванні безпекової політики, зокрема оцінити ризики

для демократії, прозорості та легітимності ухвалення політичних рішень.

Об'єктом дослідження є політична безпека як філософсько-політична категорія.

Предметом дослідження є феномен лобізму здійснений в контексті політичної безпеки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплексне поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, що дозволяють забезпечити цілісне філософське осмислення безпеки як категорії політичної філософії в контексті сучасного феномену лобізму.

Системний підхід застосовано для вивчення політичної безпеки як складного, багаторівневого феномену, що функціонує на перетині політичного, правового, економічного та ідеологічного вимірів, у якому взаємодіють державні та приватні актори через інститути влади, дискурси легітимації та механізми сек'юритизації.

Історико-ретроспективний метод використано для аналізу еволюції уявлень про безпеку – від класичних концепцій державного суверенітету до сучасних трактувань безпеки як симулякра (за Ж. Бодріаром) та динамічного процесу нормалізації загроз (за М. Фуко і Б. Бузаном), з особливою увагою до лобістського впливу у практиці зовнішньої політики США.

Аналітичний метод дав змогу здійснити логіко-критичний розбір ключових понять дослідження (безпека, політична безпека, лобізм, сек'юритизація, симулякр), простежити внутрішні суперечності між безпековими деклараціями та практикою, а також виявити філософські передумови нормативної та маніпулятивної функцій безпеки.

Метафізичний підхід забезпечив можливість розгляду політичної безпеки як філософської абстракції, що онтологічно постає не як сталий стан, а як ідея, яка набуває конкретного змісту залежно від політичного контексту, риторики загроз і форм реалізації влади в умовах глобалізованого світу.

Порівняльно-правовий метод застосовано для вивчення розбіжностей

між нормами міжнародного права (зокрема принципом незастосування сили) та практикою окремих держав, насамперед США, у контексті впливу лобістських груп на ухвалення рішень у сфері безпеки та зовнішньої політики.

Інституціональний підхід використано для дослідження структур і механізмів лобістського впливу на безпекову політику, зокрема аналізу ролі військово-промислового комплексу, аналітичних центрів, політичних комітетів і транснаціональних корпорацій у формуванні стратегічних безпекових доктрин.

Феноменологічний підхід дав змогу розкрити смислове наповнення безпеки як феномену досвіду – як на рівні політичного сприйняття загроз, так і на рівні формування наративів, що легітимують певні форми застосування сили, регулювання суспільства та мобілізації ресурсів під гаслом захисту.

Застосування вказаних методів дозволило здійснити багатовимірне дослідження безпеки в її концептуальному, нормативному, дискурсивному та інституціональному аспектах, що забезпечило глибину та аргументованість філософського аналізу сучасного лобізму як чинника трансформації безпекової парадигми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у цілісному філософському аналізі політичної безпеки в контексті лобістських практик національної безпеки США, у поєднанні з критичним осмисленням міжнародно-правових норм щодо незастосування сили, що розкриває феномен політичної безпеки як соціально-нормативного симулякра. Основні наукові результати, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у наступному:

Уперше:

- запропоновано новий погляд на розуміння поняття «безпека» у контексті лобізму та процедур лобіювання, у розрізі забезпечення державної та національної безпеки;

- *здійснено* міждисциплінарне теоретичне обґрунтування впливу лобізму, у якому поєднано концепції політичної філософії, теорії влади, права, етики та сек'юритизації;
- *виокремлено* взаємозв'язок лобізму та національної безпеки не лише у політичному та статико-політологічному дослідницькому сегменті розуміння даної проблеми, але й проаналізовано останній кризь призму промудгації інтересів суспільства, держави та нації у партикулярному та глобально-політичному, глобально-економічному та глобально-соціальному контекстах;
- *сформульовано* концепцію політичної безпеки як соціально-нормативного симулякра, що дозволяє критично переосмислити її статус у сучасному політичному дискурсі як інструменту легітимації владних рішень, зокрема в умовах гібридних загроз і інформаційних маніпуляцій;
- *розширено* теорію сек'юритизації, інтегруючи до неї вплив економічних та корпоративних інтересів, що дозволяє розглядати безпеку як штучно конструйований дискурс, у якому приватні актори відіграють не менш значущу роль, ніж державні структури;
- *підкреслено* морально-етичну суперечність лобізму, який, попри свою формальну законність у демократичних суспільствах, здатен підривати принципи демократичного управління та національного суверенітету через вплив на безпекову політику.

Дістало подальший розвиток:

- *дослідження та аналіз* особливостей політичної влади та впливу лобізму на безпекову політику – зокрема, у контексті кібербезпекових тенденцій сьогодення та викликів і ризиків, з котрими стикається галузь державної безпеки в умовах діджиталізації усіх, включно із лобізмом, управлінських процесів та процедур;
- *аналіз* ролі кібербезпеки як нового виміру політичної безпеки, який потребує філософського осмислення та включення до безпекового

дискурсу на рівні стратегій національної політики.

- *дослідження* трансформації політичної влади під впливом лобізму, зокрема в контексті цифровізації процесів прийняття безпекових рішень.
- *інституційний аналіз* структур лобістського впливу на зовнішню політику, зокрема їхньої участі у підготовці безпекових законодавчих ініціатив.
- *вивчення* механізмів маніпуляції громадською думкою шляхом створення образу загроз, симуляції безпеки та впливу на електоральну поведінку;
- *аналіз* використання безпекового дискурсу для делегітимації міжнародних правових норм під тиском корпоративних лобістських інтересів;
- *оцінка* ролі військово-промислового комплексу у конструюванні образу безпекової загрози, як ключового чинника формування політичного порядку денного, на прикладі США.
- *узагальнення* історичних кейсів впливу лобізму на військові кампанії США як емпіричної основи для побудови нової філософської моделі сек'юритизації.
- *розгляд* поняття безпеки як результату "боротьби з імовірностями", що поєднує превентивну логіку державного управління з ризикологічною філософією Фуко.
- *осмислення* нових форм міжнародного лобізму, які діють у постбіполярному світі в умовах зміни парадигм глобального впливу та кризи класичних моделей міжнародного права.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути частково реалізовані в процесі аналізу питань та концепцій політичної безпеки як категорії політичної філософії в контексті сучасного лобізму. Зокрема, системно-аналітичний характер дослідження дозволяє використати його результати в процесі викладання нормативних та спеціальних курсів

політології, політичного вчення, правових дисциплін у закладах вищої освіти (ЗВО) I-IV рівнів акредитації (наприклад, при викладанні курсу «Політична філософія», «Політологія», «Політична наука»). Результати дисертаційного дослідження можуть бути реалізовані в практичній діяльності органів державної влади, дипломатичних структур тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею автора, в якій вперше запропоновано міждисциплінарне філософське трактування політичної безпеки як соціально-нормативного симулякра у взаємозв'язку з лобістськими практиками. У дослідженні сформульовано авторське бачення взаємодії безпеки та лобізму на перетині політичної філософії, етики, права й теорії сек'юритизації. Усі теоретичні положення, висновки, аналітичні моделі та концептуальні узагальнення, винесені на захист, розроблені дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у публікаціях: 2 статті у наукових фахових виданнях України у галузі філософських наук? 1 стаття у закордонному науковому виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 3 наукові конференції.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дисертації 187 сторінок тексту, основний зміст викладено на 158 сторінках. Список використаних джерел охоплює 158 позицій, з них 124 – іноземні джерела.

РОЗДІЛ 1. БЕЗПЕКА ЯК ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ: ДЕФІНІЦІЯ, ЦІННІСТЬ, ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

У сучасному світі, де глобалізація, політичні перетворення та соціально-економічні виклики набувають все більшої складності, поняття безпеки як категорії політичної філософії вимагає нового осмислення. Традиційно безпека асоціюється з захистом територіальної цілісності, національної суверенності, соціального благополуччя та культурної спадщини. Однак, у контексті сучасного лобізму, ця категорія набуває додаткових вимірів, які відображають вплив потужних інтересних груп на формування безпекової політики.

Цей розділ має на меті не лише визначити ключові теоретичні положення, що стосуються безпеки в політичній філософії, але й дослідити, як ці концепції взаємодіють із сучасними викликами та змінами, що відбуваються в світовому порядку. Це питання вимагає глибокого аналізу та рефлексії над сучасними концепціями безпеки.

Безпека, як фундаментальна категорія політичної філософії, є комплексною сукупністю мілітарних, соціальних, економічних та культурних аспектів. Вона відображає не лише зовнішні загрози, але й внутрішні потреби та цінності особистості та суспільства. Ця динамічна, адаптивна структура вимагає постійного перегляду та адаптації до змінюваних умов світового порядку. В контексті цієї роботи, безпека розглядається як динамічний стан гармонії та стабільності, в якому особистість, спільнота або держава відчуває мінімум загрози своєму фізичному, соціальному, культурному та економічному благополуччю.

Аналізуючи безпеку як динамічний стан гармонії та стабільності, ми також мусимо визнати, що цей стан не є статичним. Він вимагає постійного моніторингу, оцінки та адаптації до змінюваних умов та викликів світового порядку. Це особливо актуально в умовах глобалізації, коли внутрішні та зовнішні загрози стають все більш взаємопов'язаними. Такий підхід вимагає

від нас розуміння безпеки як широкої, багатогранної концепції, яка охоплює не тільки мілітарні аспекти, але й соціальні, економічні, екологічні, та культурні виміри.

Детальну увагу варто приділити значенню онтологічного виміру безпеки, що виступає фундаментом, на якому ґрунтуються інші аспекти безпеки. Онтологічна безпека виходить за рамки простого захисту від фізичних загроз, охоплюючи ширший спектр психологічних, емоційних та соціально-політичних аспектів, що впливають на загальну стабільність.

Важливо також зазначити, що сучасні концепції безпеки повинні враховувати глобальні тенденції, такі як зміни клімату, кібербезпека, та міжнародний тероризм, які впливають на стабільність різних країн і регіонів. Вони також повинні відображати зміни в міжнародному праві та нормах, які визначають, як держави та інші актори поведуться на міжнародній арені.

Доречно в цьому контексті зосередитись на аналізі ключових філософських концепцій безпеки. Ідеї безпеки висунуті у працях К. Дойч, М. Фуко, Ж. Бодріяр та інших дослідників дозволить актуалізувати та глибше зрозуміти наявні підходи, а також виділити нові контексти та розуміння безпеки. Аналіз цих концепцій відкриває перспективу виявлення того, як вони еволюціонували у відповідь на динаміку світового порядку.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних концепцій безпеки виявляє інтерпретації сучасних теоретиків безпеки в контексті міжнародних відносин та глобальних викликів, з особливою увагою до глобалізації, технологічних інновацій та кібербезпеки.

В цьому контексті також розглянемо досліджується концепцію онтологічної безпеки, яка включає аналіз різноманітних аспектів її впливу на індивідуальний, суспільний та державний рівні. Особливу увагу приділено ролі секьюритизації, емоційно-наративної ідентичності та взаємодії між особистими переконаннями та державними політиками у формуванні загальної безпеки.

Розгляд безпеки у світовій політиці вимагає аналізу її як фізичного

стану, стратегічного інтересу, так і онтологічної категорії, що впливає на міжнародні відносини, внутрішні політики держав та ідентичності індивідів.

Безпека розглядається як динамічна, адаптивна структура, яка відображає зовнішні та внутрішні аспекти людського досвіду, впливаючи на стан гармонії та стабільності в сучасному світі та відіграючи критичну роль у формуванні політик і стратегій на національному та міжнародному рівнях.

Визначення та аналіз ключових концепцій та теорій безпеки, а також дослідження їх застосування для вирішення реальних проблем у сфері міжнародних відносин та глобальної політики, є важливими для розуміння цієї складної теми. Це становить основу для подальшого аналізу практичних аспектів безпеки, включаючи сучасний лобізм та політичний вплив.

1.1. Проблема філософської дефініції безпеки

Понятійно-категоріальний апарат терміну «безпека» представлений у напрацюваннях науковців (К. Дойч, М. Фуко, Ж. Бодріяр із «готовими» концепціями, а також – дотичні праці) та роботах представників окремих шкіл (Копенгагенська школа – Б. Бузан, О. Вівер, Дж. Уайлд та частково – Г. Штрітцль, Кембриджська школа – А. Пігу, Ф. Бурбо тощо).

У роботах К. Дойча [55, с. 35-37] щодо безпеки надано її генералізоване тлумачення – розглядаючи її як соціально-політичну надбудову, автор пропонує визначати здійснювані щодо неї заходи від членів міжнародного співтовариства (наприклад, країн-членів ООН) як стабілізаційно-інтегративну діяльність щодо забезпечення загального політичного блага, заснованого на рівній правосуб'єктності учасників міжнародних відносин. Подібна ідеальна ідеологія, на наш погляд, відзначена достатнім рівнем утопізму – адже не пропонує реальних міждержавно-управлінських засобів реалізації секьюриті-політики у пропонований спосіб.

Окрім того, автор пропонує розглядати міжнародно-політичні зносини як «діяльність політичного співтовариства» [55, с. 38]. Останнє, однак, є

достатньо розрізненим: геополітика відзначається створенням окремих союзів (державних утворень), що співмірні із певною ідеологією – так, ЄС є демократичним наднаціональним економіко-політичним утворенням, НАТО (North Atlantic Treaty Organization) виступає елементом системи транснаціональної безпеки та забезпечення територіальної цілісності і недоторканості її членів, Велика сімка (G7) є неформальним міжнародним комунікативно-міждержавним клубом, що вирішує питання поточної безпекової, політико-соціальної та ін. транснаціональної політики. Через це, на наш погляд, з філософсько-політичної точки зору безпека – неоднорідне утворення, а держави, маючи різні геополітичні інтереси, не можуть забезпечувати «загальне благо», про яке згадує К. Дойч [55, с. 40].

Поясненням вищезазначеному можна називати дату публікації трактату К, Дойча – 1953 р. Заради справедливості відмітимо, що більшість безпекових ідеологій та нормативно-правових актів, створених по закінченню Другої світової війни, наразі не працюють – згадується Конвенція ООН про територіальне море та прилеглу зону від 29.04.1958 р. та Гельсінські угоди 1975 р., що так або інакше встановлювали категорії непорушності територій держав як лейтмотив. Повномасштабне вторгнення РФ до України від 24.02.2022 р. продемонструвало не лише неефективність міжнародно-правових засобів непорушності територіальних кордонів, але й пограничну роль дипломатії в урегулюванні спірних правовідносин мирним шляхом та шляхом переговорів, що також є однією із гарантій безпеки.

Праці К. Дойча відкривають розуміння безпеки як соціально-політичної конструкції. Дослідник вбачає безпеку як результат стабілізаційно-інтегративної діяльності, спрямованої на забезпечення загального політичного блага на основі рівної правосуб'єктності учасників міжнародних відносин. В цьому ми вбачаємо важливість підходу, який акцентує увагу на колективних зусиллях та взаємодії різних суб'єктів міжнародної арени.

Можна посперечатися з думкою автора про можливість досягнення цілісної безпеки через стабілізаційно-інтегративну діяльність без

конкретизації механізмів її реалізації. На наш погляд, ідея загального блага, яку пропонує Дойч, відзначена утопізмом, оскільки ігнорує геополітичні реалії та інтереси, які можуть конфліктувати. Сучасний світовий порядок характеризується неоднорідністю безпекових викликів, і різні держави чи союзи (як-от ЄС, НАТО, G7) мають власні, часто несумісні, стратегії щодо їх подолання.

Водночас, власне визначення безпеки, яке ми пропонуємо, виходить з припущення про динамічність і комплексність цього стану. Безпека, на нашу думку, є станом гармонії та стабільності, досяжним через постійний моніторинг, оцінку та адаптацію до змінюваних умов. Це вимагає врахування як зовнішніх умов та обставин, так і внутрішніх потреб та цінностей особистості та суспільства.

Варто погодитись з Дойчем у тому, що безпека є соціально-політичною надбудовою, але на відміну від нього, ми акцентуємо увагу на необхідності більш гнучкого, реагуючого на зміни підходу. Важливо визнати, що стратегії безпеки мають бути диференційованими та адаптованими до специфіки та потреб конкретних регіонів та держав, враховуючи при цьому глобальні виклики та загрози.

Надалі пропонуємо перейти до тлумачення безпеки, запропоновано М. Фуко у 1977 – 1978 р. під час читання лекцій у Коллеж де Франс [75, с. 12-13]. Трактат під назвою «Безпека, територія, населення» (Security, Territory, Population) пропонує розглядати територію та населення «безпековими стигматами». Крім того, безпека визначається «генеральною стратегією влади» – це означає по-перше, необхідність гарантування безпеки державою; по-друге, забезпечення безпеки безпосередньо всередині певного політико- територіального утворення. М. Фуко ототожнив безпеку із кримінально- правовою логікою: існує диспозиція (перелік кримінально караних діянь із описом складу правопорушення) та санкція (остання визначає безпосереднє покарання за порушення закону) [75, с. 21]. Станом на 1977 – 1978 р. (після підписання Гельсінських угод, що були покликані нівелювати

негативні тенденції Холодної війни та стабілізувати загальнобезпекову світову ситуацію) наявність статичних прописаних стандартів могла вирішити проблему міжнародної стабільності, проте світова глобалізація та видозміна ритмів політичного співробітництва призвела до незастосовності загальносвітових безпекових механізмів – адже «безпека» як симулякр та філософський термін є динамічним утворенням, що набуває ситуативних форм екстраполяції (в мирних умовах - недопущення війни, в умовах війни – пошук переговорів, за умови відсутності переговорного процесу – забезпечення безпеки виключно військовим шляхом).

У своїх лекціях для Коллеж де Франс М. Фуко також згадує про «імперативний безпековий дискурс». Автор відмічає його поверховий характер, мотивом якого є директивна фраза законодавця або представника влади «боротьба із безпековою загрозою повинна мати наступні форми вираження» [75, с. 43]. Однак, це – ідеальний варіант, неспівставний із «простором реальних сил», що може віднайтися в процесі об'єктивації дійсності. Через це, подальший бінарний розподіл міжнародно-правових правовідносин на дозволені та недозволені (за аналогією правового принципу «дозволено все, що не заборонено законом») має відносний характер та потребує конкретизованого розгляду із «прив'язкою» до конкретного безпекового епізоду.

Однією із позитивних наукових апропріацій, виокремлених М. Фуко у власному курсі лекцій, є трактування поняття «механізм безпеки» [75, с. 47]. Дисциплінарна система безпеки (внутрішньої, міжнародної, державної) передбачає «боротьбу з імовірностями» – себто викликами та загрозами, що можуть статися (*likely to happen*) внаслідок, наприклад, тенденційності міжнародних відносин (публічний рівень) або криміногенності певного району міста (приватний або приватно-державний рівень).

Категорія превенції (міжнародно-правової, приватно-юридичної) передбачає оперативний вплив на досі не наявні обставини - своєрідну «гру на випередження», що дозволяє у підсумку запобігти додатковим негативним

наслідкам. Гарантування безпеки – процес соціологічно-соціальної впевненості у захисті прав, свобод та інтересів громадянина, адже у випадку приватних інтересів (державний сектор) та геополітичних інтересів (міжнародно-правовий сектор) першочерговим є забезпечення безпеки людей. Тут варто говорити і про фактор «лідерства» – держави, що здатні забезпечити безпекову впевненість населення, нерідко є об'єктами загальносвітового наслідування, приваблення та захоплення (наприклад, США та її «американська мрія») та, власне, диктують або керують міжнародно-безпековою та геополітичною загальносвітовою структуризацією відповідно власних політико-економічних та сферно-впливових інтересів.

Фуко вводить у дискурс поняття «безпекових стигматів», акцентуючи на території та населенні як центральних елементах уявлення про безпеку. Він також ідентифікує безпеку як «генеральну стратегію влади», що вимагає активної ролі держави у забезпеченні безпеки в межах певного політико-територіального утворення. В цьому ми вбачаємо важливий внесок у розуміння безпеки не лише як зовнішньої загрози, але й як внутрішньої системи, що включає правоохоронні механізми, соціальну політику та стратегії населення. Фуко підкреслює, що безпека пов'язана із кримінально-правовою логікою, включаючи диспозицію та санкції, що відображається у правопорушеннях та покараннях.

Разом з тим статичність і універсальність безпекових механізмів має певні ускладнення. На наш погляд, концепція безпеки, яку ми пропонуємо, виходить з припущення про її динамічність. Безпека - це не статичний стан, а динамічний процес, що вимагає адаптації до постійно змінюваних умов та викликів. Це стосується як внутрішніх, так і зовнішніх аспектів безпеки, включаючи мілітарні, соціальні, економічні та культурні фактори.

Варто зазначити позитивні моменти ідей Фуко, що безпека є результатом «боротьби з імовірностями», але вважаємо, що ця боротьба має бути гнучкою та здатною до адаптації. Превенція, як ключовий елемент нашого розуміння безпеки, передбачає не лише реагування на існуючі загрози,

але й антиципацію потенційних ризиків, що вимагає від держави та суспільства здатності до прогнозування та запобігання.

Таким чином, варто відзначити значущість аналізу Фуко для розуміння безпеки як соціально-політичної конструкції. Беручи до уваги його концепції, ми пропонуємо більш динамічний підхід, який враховує постійну зміну умов та необхідність адаптивних стратегій.

В свою чергу, найвищим, на наше переконання, рівнем філософського ототожнення «безпеки» як наднаціональної надбудови відзначаються роботи Ж. Бодріяра [5, с. 92]. Останній вважає, що безпека є лише симулякром – своєрідним спекулятивним базисом, котрий в умовах глобалізації стає предметом спекуляцій та вірусною ідеологією. Крім того, безпека стирає межі між «реальним ворогом» та імовірним предметом безпекових суперечок, створюючи прецедент боротьби за безпеку як «право» (держави, етносу, нації, соціального об'єднання), а не отримання безпеки як політико-правової, юридичної та соціально-філософської константи за замовчуванням.

Секьюритизаційна оболонка ототожнюється Ж. Бодріяром із предметом політичного та приватного популізму – в умовах передвиборчих кампаній можновладець «пропонує» безпеку шляхом обіцянок (найчастіше – останні не виконуються); в свою чергу, надавачі послуг на приватному рівні (яскравий приклад – навчально-наукові інституції) пропонують симулякр безпеки у вигляді «неперервної освіти/навчання» належної якості, і у підсумку один із ключових факторів – наприклад, рівень викладання – залишається на низькому рівні [5, с. 93]. Через це, безпека – поняття уявне, що найчастіше призводить до стану «війни всіх проти всіх», теоретично запропонованої Т. Гоббсом. В глобальному значенні – секьюриті-положення порушуються або не виконуються однією із сторін політикуму (наприклад, РФ та повномасштабне вторгнення в Україну) або секьюриті-обіцянки не сприймаються громадянським суспільством (суспільною спільнотою) – як приклад, різниця між передвиборними обіцянками та реальним впровадженням політичних ідей (призма рейтингів політика).

Бодріярів погляд на безпеку як на симулякр, який стирає межі між реальним та імовірним, варто розглядати критично. Хоча він правильно вказує на ризик спекуляцій навколо поняття безпеки, його теза може призвести до недооцінки реальних загроз, з якими стикаються особистості, спільноти та держави. Визнаючи, що безпека може бути використана як засіб для маніпуляцій, важливо також визнати, що вона є фундаментальною потребою, яка вимагає реальних дій та відповідальності для забезпечення стабільності та благополуччя на всіх рівнях. В контексті наявної російської загрози, ми бачаємо важливість критичного осмислення концепту безпеки, яке Бодріяр пропонує. Його теорія знаходить певне відображення у пропагандистських та інформаційних війнах, які супроводжують військові дії. Російська федерація активно використовує концепцію «симулякру» для створення ілюзії загрози з боку України та Заходу, щоб виправдати свої агресивні дії та мобілізувати власне населення. Водночас, реальність війни, з її жертвами, руйнуванням та гуманітарними кризами, демонструє, що безпека не може бути зведена лише до симулякру. Реальні загрози вимагають реальних відповідей, і тут Бодріярів підхід може бути критикований за недооцінку фактичного стану речей. Його ідея про безпеку як симулякр відкриває нові перспективи для аналізу сучасних міжнародних відносин та політики безпеки, особливо у контексті медіатизації та глобалізації. Проте, ми не погоджуємося з песимістичним баченням Бодріяра щодо можливості реального забезпечення безпеки. Наше визначення безпеки як «динамічного стану гармонії та стабільності» не лише визнає існування реальних загроз, але й акцентує на необхідності активної ролі держави та міжнародної спільноти у їх виявленні, оцінці та нейтралізації. Це передбачає, що безпека не є статичним станом, а результатом постійної роботи та адаптації до змінюваних умов. Держава та міжнародні організації відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки вони мають ресурси, легітимність та здатність до координації зусиль для забезпечення безпеки на різних рівнях. Ці структури відповідають за створення та підтримку механізмів, які дозволяють протистояти загрозам, таким як мілітарні

конфлікти, тероризм, кібератаки, економічні кризи та екологічні катастрофи.

Можна погодитися з думкою Бодріяра про те, що сучасні умови глобалізації сприяють спотворенню розуміння безпеки, незважаючи на це, вона може бути досягнута через міжнародну співпрацю, діалог та стратегічну адаптацію до змінюваних умов. Відмінно від Бодріяра, ми не вбачаємо безпеку як ілюзорну концепцію, а розглядаємо її як реальну можливість, що вимагає постійного моніторингу, оцінки та адаптації стратегій. Безпека повинна бути сприйнята не як недосяжний ідеал або об'єкт маніпуляції, а як цілеспрямований процес, що забезпечує стабільність та благополуччя на різних рівнях – від індивідуального до глобального.

Надалі пропонуємо детальніше розглянути підходи до тлумачення поняття «безпеки» (або секьюритизації) представниками Копенгагенської школи – Б. Бузаном, О. Вівером та Дж. Уайлдом, а також німецьким дослідником Г. Штріцлем. та американською парою дослідників – Р. Крофтом та С. Флойдом.

Так, Б. Бузан, О. Вівер та Дж. Уайлд [47, с. 112] розглядають секьюритизаційні прояви за військово-економічними, політико-соціальними та навколишніми аспектами генерації. Безпека розглядається як політико-соціальна культура суспільства, що дозволяє «сприймати» секьюритизаційні перетворення на рівні державного управління. Відтак, підхід зворотній - безпека населення та певної країни - завдання громадянського суспільства (його проактивної частини), що аплікується у відповідних рішеннях органів влади на національному та міжнаціональному рівнях.

Як наслідок, в рамках секьюритизаційної теорії з'являються «сектори» – поля конкретизованої безпекової взаємодії, що мають безпекову «точку пристосування» (регіон, адміністративна територія, країна/суспільні відносини, державно- владна компетенція). Похідним від секторно-секьюритизаційного підходу, за стандартами Копенгагенської школи [47, с. 115], є поява «регіональних безпекових комплексів» - своєрідних «одиниць» процесно-динамічного та критеріального взаємозв'язку безпекових питань у

логічній єдності її елементів. У політико-ситуативному вимірі, «регіональний безпековий комплекс» – це процес забезпечення стабільності на певній території (континенті) – Європі, Америці, Азії, Близькому Сході та Африці. Результатом взаємодії «секторів» та «регіональних безпекових комплексів» є створення «секьюритизації» не як явища, а як окремої безпеково-екзистенційної теорії.

«Секьюритизація» як термінологічно-апаратна складова однойменної теорії в рамках Копенгагенської школи була розглянута Р. Крофтом та С. Флойдом [73, с. 162-163]. На їхнє переконання, теорія секьюритизації – сукупність взаємовідносин Акторів (від англ. Act – дія), де один оголошує щодо другого певні безпекові вимоги або регламенти. На основі базової «секьюритизації» виникає термін «секьюритизації безпеки» – процесу, за якого певний безпековий референт сприймають як ідеальну модель, а елементи протиправних посягань – порушенням даної секьюриті-теорії.

Більш лаконічне розуміння теорії безпеки пропонує ще один представник Копенгагенської школи – Г. Штрітцль [142, с. 77-78]. На його думку, секьюриті-теорія має два виміри: перший – детекція ступеневості загрози суспільству, етносу або його частині; другий – полемічне та політико-дискурсне розгалуження геополітичних та соціокультурних «вразливих позицій», що дестабілізують організаційні основи загальнобезпекового світовпорядкування. За такою логікою, секьюритизацію як явище та безпеку як термін доцільно розглядати крізь призму «протиставлення себе іншому» (Актору), можливого виходу «іншого» за межі нормативно-правового сприйняття як невиконавця загальноприйнятих норм та правил безпеково-інтернаціональної поведінки.

Високим рівнем демократично-соціальної спрямованості наділені секьюритизаційні роботи представників Кембриджської школи. Так, на думку А. Пігу [125], безпеку варто визначити економіко-соціальним благом, що демонструє якісно-життєві показники держави, забезпечуючись на рівні державного управління та базово належачи громадянам (громадянському

суспільству).

Представники Копенгагенської школи розглядають безпеку через призму секьюритизації, акцентуючи на важливості соціально-політичного контексту та взаємодії різних секторів у формуванні безпекової політики. Це підкреслює цінність мультидисциплінарного підходу до аналізу безпеки, який враховує широкий спектр загроз та викликів, від військових до екологічних. Однак, думка авторів про те, що безпека є виключно результатом політичних дій та секьюритизаційних процесів є суперечливою. На наш погляд, безпека також є результатом соціальної взаємодії та культурних цінностей, які формують сприйняття загроз та стратегії їх подолання.

Варто позитивно оцінити думку представників Копенгагенської школи про необхідність розгляду безпеки у контексті різних секторів та акторів, але вважаємо, що цей аналіз має бути доповнений урахуванням психологічних, етнографічних та культурологічних аспектів. Такий підхід дозволить глибше зрозуміти, як формуються безпекові стратегії та як вони впливають на соціальну динаміку.

Відповідно до нашого власного визначення, безпека є динамічним станом гармонії та стабільності, який вимагає не лише реагування на зовнішні загрози, але й підтримання внутрішньої рівноваги та благополуччя. Такий підхід вимагає постійного моніторингу, оцінки та адаптації до змінюваних умов, що відображається у концепції «динамічної стабільності».

Таким чином, хоча ми визнаємо внесок Копенгагенської школи у розуміння процесів секьюритизації, ми стверджуємо, що для всебічного аналізу безпеки необхідно прийняти більш інтегрований підхід, який об'єднає політичні, соціальні, психологічні та культурні перспективи.

Трактування безпеки Кембриджською школою в аспектах сьогочасності дозволяють звернути увагу на позицію Ф. Бурбо [39], що визначає мірилами загальної секьюритизації страх, свободу та державність, а результатами дотримання даних симулякрів – формування міждержавного, вільнодисциплінарного діалогу формату «влада – влада». Безпеку як

соціологічно- політичну надбудову та філософський стигмат автор розглядає крізь антагоністичну призму «безпека – небезпека». Власне, безпека трактується в її міжнародно- правовому (дотримання норм міжнародного законодавства), психологічному (сприйняття секьюритизації громадськістю на рівні людської, соціальної, загальнодержавної та світової ідеології) та кримінологічному (дієвість безпекової політики та законність міжнародного державного управління держави як фактор її «міжнародно-правового схвалення»).

Таким чином, трактування безпеки представниками класичної доктрини (К. Дойч, М. Фуко, Ж. Бодріяр) та представниками Копенгагенської (Б. Бузан, О. Вівер, Дж. Уайлд; Р. Флойд та С. Крофт; Г. Штрітцль) і Кембриджської (А. Пігу, Ф. Бурбо) дозволяють говорити про дуальне («безпека – небезпека») трактування секьюритизаційно-філософської теорії. На думку наукового естеблішменту, безпека є штучно створеним симулякром (Ж. Бодріяр), сукупністю взаємовідносин між Акторами (Р. Флойд, С. Крофт) та економічним благом (А. Пігу) водночас. Оскільки науково-доктринальна єдність щодо нормативного розуміння «безпеки» як фактору аполітичного непублічного впливу відсутня – наявні дослідження не є вичерпними.

Модерн-вчення про безпеку як цінність та безпеку як мілітарну (немілітарну) надбудову знаходяться своє відображення у спільній праці П. Хоу із іншими авторами (посібник «Міжнародні секьюритизаційні вчення» від 2020 р.) [89, с. 72-73]. Безпека тут ототожнюється або з військовим (мілітарним) або невійськовим (немілітарним, пацифістським) виміром. Мілітарний вимір секьюритизації – логічне продовження міжнародної політики (найчастіше – невдалої) державою внаслідок її де-факто «дипломатичних неспроможностей», через що такий суб'єкт міжнародного права втрачає «вагу» (приклад – виключення РФ з G8 та формування на базі даного неформального державного об'єднання G7). На противагу, немілітарні стандарти безпеки встановлюють демократичні засади функціонування державного апарату: забезпечення прав, свобод, інтересів людей та

меншинств, що гарантуються їм Основними законами; регулювання політики кібербезпеки та генерацію дипломатичної безпеки як науково- навчальної (приватний контекст) та міжнародно- регулятивного (публічно-міждержавний контекст) правового режиму.

У контексті вищезначеного, доцільно згадати про комплексне позиціонування забезпечення безпеки незалежно від її проформи, надане Д. Велчем [158, с. 134-135]. На його думку, однак, безпека не є політико-соціальною практикою, а «об'єктивною умовою відносного спокою від шкоди». Захист або забезпечення будь-якого безпекового симулякра, згідно позиції автора, є симбіозом дотримання таких модальностей: «запобігання або стримування» (стримування або противаги) – спроба першочергово не допустити виникнення загрози; заборона (утримання загрози у разі її виникнення / прояву доступними юридично- звичаєвими механізмами); захист (захист референта від безпосередньої коди – ситуативно – коли такій шкоді неможливо запобігти); стійкість (допомога референтові за умови, що його захист стане фактором прямої дестабілізації «загального блага»); відновлення (допомога у відновленні референта після заподіяної шкоди).

Відповідно позиції Д. Велча [158, с. 141], розумні інвестиції в безпековий фонд – першочергове дослідження речей, що підлягають захисту, визначення об'єктів нівелювання загроз та розподіл ресурсів (інтелектуальних, соціальних, державних, державно-приватних), що необхідні для вирішення безпекового виклику. Автор визначає безпеку складовою «теорії цінностей» – і пропонує розмежовувати об'єктивні (міжнародний статус/позиція держави, географічне розташування; непослідовність роботи державно-демократичних інституцій, слабкість урядово- управлінського апарату) та суб'єктивні (людський фактор, неякісне виконання професійних державно-управлінських, дипломатичних, переговорних функцій) фактори її генерації.

Загалом же, безпека має чотири виміри: екосферний, власне державний, культурний та соціальний [158, с.142-143]. Екологічна безпека – ключовий

симулякр, адже виступає інструментом забезпечення людського здоров'я, продуктивності та результативності (окрім того, право на життя в демократичній державі – найвища соціальна цінність, що повинна забезпечуватися усіма політико- державними форматами – зокрема, екологічним). Державна безпека, в свою чергу, є комплексом внутрішньо- та зовнішньодержавних інструментів позиціювання, що підсумково надають певному Акторові (державі) вигідну або невигідну міжнародно-правову позицію. Культурна безпека – спосіб «перенесення» херітажних надбань (умовних та предметних) в історико- правове поле сучасності, що забезпечується державною політикою всередині держави (мовне питання, вивчення історії, розуміння витоків національного державництва та історико- правовий розвиток). Соціальний вимір безпеки є рівнем політичної, юридичної та правової культури населення, виміром інтеграції громадянського суспільства у політичне життя та прийняття юридично важливих для держави рішень, аспектами взаємодії громадян (об'єднавчий фактор) на фоні певної екзистенційно-безпекової загрози.

Інші автори, на відміну від Д. Велча, не можуть надати точної оцінки трактуванню безпеки. У оглядовому матеріалі Б. Батлер [46, с. 7] запропонував розглядати безпеку як непрозорий механізм міжнародно-правового регулювання, що засновується на «оціночних суджень, пропонованих автором або оратором». Проблема безпеки – у її генералізовано-спекулятивній сутності, адже індивідуальні цінності науковців- теоретиків не дозволяють сформулювати істинне загальнобезпекове вчення. Оскільки кожен має власні безпекові уявлення, безпеку ототожнюють із поняттями влади, домінування та справедливості, хоча у дійсності її можна визначити як гарантоване моральне зобов'язання політикуму щодо забезпечення внутрішньо- та зовнішньодержавної стабільності, адже від політичної безпеки генеруються її інші види. Саме політичний курс держави – основа її міжнародно-правової статусизації, та, відповідно, забезпечення прав та свобод індивідів (право на життя, право на працю, право на приватне життя) як похідного безпекового

симулякра.

З філософської точки зору, Б. Батлером [46, с. 8] виділено природно-соціальну концепцію безпеки – як процес реагування на політичні, економічні та внутрішньодержавні загрози. Автор визначає внутрішньодержавні загрози чинником безпекової дестабілізації – узурпація влади, елітарні клани (теорія еліт) та нівелювання поділу влади на три гілки (законодавчу, виконавчу, судову) є причинами подальшого міжнародно-правового розпаду державних утворень. Власне когенерацію безпеки автор розглядає в чотирьох проєкціях: балансу між безпекою держави та особистості; баланс між свободою та безпекою; баланс між моральними засадами та загрозливими безпековими ситуаціями; компроміс конфіденційності та громадської безпеки.

Баланс між безпекою держави та особистості означає виконання владно-урядовим апаратом «зобов'язань» перед суспільством/ /населенням/окремими індивідами. Безпека населення залежить від форми управління: демократичні держави забезпечують безпеку особистості через реалізацію політичної, економічної, соціальної та ін. функції; автократичні (імперські, тоталітарні) держави формують безпековий механізм шляхом політики прогібіціонізму – як внутрішнього (обмежені права громадян), так і зовнішнього (обмежена міжнародна політика та міжнародні контакти).

Баланс між свободою та безпекою виявляється у формі правової (юридичної) презумпції «дозволено все, що не заборонено законом». Свобода особистості, однак, не повинна шкодити державним та громадським інтересам. Похідна проєкція – індивідуальна свобода особистості закінчується там, де існує прецедент загальнодержавної або загальносоюзної безпекової загрози. Окрім того, громадяни повинні забезпечувати безпеку шляхом дотримання Основного закону та дотичних нормативно-правових актів (повертаємося до теорії М. Фуко та кореляції безпеки із кримінально-правовими санкціями).

Баланс між моральними засадами та загрозливими безпековими ситуаціями проявляється у опціях індивідуального прийняття управлінських

рішень (політичних, дипломатичних, політико- економічних та політико-соціальних), мета яких – загальне благо суспільства (держави, етносу), засноване на пошукові компромісних для елітарних об'єднань та середнього класу рішень. Загрозлива безпекова ситуація – негативні суспільні або міжнародно-правові тенденції, що підлягають вирішенню «людським фактором». Останнім Б. Батлер відносить до питання лідерства – соціального феномену, що забезпечує безпеку людей завдяки персональному баченню та ідеям (ідеалам), на яких можна сформулювати певну соціально-державну політику [46, с. 8-9].

Компроміс між конфіденційністю та громадською безпекою передбачає «тиху» діяльність державного апарату по забезпеченню соціальної стабільності. На останній, на переконання Б. Батлера, сформовано феномен громадської безпеки. Відтак, громадська безпека – результат зваженої та послідовної діяльності політикуму держави «у руслі національного громадянського інтересу».

Однак, вищезазначені права та «управлінські кола» держави щодо забезпечення безпекового статусу нерідко призводять до появи «безпекових монополій». Розглядаючи дані феномен крізь призму політекономічного вчення, Р. Каппелла-Зелінські та ін. [48, с. 6] акцентували увагу на нецільовому використанні бюджетних коштів держав під «безпекові програми». Наслідком цього є індивідуально- державне встановлення цenzів, розмірів та складових частин безпеки, своєрідний «диктат» держави населенню понять благоденства, миру, соціально- економічного та політико- соціального розвитку тощо.

Авторка зазначає, що безпека – не лише політичне, але й економічне утворення [48, с. 7]. Економіка безпеки – сукупність відносин держави із ТНК (транснаціональними корпораціями), іншими державами задля налагодження експортно-імпортової стабільності. При цьому, договір між державами – не ознака ефективної політики його виконання від одного з підписантів. Прикладом виступає Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014

року (ред. від 30.11.2015 р.), за якою із 01.01.2016 р. було запроваджено зону вільної торгівлі «Україна–ЄС–Україна», проте відносним результатом можна називати залучення іноземних товарів на український ринок. Натомість, експорт українських товарів до ЄС обмежений або відсутній (виробничо-якісні фактори), внаслідок чого двосторонні договірні зобов'язання виконуються лише частково.

Підсумувавши усе вищеописане, відзначимо наступне: філософське тлумачення безпеки, як і її предметні когенерації, є різномірним. Існують апропріації її політико- соціального (К. Дойч), мілітарно- немілітарного (П. Хоу), комплексного (Д. Велч) та партикулярно- економічного (Р. Каппелла-Зелінські) тлумачення. Об'єднуючим для даних концепцій сингуляром щодо безпеки є необхідність забезпечення соціально- приватної або соціально-публічної стабільності усіма дозволеними до застосування методиками та способами. Відтак, безпека – явище соціально- філософське, генероване певною групою людей у абезпекове або стабільно-розвиткове русло залежно від додаткових факторів (громадянське суспільство, соціальне розташування, державницькі звичаї) тощо.

Аналізуючи підходи різних авторів, ми погоджуємося з думкою, що безпека має мілітарні та немілітарні аспекти. Це відображається у вченні П. Хоу, який розглядає безпеку через призму міжнародних відносин і державної політики. Однак, на відміну від Хоу, ми вважаємо, що безпека перевищує рамки державного управління та міжнародної політики, включаючи соціальні, культурні та економічні аспекти, які впливають на стабільність суспільства.

Щодо позиції Д. Велча, який пропонує складний підхід до безпеки, ми визнаємо важливість його модальностей, таких як «запобігання», «захист», «стійкість» та «відновлення». Проте, ми стверджуємо, що ці аспекти повинні інтегруватися в ширший контекст, який враховує динамічну природу загроз та потребу гармонії в суспільстві.

Крім того, ми не погоджуємося з думкою автора про безпеку як

«об’єктивну умову». Натомість, ми вбачаємо безпеку як суб’єктивний досвід, що відображає індивідуальні та колективні цінності та потреби. Це підкреслює необхідність глибшого розуміння внутрішніх механізмів суспільства та культурних особливостей, які формують почуття безпеки.

У контексті економічних аспектів безпеки, які були висвітлені Р. Каппелла-Зелінські, ми визнаємо важливість економічної стабільності для загальної безпеки. Однак, ми вважаємо, що економічні інтереси не повинні переважати над соціальним благополуччям і моральними цінностями суспільства.

Власне визначення безпеки, яке ми пропонуємо, акцентує увагу на безпеці як динамічному стані гармонії та стабільності, що враховує як зовнішні, так і внутрішні фактори благополуччя. В цьому ми вбачаємо безпеку не лише як відсутність загроз, але й як здатність до адаптації та реагування на змінювані умови, що вимагає постійного моніторингу та оцінки.

У процесі аналізу концепцій безпеки, ми розглянули погляди ряду визначних мислителів, серед яких Мішель Фуко, Жан Бодріяр, П. Хоу, К. Дойч, Д. Велч, Р. Каппелла-Зелінські, а також Б. Батлер та інші. Ці підходи варіюються від індивідуалістичних та соціально-орієнтованих до мілітаристських та економічних, відображаючи широкий спектр можливих інтерпретацій безпеки в сучасному світі.

Враховуючи цю множинність, ми пропонуємо власне визначення безпеки як динамічного стану гармонії та стабільності, в якому особистість, спільнота або держава відчуває мінімум загрози своєму фізичному, соціальному, культурному та економічному благополуччю. Наш підхід відображає комплексність безпеки, акцентуючи на важливості взаємодії між різними аспектами життя, від мілітарних до культурних, і підкреслює необхідність адаптації до постійно змінюваних умов та викликів.

Ми визнаємо, що наша позиція найбільш узгоджується з комплексними концепціями, які враховують широкий спектр факторів, впливаючи на безпеку. Ці концепції, які включають в себе політичні, соціальні, економічні,

та культурні аспекти, дозволяють нам оцінювати безпеку не як статичний стан, а як динамічний процес, що вимагає постійного моніторингу, оцінки та адаптації. Вони також відповідають нашому розумінню безпеки як явища, що включає в себе як зовнішні умови та обставини, так і внутрішні потреби та цінності особистості та суспільства.

Таким чином, узагальнюючи, ми підкреслюємо важливість комплексного підходу до безпеки, який враховує різноманітність факторів та вимагає глибокого розуміння взаємозв'язків між ними, а також активної позиції щодо адаптації та відповіді на нові виклики.

1.2. Безпека в системі політичних цінностей: зарубіжний і відчизняний філософський дискурс

Перша зарубіжна концепція, з якої варто розпочати – безпека як цінність. Імпонує наукова апропріація Дж. Німен [122, с. 3-4], яка розділяє безпеку на позитивний та негативний рівні втілення. Позитивним рівнем втілення виступає аналітика – пошук теорій, що підтверджують «ціннісний» окрас безпеки. Негативним варіантом втілення безпеки є її нормативізація: законодавче регулювання терміну «безпека», що встановлює певні межі (мірила) її трактування. Натомість, безпека є явищем змінним та динамічним: під впливом глобалізації, інформатизації та діджиталізації з'являються такі виміри, як «кібербезпека», «Інтернет-безпека», «безпека даних та інформації», що наразі не є нормативно регульованими та певною мірою «анархізують» сучасний безпековий конгломерат.

Віднесення безпеки до цінності, таким чином, створює дискусивний прецедент щодо її віднесення до «блага». Ключове питання – створення «безпекою» світу, що є прийнятним для життя. Для цього політика безпеки повинна відзначатися моральністю. Такий підхід, на думку Дж. Німен [122, с. 5], дозволяє розглядати безпеку як «відсутність зла та небезпеки», а, відтак, свого роду «негативною цінністю». Подібний підхід підводить до можливості

перепрофілювання безпеки в «позитивну цінність» із негативної шляхом «емансипованої боротьби» за позитивні державно-соціальні критерії – свободу, територіальну недоторканість, політичну автономію, соціальну справедливість та ін. Саме вищеозначені критерії безпеки розглядаються як її безпосередні ціннісно-орієнтаційні складники.

Схожою, проте відмінною від вищеокресленої концепції Дж. Німен, є наукова позиція П. Роу [132, с. 781-782], котрому належить впровадження теорії «позитивної безпеки». Якщо попередній концепт ставить «безпеку» як симулякр на «роздоріжжі» природного, позитивного та негативного права, то дана концепція визначає безпекові орієнтири виключно крізь призму забезпечення безпеки держави, політикуму, громадянського суспільства, соціальних інституцій та населення шляхом послідовного та злагодженого державного управління. Згідно даного підходу, безпека – концептуальна відповідь влади на питання доцільності, вимірності та ефективності її внутрішньої та зовнішньої політики. Ключовим безпековим орієнтиром, відтак, є рівень соціального акцептування «сучасної безпекової ситуації» соціумом – дана константа, однак, відзначається високим рівнем суб'єктивізму.

Слушною, на наш погляд, є позиція П. Роу щодо інструментаріїв протидії тероризму як чиннику порушення безпеки [132, с. 783-784]. На його думку, подолання безпекових викликів можливе лише крізь усвідомлення та прийняття «страху» (fear) в умовах персонального позитивного ототожнення. Останнє відповідає на філософську сентенцію «чим ми є та проти чого ми боремось». Таким чином, «позитивна безпека» – пошук ефективних інструментів протидії безпековим загрозам, що генерують соціальну диспозицію стабільності та розвитку.

Безпекові загрози та виклики сьогодення – не лише тероризм, але й інформаційні атаки (кібератаки), дезінформація та ін. Секьюритизація даного поля – питання пріоритетне, проте недосліджене. Відмічаємо роботу М. З. Рахмана [129, с. 12-13], що виокремлює концепцію «філософії

кібербезпеки». Безпека інформації – сукупність державних та персонально-людських критеріїв забезпечення схоронності чутливих даних та чутливої інформації. Враховуючи експансійну глобалізацію (політичне, економічне, соціальне «життя») суспільства – аспект викорінення кіберзлочинності набуває онтологічно-філософського значення, а забезпечення даного процесу покладається на держави, уряди та міжнародні організації. Проблематичним, однак, є визначення суб'єкта злочину – адже найчастіше кіберзлочинність є анонімною, дистанційно-віддаленою і від того – більш ефективною.

Шляхи протидії екзистенційно-інформаційним та екзистенційно-цифровим загрозам, що виділяє М. З. Рахман [129, с. 15-16], що пропонує М. З. Рахман, наступні: підвищення культури онлайн-користування, культивування передової інформаційної культури серед населення, використання перевіреного софту та довіра виключно до перевірених джерел інформації.

В рамках означеної безпекової теорії, електронна пошта, адреси сайтів, персональні телефонні номери є об'єктами сек'юриті-політики та сек'юриті-підходу (теорії «філософії кібербезпеки»).

Надалі пропонуємо детальніше зупинитися на філософсько-теоретичному визначенні терміну «безпека» у вітчизняній правовій доктрині. Пристосовним до вищенаведеної інформаційно-безпекової теорії є робота А. Шумки та П. Черника [32, с. 12-13] щодо місця та ролі інформаційних воєн та інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) як антибезпекової концепції. На думку дослідників, ІПСО виявляється у «здійсненні цільових кібератак та пропагуванні дезінформації в ЗМІ», заснованих на здійсненні політико-територіального впливу на державу із «вразливим безпековим полем» шляхом використання інструментів політико-територіальної дестабілізації. Гібридність ІПСО та сепаратизму призвела до втрати Україною територій на початку російсько-української війни 2013- 2014 р. та 2014- 2015 р. – зокрема, АР Крим та частини Донбасу (Донецьк, Луганськ та створені на їхній базі «квазіреспубліки» – ЛНР та ДНР). Антагоністичною даній концепції є запровадження теорії «національної безпеки» [32, с. 13-14] – себто юридично-

законного та військово забезпеченого упередження (попередження) посягання на території суверенної, незалежної, територіально цілісної держави. Дана компетенція знаходиться у віданні профільних органів: наприклад, в Україні за «інформаційну гігієну» відповідає Центр протидії дезінформації при РНБО, створений 11.03.2021 р. Теорія національної безпеки – концепція попереджувального характеру, що має на меті реалізацію законного права держави на самовизначення у міжнародному політикумі.

Продовжує вітчизняні ідеї концептної національної безпеки вітчизняний дослідник І. Корж [12, с. 70]. Останній відносить «безпеку» до «контекстно-методологічної та філософської надбудови, своєрідного концепту загального блага». Автор згадує погляди Б. Спінози щодо визначення безпеки «щоденним громадянським обов'язком», Ж. – Ж. Руссо – щодо ролі безпеки у формуванні партикулярної (державної) та міжнародної (міждержавної) стабільності. Ключовим елементом власної концепції, заснованої на концептно-філософських поглядах на безпеку, І. Корж визначає «збереження соціально схвалених безпекових стандартів, положень та орієнтирів, що дозволяють забезпечувати ефективне функціонування державних, соціальних та громадянських інститутів та сприяють інтеграції держави у міжнародно-політичну спільноту шляхом слідування теорії суспільного договору, визначеної (згаданий Ж. – Ж. Руссо) [12, с. 71-72].

В свою чергу, О. Мотайлом [19, с. 291-292] термін національна безпека розглядається у двох вимірах – внутрішньо-та зовнішньодержавному. Національна безпека як фактор ототожнюється із національними інтересами – курсом держави, що генерується громадською думкою та схвалюється громадянським суспільством (активною частиною соціуму). Державно-політичні (зовнішні) інтереси держави походять від національних, проте залежать від низки геополітичних факторів: наявності надійних партнерів-союзників, межування з іншими державами, наявності (відсутності) активного (дійсного) членства у міжнародних безпекових об'єднаннях (альянсах), як-от НАТО. Національна (або «домашня») безпека, однак, превалює над

міжнародною – згідно позиції колишнього президента США Т. Рузвельта, елементом її забезпечення є нарощування автономного військово-політичного потенціалу та «блискавична» відповідь на гіпотетичні територіально-незаконні посягання на її (держави) територіальну цілісність. До складу національної безпеки, відтак, входять політична, економічна, фінансова, інформаційна, продовольча, соціальна та ядерна безпека як її генеральні субскладові.

Схожі наукові позиції знаходимо у безпековій праці із трактуванням термінологічного апарату «національна безпека» від О. Полторакова [21]. На думку дослідника, концепція «національна безпека» – соціологічно-політичне утворення, що демонструє єдність законодавчого, виконавчого та судового владного апарату (концепція Ш. Монтеск'є щодо поділу влади на три гілки задля її деузурпації) та корелює із статусом держави на міжнародно-правовій арені за показниками корупції (та протидії останній, рейтинги Transparency International), рівня благоденства, бідності та безробіття у відповідних пропорціях, ефективності роботи соціальних служб та інституцій в умовах геоглобальних загроз та викликів тощо.

Вищеописані теоретичні напрацювання частково продовжує у власному дослідженні І. Котерліна. Останній вважає, що забезпечення прав, свобод та інтересів особи є конструктором адекватної інформаційно-безпекової парадигми. Пристосовуючи «безпекове питання» до умов сьогодення воєнного стану в Україні – автор пропонує будувати «інформаційний місток» між інформаційно-цифровим та військово-мілітарним забезпеченням. Поняття територіальної цілісності та національного суверенітету також розглядається крізь призму забезпечення конституційно-правового особистісного кластеру індивіда. Автор пропонує до обговорення «константу інформаційно-гігієнічного захисту, складовими котрого називає послідовність політичного курсу, соціальну законотворчість, суспільно- розвитку стимуляцію у інформаційно-культурній, культурно-політичній та юридичній (правовій) проєкціях [14].

В свою чергу, вітчизняна авторка Д. Коробцова [13] пропонує до розгляду економічно-військову концепцію безпеки. На її переконання, фінансово- економічна безпека - генератор виробничо-споживчого потенціалу країни та шлях подолання геополітичної та військової нестабільності. Дослідниця визначає п'ять складників фінансової безпеки: валютну, бюджетну, грошово-кредитну, інвестиційну та фондову. Додатковими інструментами забезпечення фінансово- економічної безпеки пропонується вважати процес залучення внутрішньодержавних та іноземних інвестицій (створення сприятливого «інвестиційного клімату») шляхом формування ефективного фінансового контрольно-ревізійного апарату. Питання «прозорого бюджету», водночас, авторка вважає утопічним та визначає пріоритетом державного управління «нівелювання першопричинних економіко-фінансових викликів та загроз, що можуть зашкодити глобальній національній безпеці країни». До таких критеріїв, наприклад, можна віднести контроль бюджетних витрат на ВПК (військово- промисловий комплекс) та формування оборонного бюджету.

Вітчизняна доктрина оперує і новітніми, міжнародно-юридичними концепціями безпеки. Дослідник І. Артьомов [3, с. 57-58] називає цей підхід «політичною та фінансово-економічною реархітектуризацією глобального світовлаштування». На його переконання, зміна біполярного світовиміру на колективну демонструє цензи соціального розвитку. Порівняно із часом Холодної війни та яскравого протистояння США та СРСР, наразі актуальності набувають демократично- соціальні, «гуртовні» державно-правові режими. Прикладом є розпад СРСР та успіх ЄС – колективного союзу, політико-економічного об'єднання держав, заснованого на ідеях рівності, різноманіття, демократизму та гуманності. На відміну від СРСР (де основними ідеями були тоталітаризм, автократія та соціалізм), гарантування безпеки за західноєвропейським виміром дозволяє забезпечити відносну геополітичну стабільність та генерувати курс соціально-світового розвитку. Відтак, секьюритизація та вестернізація - суміжно-тотожні визначники безпеково-

соціального виміру універсуму.

Як ми зазначали раніше, будь-який безпековий підхід має основою забезпечення людських прав, інтересів та цінностей. Глобальне світовлаштування (попередній концепт) має на меті безпеку світоіснування. В свою чергу, на її основі І. Лебідь [18, с. 47] пропонує підхід «людська безпека» (human security) – як комплекс безпеки політичної, економічної та геополітичної. Дана концепція заснована на першочерговості «схоронності індивіда» – та необхідності влади (уряду) діяти суворо в його інтересах (внутрішня та міжнародна арени). Людська безпека є ієрархічною – формується від приватно-публічного (державного) до публічно-державного (міждержавного, міжнародного) рівнів. Окрім виміру філософсько-політичного, human security концептуалізується як «особиста свобода», «свобода від загрози», «політико-економічна (персональна) свобода. Тобто – безпека людини може трактуватись як її особистісно-ціннісні (нематеріальні та матеріальні напрацювання) та державно-похідні (корельовані із владною політикою держави, громадянином якої вона є) формуляри наративізації.

Задля означеної гуманної ролі безпеки у міжнародно-ідеологічному інфопросторі остання повинна мати юридичне обрамлення. Дослідниця О. Ремез [23, с. 197] пропонує «правову безпекову концепцію», що означає де-факто «перехід від біологічного до соціально-міжнародного виміру безпеки». Авторка пропонує трактувати дане поняття крізь призму, по-перше, людського забезпечення (цінності, зручності, матеріальні та нематеріальні блага), і, по-друге, волі (заснованій на раціоналізмі, гідності, свободолобстві та ін.). Безпеку дослідниця розглядає як колективне, а не одиничне явище – вважаючи, що з часів полісного життя (об'єднання у групи) до сьогодні (ЄС як приклад об'єднавчого державно-економічного фактору) саме гуртовність навколо певної ідеї забезпечувала соціально-економічну, політичну та юридично узаконену стабільність. Зміщення цінностей безпеки у модерно-цифровізаційне русло, однак, позбавляє сьогочасний етнос можливості усвідомлювати фактор природничої небезпеки як органічно-екзистенційної

загрози.

Відповідно, якраз-таки правова безпекова концепція виступає джерелом формування «кореляційної концепції глобально-національної безпеки». Науковий посібник (підручник) В. Абрамова [1] та ін. визначає безпеку ключовою константою сучасної глобалістики - відмічаючи, що державно-політична діяльність та стратегічно-управлінське планування на муніципально-державному рівні управління генерує статус держави на міжнародній арені, таким чином або попереджуючи, або створюючи невідворотність негативних подій. Глобальна безпека – поняття більш широке, аніж безпека національна в силу, принаймні, віднесення до її (глобальної безпеки) складу усієї багатонаціональної популяційно-управлінської, управлінсько-юридичної та нормативно-регулятивної світової спільноти (когорти). Основа безпекова цінність при цьому – забезпечення безпеки окремого індивіда як елемента суспільства та суспільства загалом як елементу універсуму (всесвіту), що існує на демократичних засадах добросусідства.

В умовах цифрового та інформаційного розвитку міжнародної спільноти, актуальності набула не лише категорія «глобальної безпеки», але й «міжнародної глобалізаційної безпеки». Як слушно зазначає О. Коломієць [10, с. 3], глобальний світ – апріорно нестабільний феномен, що потребує нормативно-юридичного та компаративно-функціонального міжнародно-безпекового врегулювання. Глобалізаційні критерії міжнародної безпеки, однак, проєктуються від безпеки національної – відтак, пріоритетності набувають процеси інституційного та громадянсько-правового забезпечення відповідних безпекових трансформацій, що мають на меті впровадження демократичного ладу (реформи економіки та надання свободи бізнесу; безстороння контрольовано-ревізійна діяльність щодо представників владної верхівки; впровадження безпекової культури на національному, глобальному та регіональному рівнях концептуалізації тощо.

Пропонуємо звернути увагу на науково-безпекову апропріацію С. Толстова [27, с. 44-45], котрий запропонував погляд на секьюритизацію

крізь призму формування масиву соціально- політичних міркувань та соціально-суб'єктних переговорів (домовленостей) щодо забезпечення державного (владного) та суспільно-політичного (приватно-державного, державно-юридичного) порядку, заснованого на своєчасному нівелюванні (попередженні) формування ризиків та загроз, «заснованих» на автономіях суб'єктів щодо знешкодження (нейтралізації) негативних впливів державотворення. Знову-таки, кореляція національної та міжнародної безпеки пропонується до співвіднесення за стандартом «зміст – форма», де міжнародна безпека виступає більш глобальним (комплексним) відображенням безпеки внутрішньої, що забезпечується органами державної влади та місцевого самоврядування.

Для цілей узагальнено-комплексної (за попереднім прикладом) доктриналізації безпеки доцільно згадати теоретичні наробки В. Бузова [43, с. 44-45]. Концептуалізуючи «філософію глобальної небезпеки» як похідну від безпекової, автор акцентує увагу на незбалансованості та небезпеці як ключових стандартах міжнародно-політичного дискурсу. Конфлікти (Захід – Схід, забезпечені та незабезпечені країни, Християнство та Іслам, демократизм та автократія/тероризм, капітал-еліта та пролетаріат-працівники) є глобально та масштабно взаємопов'язаними. Відтак, вирішити існуючі глобальнобезпекові та приватно-безпекові конфлікти можна виключно шляхом переговорного процесу, що враховуватиме багатополярність соціально- економічного плюралізму, існуючих культур миру та політичної послідовності (врахування ідей та інтересів міжнародно-правових «гравців» шляхом побудови позитивного діалогу без «шкоди» персональним політичним інтересам).

Окремо В. Бузов [43, с. 47] згадує у своїй роботі «філософію безпекової глобалізації». На його переконання, дана апропріація є сукупністю глобально-економічних, глобально-трансформаційних та індивідуально-ціннісних секьюритизаційних перетворень, що знаходять відображення у дискусіях щодо їх кореляції із симулякрами «природа людини», «людське суспільство»,

«соціальна група». Реструктуризація безпеки у гнучку понятійно-категоріальну константу, водночас, проявила певні фактори загроз – серед них інтернаціоналізація (політична, економічна, соціальна) як чинник «розмивання» безпекової ідентичності; використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) для цілей дестабілізації глобального світовпорядкування (кіберзлочинність, кібератаки, хакерство); вільне пересування як субфактор-загроза міжнародному тероризму. Інструментом подолання подібної «негативної глобально-безпекової карти» дослідник називає «політичне співробітництво проти спільних загроз» (створення об'єднань, альянсів, концептуалізація договірних відносин між державами).

Дані напрацювання В. Бузова є логічним продовженням його попередньої безпекової концептуалізації – «глобальна нерівність як загроза світовій (глобальній) безпеці» [42, с. 229-230]. Тероризм, злочинність та регіональні конфлікти (як-от Ізраїль – Палестина – Йорданія) чинять негативний вплив на філософське, психологічне, соціально-технічне та політико-військове трактування безпеки. У праці від 2016 р. автор розглядає безпеку як «процес адекватного контролю від соціального суб'єкта щодо несприятливих впливів середовища». Відтепер, спільна безпека – симулякр, а безпекові механізми часів Холодної війни є неефективними. Глобалізація, як чинник соціально-економічної та політико-територіального розривів, спричинила статусизацію міжнародно-правових загроз за концептом «політична гра», що передбачає конфліктно-геополітичну участь багатьох суб'єктів міжнародного права. Раніше застосовувана модель «винагороди» (виконані договірні умови або умови щодо непорушності кордонів) довела свою неефективність – відтак, більш «боездатною» виглядає структурна побудова «єдинополярної політичної домінанти», що координуватиме демократично-безпековий, соціально-економічний та суспільно-громадянський політикуми.

Опрацьовані безпеково-теоретичні концепції дозволяють зробити висновок про тривимірне трактування безпеки: безпека політична

(конклюзивність «міжнародних гравців»), безпека соціальна (акцепт дій влади від громадянського суспільства) та безпека економічна (прозорість та гласність бюджетної політики держави, належний рівень матеріального забезпечення ВПК та військового виробництва тощо). Сукупно, вони складають загальноідеологічну «концепцію світової (глобальної) безпеки», що передбачає рівність Акторів (суб'єктів міжнародного співтовариства).

1.3. Безпека як онтологічний стан політичної реальності

Необхідно зауважити, що безпекова онтологія за своєю сутністю може бути визначена як сукупність правовстановлюючих орієнтирів (аргументів) щодо «нормального стану існування» державного суб'єкта. Концептуальне ядро онтологічної безпеки – ідеальний формат геополітичного світовлаштування, заснований на ідеях соціально-політичної та економічної справедливості. Сегмент онтологічно-безпекової реалізації – у аспектах ефективної взаємодії суб'єктів міжнародного права.

Комплексне та ґрунтовне дослідження К. Кіннвелл та Дж. Мітцен [95, с. 4] дозволяє визначити основні онтолого-безпекові стигмати: референтні об'єкти (індивід, суспільство, група, держава), політичні результати (співпраця, конфлікт, насильство; стабільність, видозміни) та методологічне забезпечення (кількісно-якісний, дискурсивний, порівняльно-компаративний безпековий підходи-апропріації).

Загалом, онтологічну безпеку як філософсько-соціологічний симулякр ототожнюють із власне «безпекою буття». Остання, на думку Е. Гідденса [78, с. 92-93], є «тривалим процесом самоосягнення», що має приватні (соціальні) та політичні (публічні) контексти генерації. Онтологічна безпека походить від процесу формування особистості – останній пов'язаний із невикоріненою тривогою, в той час як «готова особистість» найчастіше долає особистісно-екзистенційні ризики, наявні у архетипі її персоналії до того. В свою чергу, безпеково-суб'єктивна онтологія згідно вчень Е. Гідденса – процес визнання

фізичної особи та (або) міжнародно-правового суб'єкта (себто – мовчазного або прилюдного підтвердження його неперервності- постійності).

За Е. Гідденсом [78, с. 97], результатом механічної взаємодії безпекових Акторів може бути як запровадження безпекової онтології, так і її нівелювання (у випадку міжнародно-безпекового або приватного конфлікту, загальний результат ідентичний – «тривога» (її підсилення), параліч та (або) «політико-соціальне насильство». Питання тривоги є ключовим, адже демонструє, що уявно-формального стійкі відносини завжди знаходиться під загрозою негативної ретрансформації.

Повертаючись до напрацювань К. Кіннвелл та Дж. Мітцен [95, с. 5], відмітимо апропріацію останніх щодо співвідношення онтологічно-безпекової та соціологічно-соціальної доктрин. На їхнє переконання, «віддалена соціальна взаємодія» (закритого типу) має квінтесенцією структурування, ремодифікацію та знеособлення безпекових орієнтирів (аргументів). Загалом, онтологія безпеки не піддається єдиноначальному трактуванню через «несвідомий динамізм, приховані транскрипти емоцій та суб'єктивності», що віднесені до її ознак. Онтологічна безпека відмічена суспільним рівнем екстраполяції, тому вивчення останньої, на думку дослідників, повинно спиратися на такі стовпи: «пошук безпеки через динаміку», «прагнення безпеки як звичного», «структуризація онтологічної безпеки замість конфліктно-воєнних, онтологічно незахищених та онтологічно конфліктних ситуацій».

Власне, позитивна крива онтологічної безпеки включає зв'язок «між невизначеністю, тривогою та здатністю підтримувати стабільне самовідчуття». Політико-доктринальне розуміння дозволяє визначати персональну онтологію безпеки конкретного Актора залежно від його особливостей (схильність до тривог та криз ідентичності в умовах глобалізації; підвищення вірогідності «насильства» внаслідок територіально-геополітичної незгоди; демократизація суспільно- теоретичного кластеру державництва тощо).

В свою чергу, поняття динаміки онтологічної безпеки у вищезгаданому дослідженні К. Кіннвелл та Дж. Мітцен [95, с. 5] трактується, як «соціальний ґрунт» (social glue), що підвищує довговічність міжнародно-правового та державно-партикулярного безпекового забезпечення. Автори також зазначають, що онтологічна незахищеність та онтологічна тривога за певних обставин можуть набувати ознак «плацдарму для нових форм політичного опору та волі».

Онтологію безпеки також доцільно розглядати крізь призму її кореляції із термінами «загроза», «людська безпека», «гендерний досвід», «секьюритизація» та «теорія критичного сприйняття дійсності».

На думку Н. Воун – Вільямс [157, с. 112-113], термін «загроза» доцільно розглядати як «конклюзивний (термінальний) аспект безпекового погіршення, що ґрунтується на недобросовісній діяльності одного із безпекових Акторів – приватних або публічних.

В свою чергу, поняття «людської безпеки» доцільно ототожнювати із забезпеченням та схоронністю природних та похідних прав індивіда, що, як правило, гарантуються йому Основним законом (Конституцією) країни, громадянином якої він є.

Концепт «гендерного досвіду» співмірно до загальнобезпекової доктрини означає ефективно-дружнє існування популяції (етносу, нації) в умовах різноманітності, культурно-естетичного та ідеологічного розмаїття. Синхронізація означених факторів створює «генералізовані гарантії загальної безпеки».

Термін «секьюритизація» відносно онтологічно-безпекової концепції доцільно розглядати у розрізі «забезпечення політичної, економічної, культурної та транскордонної синхронізації» пропорційно глобальним інтересам світового політикуму. Відносно онтологічно-безпекової концепції секьюритизація має статус «надконцептуальної теорії», механізмами забезпечення котрої визначаються орієнтири сталого політекономічного розвитку та загального багатопольярного (колективного) благоденства.

Теорія критичного сприйняття дійсності, водночас, пропонує мисленнєву онтологічно-безпекову концепцію світобачення. За її ідеологією, індивід повинен обробляти масиви інформації на умовах безсторонності, критичності, мозкової активності. Обставини об'єктивної дійсності як безпековий об'єкт повинні трактуватися особою відповідно персональних та генеральних поглядів-переконань. Фактологічна сукупність інформаційних даних, в свою чергу, підлягає регресивно- прогресивній обробці, формуючи прецедент «ретроспективно- попереджувальної безпеки».

Онтологічна безпека, окрім іншого, має подвійний стигмат прикладної генералізації. Деякі автори (наприклад, згаданий Е. Гідденс [78]) вважають її органічною (сучасною) константою. Інші (серед них, власне, К. Кіннвелл та Дж. Мітцен [95], а також – Н. Воун – Вільямс [157]) визначають безпекову онтологію як трансісторичну потребу (що, формуючись як суспільно-соціальна необхідність, зазнавала трансформаційних змін відповідно до обставин глобалізації, інформатизації та діджиталізації).

Водночас, теорія онтологічної безпеки містить концепт «навчання про політичний суб'єкт», що корелює із безпеково-онтологічною органікою. Його виражено у «висуванні концепцій вирішення проблем» та революційно-критичних пропозиціях для формування прецеденту загальнобезпекового благоденства. Наділення онтологічно-безпекової концепції мірилом суб'єктивності, на наш погляд, шкодить її предметно- практичній реалізації в умовах глобалізації сучасного політикуму.

Враховуючи вищезазначене, онтологічну безпеку варто розглядати як органічно-історичний концепт теоретизації політико-соціального світобезпекового устрою.

Дискутивністю відзначається роль та місце держави у загальній онтологічно-безпековій парадигмі. На переконання Б. Стіла [139, с. 531], процес конституювання державної ідентичності має самоконцептуальний та міжнародно- суспільний контекст – і, відповідно, через них аплікується на сьогочасне інтернаціональне світопорядкування. Питання державної

самоідентичності має суб'єктивну форму вираження – адже визначається безпосередньо управлінням (владою та її оточенням) для народу, а не є очерком (зібранням) історично-ретроспективних даних (зібрань) щодо певної територіально-популяційної одиниці тощо. Крім того, «державне уявлення про державу» – найчастіше штучно створений симулякр, що виступає «внутрішнім елементом трактування зовнішньої історії владно-соціального утворення», а не «безстороннім трактуванням фактів та факторів об'єктивної дійсності». Можна конклюзувати наступне: «вдала історія про себе від держави» як спроба внутрішньодержавної удаваної міці є генерально-міжнародною екзистенційною та подекуди - юридичною загрозою для такого суб'єкта міжнародних відносин. За таких умов втрачається «державна інтерсуб'єктивність» – спосіб (опція) налагодження державою-членом міжнародної спільноти дружніх зв'язків із собі подібними (відтак, формуляри «онтології безпеки» страждають від суб'єктивації та деперсоналізації, сукупно із юридично-фактологічною дереалізацією реального стану історичних речей).

Суб'єктивного значення набуває процес усвідомлення та розуміння онтологічної безпеки особою (персонально-індивідуальний аспект) та, водночас, концептів онтологічної незахищеності – певною мірою автобіографічного бачення, заснованого на персональних безпеково-онтологічних приписах Е. Гідденса. Якщо персональне безпекове бачення особи, згідно позиції С. Крофт [52, с. 223], є її штучною інтерпретацією явищ об'єктивної дійсності, то онтологічно-безпекова небезпека є інтерсуб'єктивним психологічним наративом, віднесеним до стану зриву (фактор – глобалізація та неліберальна політика), що генерується на рівні «втрати стабілізуючих контекстів».

Системно-суб'єктивне розуміння терміну «онтологічна безпека», відтак, демонструє її лінійно-наративне розуміння протилежного стану – безпеки – як буття, а не як набутої державно-політичної та соціально-соціологічної проформи. Генерального значення за таких умов набуває

імплементация фізичних, тілесних та есенціалізовано-емоційних безпекових розуміннь, що є частиною «онтологічно-безпекової віри в безпечну ідентичність». Як наслідок, онтологічно-безпекові концепції набувають соціалістичного, релігійного, націоналістичного формуляру (до питання «штучно створеного безпекового смислу»). Таким чином, онтологічна безпека згідно позиції С. Крофт [52, с. 219] – взаємозв'язок стабільності та рутини як фактор позитивного впливу на суббезпекові загрози.

Зазначимо, що у деяких випадках термін «онтологічна безпека» має не лише буквально-ідеологічне, але й теоретико-доктринальне трактування. Наприклад, М. Мелксо [109, с. 53-55] вважає, що визнання держави «унітарним Актором» та координатором (шукачем, постачальником) онтологічної безпеки є критичним рішенням: як суб'єкт міжнародного права, вона (найчастіше) не є повноправним безпековим гравцем, адже її онтологія безпеки та персонально- управлінські геополітичні інтереси суперечать одна одній. Як наслідок, потребує розширення політико-теоретична онтолого-безпекова карта, що матиме ознаки «позитивного спрямування» держав-Акторів нормативно-ідеологічним, теоретичним «секьюритизаційним шляхом».

Безпекова онтологія, водночас, може мати інституційно- предметні, а не лише теоретично- нормативні форми генерації. Наприклад, С. Крофт [52] у вже згаданому дослідженні аналізує секьюриті-онтології у ЦРУ, ФБР та локальних безпекових органах США. «Державний режим забезпечення онтологічної безпеки» як модерна проформа, водночас, у даному дослідженні являє собою «призму онтологічних секьюриті-наративів, генерованих органами державної влади за стандартом «знизу догори» – включно із інтерпретацією профільної діяльності регіональних (глобальних) глобальних дискурсів владно-урядовими структурами.

Одночасно з цим, персонально- індивідуальне дослідження Дж. Мітцен [118] ставить питання кореляції термінів «безпека держави» та «онтологічна світова безпека» як світової безпекової дилеми. Поруч із безпекою фізичною

(територіальна цілісність, правосуб'єктна самостійність, суверенітет тощо), існує безпека держави онтологічна («константа рефлекторної прихильності до безпеки»). Держава, на думку авторки, автоматично знаходиться у «стані постійного пошуку персональної онтології безпеки». Подібна безпекова онтологія є індивідуальною та залежить від факторів територіального розташування, територіального межування держави та її орієнтирів міжнародно-правового співробітництва. Похідним процесом є пошук державою безпеки – процес дилемізації та конфліктизації міжнародних відносин. При цьому, у деяких випадках єдиним інструментом забезпечення онтологічної безпеки виступає «розвиток небезпечної рутини та штучна прив'язка до конфлікту». Як наслідок, формується прецедент «ірраціональної конфліктології» як шляху стабілізації міжнародної (світової) політики.

Своїм дослідженням Дж. Мітцен [118, с. 355] створює принципово новий онтологічно-безпековий концептуал-теорію «безпекових дилем». Йдеться про співвідношення позитивного та негативного міжнародно-правового статусу, проблеми структури управління та фізичної безпеки держави (територіально-суверенний аспект), що підсумково можуть «сприяти нагромадженням майнової шкоди». Прикладом є санкціонування незаконних (протиправних) дій держави, що порушують міжнародний порядок та принципи міжнародного права. Відтак, трагедією світової політики, на переконання Дж. Мітцен, є неможливість співвідношення між позитивним (фізична безпека) та негативним (онтологічна безпека) проєктуванням секьюритизаційних орієнтирів в умовах розвитку глобально-державотворчих видозмін (перетворень).

Додатковою онтологічно-безпековою пропозицією, що можна сформулювати відповідно даного дослідження Дж. Мітцен [118, с. 357], а також – аналітично-безпекових розробок С. Кея [93, с. 251], Т. Соломона [138, с. 677] та ін., є участь держави (держав - як міжнародного співтовариства) у пошуках єдиноначальної теорії «безпекової онтології». Згідно даної теорії, потреба у фізичній та онтологічній безпеці держави має індивідуальний

характер та екстраполюється із індивідуального рівня, «знизу вгору» – від потреб індивіда (особистості, людини) до потреб певної соціальної групи (соціальний аспект); від потреб соціальної групи - до потреб громадянського суспільства (громадянсько- проактивний аспект); від потреб громадянського суспільства – до потреб держави як філософсько-соціального утворення неоднорідних потреб, що потребує формування єдиної стратегії внутрішньодержавної та міжнародно-правової концептуалізації.

Як зазначає вищезгаданий північноірланський дослідник С. Кей [93, с. 253], філософсько-онтологічне (приватне) розуміння безпеки «провокує» його ретрансформацію в «постійну змінну», що дозволяє усвідомлювати вагу (цінність) волі на рівні публічного управління. Безпека ідентичності має ідеологічно-сутнісні виміри персоналії (почуття безпеки, персональні переконання, досвід, почування) та публічні виміри «стабільного когнітивного середовища». Останнє – проєкція державних ідей, «набутих» від активної частини суспільства, шляхом співвіднесення «цілей» (ідеальних пропонованих можливостей) із реальними засобами («формальними інструментами втілення громадських пропозицій на рівні практики»). Сформовані населенням (громадою) цілі, на думку С. Кей, конституують ідентичність шляхом «нівелювання глибокої невизначеності» – стану, пророкованого ще Е. Гідденсом [78, с. 93] у власній «теорії конституціоналізації суспільства». Антагоністом даного стану, і, водночас, чинником забезпечення онтологічної безпеки у її «приватному вимірі» є «мотивація створення когнітивної та поведінкової впевненості» шляхом «позитивної рутинізації» стосунків формату «громада – влада».

Позитивний (громадсько-соціальний) вимір формування онтологічної безпеки, водночас, відмічений можливістю певних негативних апропріацій. Забезпечення онтологічної безпеки можливе, на думку вже згаданого Т. Соломона [137, с. 121], шляхом «формування шкідливих політичних стосунків та прив'язки до певного конфлікту». Тобто – «тривожний стан власної безпекової неідентичності» можна подолати шляхом

«конфліктологічного ведення міжнародної політики». За таких умов Актор-агресор меншим чином страждає (адже має статус «деструктора»), адже набуває «ілюзорно-безпекові концепти персональної секьюритизації»), в той час як Актори-жертви (міжнародна спільнота, конкретна держава) мають «спотворений безпековий статус» відносно предметно-реального розуміння (усвідомлення) безпеки.

Саме онтологічну безпеку (як ключовий секьюритизаційний симулякр) доктрина і наука визначають «основною неваріативною константою». На думку Дж. Мітцен [118, с. 369], безпекова онтологія, як частина соціальної науки, є чинником безперервного сприйняття соціологічної дійсності, основними складовими якої є стабільність, кооперативність (кооперація), неконфліктність та здатність (акцепт до) здійснення змін (перетворень, перепрофілювань). Подібна онтологічно-безпекова картина, водночас, певним чином або «рутинізує» міжнародно-безпекову карту, або «рефлекторизує» останню (похідними є два типи міжнародних Акторів – активний (рутинний) та пасивний (рефлекторний), заснований на копіюванні стилістики онтологічно-безпекового забезпечення.

Базове і неодноразово згадане онтологічно-безпекове дослідження Дж. Мітцен [118, с. 344], крім того, дозволяє відносити даний симулякр до основоположного критерію дослідження міжнародної політики. При цьому, розуміння терміну «міжнародні відносини», відповідно онтолого-безпекової доктрини, розкривається крізь призму «потреби особистості, як ключового елемента громадянсько-демократичного суспільства, у сформованому загальнонаціональному безпековому кластері», що, окрім того, має вплив на кластер безпеково-персональний. За такою логікою, онтологічну безпеку варто вважати двовимірною: базовий рівень – безпека загальнодержавна, факультативний – безпека індивідуальна, що проєктується від способів, засобів та механізмів забезпечення безпеки у середовищі, де персоналія зростає ментально, морально та фізіологічно. Подібна кореляція має екзистенційний вимір – адже покликана встановити зв'язок між впливом

зовнішніх загроз на внутрішні концепти світосприйняття індивіда.

У дійсності, онтологію безпеки нерідко пов'язують не лише з боротьбою формату «визначеність – невизначеність», але і з порушенням динаміки виду «дія - ідентичність» та утрудненою, як наслідок, процедурою самоуявлення (персонального ототожнення). Проформа «дія – ідентичність», відповідно вищезгаданої праці щодо секьюритизованої суб'єктивності Т. Соломона [137, с. 123], має на меті відповідь на «ігнорування онтологічних загроз» та одночасного уникнення стану незнання, недієздатності та статусу соціально, економічно та політично незахищеного суб'єкта партикулярного-державних (внутрішніх) та генерально-державних (зовнішніх, міжнародно-правових) відносин – із, відповідно, визначенням місця конкретного індивіда у даній онтологічно-безпековій та безпеково-соціальній парадигмах світовлаштування.

Чільне місце у трактуванні онтологічно-безпекової секьюритизаційної наративізації посідає енергія. Найбільш актуальне дослідження раніше згаданого американського науковця Б. Стіла [140, с. 71-72] демонструє, що енергетичне забезпечення безпеки є «систематичним інструментом співвідношення цілей із засобами в умовах сьогодення». Енергетично-безпековий базис «підштовхує» потенційно-безпекового Актора до «задоволення нагальних потреб»: територіальних, внутрішньо-соціальних, геополітичних тощо. Безпеково-онтологічна енергія корелює із почуттям волі індивіда (соціальної групи, та, загалом, державного утворення), адже спрямовується на подолання та нівелювання безпекових загроз, викликів, негативних ідеологічних, секьюритизаційних та політико-комунікативних тенденцій сучасної політичної карти.

Подібна «онтологічно-безпекова енергія» має трискладну структуру генерації (формування). Виникаючи (зароджуючись) в інтелектуально-дискурсній розумовій парадигмі індивіда, така «енергія» трансформується у суспільну свідомість та надалі концептуалізується крізь призму державних ітерацій-інтенцій (як відомо, народ, виступаючи «владним сувереном»,

делегує власні демократично-соціальні права владній верхівці для реалізації нею прав, можливостей особи - як природних, так і похідних). Онтологічно-безпекова енергія, як правило, виникає синхронно із енергією революційно-ідеологічною. Соціальні, політично-курсіві та економічні видозміни продукуються саме «середнім класом» – владно-урядовий апарат, відповідно, «акцептує» або «заперечує» подібні тенденції. В свою чергу, онтологічно-безпекове заперечення має наслідком соціально-політичні трансформації внаслідок десинхронізованості суспільно-політичного концепціуму певної держави.

Загалом же, у згаданому дослідженні Б. Стіл [140, с. 73-74] відзначає триаспектно-розвитковий характер терміну «онтологічна безпека» (у фактично-філософському вимірі).

Перший конструкт – безпекова онтологія як «Я-стан». Він визначає особистісну (персональну) та генеральну (державно-одиничну) конфліктології прийняття «секьюритизаційного рішення», відзначаючи, що запорука індивідуальної або колективної безпеки залежить від «обрання політико-полемічного курсу розвитку». З цього випливає висновок: безпека – не набутий, а індивідуально створений феномен, а його забезпечення – обов’язок та завдання відповідних індивідів (відповідальних осіб) на різних щаблях (приватному, державному тощо).

Друга апропріація – «державна як гарант позитивної безпеки індивіда (індивідів)». Підхід передбачає позиціювання владно-урядового апарату гарантом соціальної, економічної та політичної безпеки громадян певної країни. Діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, відтак, передбачає «враховування інтересів спільноти – громадянського суспільства, та діяльність від його імені задля секьюритизаційного забезпечення». В рамках даної теорії, згідно позиції Б. Стіла, державні утворення виконують власні «власні природно-правові функції»: підтримання правопорядку, забезпечення прав/свобод/інтересів, активне міжнародне співробітництво та ведення зовнішньої політики.

Зовнішня політика, водночас, віднесена до «чутливо-безпекового симулякру», що за певних умов може призводити до «знецінення, нівелювання та негативної трансформації безпеки у дебезпекове середовище існування» певного державного утворення.

Третій концепт – «онтологічна безпека як емоційно-наративна ідентичність». Він передбачає конструювання «безпекової дорожньої карти» двома групами Акторів – суспільством та елітами. Обидві ці касти мають певні «безпекові вподобання» вподобання: і, якщо у випадку з т. зв. «середнім класом» вони є «чистими» (ідеалістичними), то елітарний клас, як правило, обирає секьюритизаційні державні плани відповідно власних економіко-фінансових та фінансово-потоківих надходжень (вигоди). Таким чином, теорія безпекової онтології за емоційної складовою – радше «карта безпеки еліт», аніж державного утворення загалом.

Формально-юридичними та доктринально-концептуальними вимірами онтологічної безпеки є також «передбачуваність» та «безперервність». Останні забезпечують «контрольовану карту міжнародних відносин» та «постійну участь держави» у юридико-правовій підтримці безпекової схоронності. На думку Л. Сьоберга [136, с. 22-23], ключового значення тут набуває проблема «державної самоідентифікації» - адже визначає, який шлях обере держава задля «уникнення будь-яких форм хаосу та реалізації критеріально-понятійних наративів онтологічної безпеки.

Додатковими Акторами онтологічно-безпекового кластеру Л. Сьоберг [136, с. 25] називає «забезпечення чіткого внутрішнього розмежування задля ідентифікації внутрішніх та зовнішніх ворогів». Узагальненими наслідками виступають «секьюритизація невідомого в ідентифіковану загрозу» – себто боротьба із наслідками неефективної внутрішньо-зовнішньої політики стримувань і противаг; а також – подолання онтологічної незахищеності шляхом встановлення генерально-державних стандартів (мірил) боротьби із «загрозливими факторами» – корупцією, узурпацією влади законодавчою, виконавчою та (або) судовою гілками влади тощо.

Ключовим завданням, що вищезгаданий автор [136, с. 25] визначає елементом онтологічно-секьюритизаційного вчення, є «протидія десекуритизації» внутрішньогромадянського суспільства. Подібна філософія передбачає реагування політично активного соціуму на загрози його існування. Науковець слушно називає громаду «двигуном соціально-політичних, економічних та безпекових перетворень». Саме тому на перший план виходить «соціальний діалог» як спосіб державно-приватної взаємодії (формату «влада – населення»). Останній «цензує» безпеку як цінність, культурне надбання та механізм партикулярного (особистісного) та генерально-формального (державного) виживання із потенційно-гіпотетичним переходом у благоденство.

Отже, онтологічна безпека є комплексним і багатограним феноменом, який об'єднує правові, політичні, соціальні, та економічні аспекти безпеки на рівні індивіда, групи, держави та міжнародного співтовариства. Онтологічна безпека є багатовимірним концептом, який охоплює не тільки фізичний захист, але й психологічну, емоційну та соціально-політичну стабільність на індивідуальному, суспільному та державному рівнях. Її реалізація вимагає комплексного підходу, що включає ефективну взаємодію між державою, суспільством та окремими індивідами.

Висновки до першого розділу

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що сучасне розуміння безпеки вимагає комплексного та міждисциплінарного підходу. Безпека, розглядаючись як фундаментальна категорія політичної філософії, охоплює не тільки традиційні мілітарні, але й соціальні, економічні та культурні аспекти. Це робить її динамічною та адаптивною структурою, яка потребує постійного перегляду та адаптації до змінюваних умов світового порядку. Особливо важливо враховувати змінні внутрішні та зовнішні загрози, які стають все більш взаємопов'язаними у світлі глобалізації.

У процесі аналізу концепцій безпеки, ми розглянули погляди ряду визначних мислителів, серед яких Мішель Фуко, Жан Бодріяр, П. Хоу, К. Дойч, Д. Велч, Р. Каппелла-Зелінські, а також Б. Батлер та інші. Ці підходи варіюються від індивідуалістичних та соціально-орієнтованих до мілітаристських та економічних, відображаючи широкий спектр можливих інтерпретацій безпеки в сучасному світі.

В свою чергу, сучасні дослідники підкреслюють необхідність інтеграції глобальних викликів, таких як зміна клімату, кібербезпека та міжнародний тероризм, у розуміння безпеки. Ці аспекти демонструють, що безпека в сучасному світі виходить за рамки традиційних понять і вимагає більш широкого погляду, що охоплює економічні, екологічні та культурні виміри.

Також варто наголосити на важливості дослідження онтологічного виміру безпеки, який розглядає як існуючі структури влади, який розглядає, як існуючі структури влади, ідентичності та взаємодії впливають на відчуття та реалізацію безпеки. Онтологічний вимір безпеки акцентує увагу на глибинних, часто непомітних аспектах, які формують базові уявлення про безпеку в контексті індивідуального досвіду та соціальних структур. Це включає рефлексію над тим, як суб'єктивне сприйняття індивіда та колективні цінності суспільства впливають на політику безпеки та її реалізацію на практиці.

Враховуючи цю множинність, ми пропонуємо власне визначення безпеки як динамічного стану гармонії та стабільності, в якому особистість, спільнота або держава відчуває мінімум загрози своєму фізичному, соціальному, культурному та економічному благополуччю. Наш підхід відображає комплексність безпеки, акцентуючи на важливості взаємодії між різними аспектами життя, від мілітарних до культурних, і підкреслює необхідність адаптації до постійно змінюваних умов та викликів.

Ми визнаємо, що наша позиція найбільш узгоджується з комплексними концепціями, які враховують широкий спектр факторів, впливаючи на безпеку. Ці концепції, які включають в себе політичні, соціальні, економічні,

та культурні аспекти, дозволяють нам оцінювати безпеку не як статичний стан, а як динамічний процес, що вимагає постійного моніторингу, оцінки та адаптації. Вони також відповідають нашому розумінню безпеки як явища, що включає в себе як зовнішні умови та обставини, так і внутрішні потреби та цінності особистості та суспільства.

Таким чином, узагальнюючи, ми підкреслюємо важливість комплексного підходу до безпеки, який враховує різноманітність факторів та вимагає глибокого розуміння взаємозв'язків між ними, а також активної позиції щодо адаптації та відповіді на нові виклики.

РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН ЛОБІЗМУ В ПОЛІТИКО-БЕЗПЕКОВІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОСТІ

Безпека є домінуючим пріоритетом політичного порядку денного, а значення лобізму, як ключового механізму політичного впливу, набуває особливої актуальності. Цей розділ присвячено всебічному аналізу лобізму як явища, що не лише реалізує інтереси окремих груп чи державних структур, а й стає інтегральною складовою політичної безпеки у широкому розумінні.

В рамках даного дослідження лобізм розглядається не просто як інструмент реалізації політичних і економічних цілей, але як безпосередній чинник, що формує й підтримує стабільність державних інститутів та політичної системи загалом.

Важливість категорії «лобізм» розкривається через його взаємозв'язок із концепцією секьюритизації, яка обґрунтовує політику безпеки як відповідь на існуючі чи потенційні загрози. Лобізм постає як процес промудрації необхідних державних рішень, що, в свою чергу, підтримують інституційно-нормативну діяльність та забезпечують її відповідність національним і міжнародним стандартам безпеки.

Огляд поняття та еволюції лобізму дає змогу зрозуміти його багатогранність та значення у різних політичних контекстах. Вітчизняні та зарубіжні дослідження визначають лобізм як професійно-коопераційну діяльність, яка здійснюється з метою узгодження суспільних, політичних та економічних інтересів.

Історичний аналіз походження та розвитку лобізму, починаючи з його витоків у США та Великобританії, дозволяє виявити закономірності, що підкреслюють безпосередню роль лобізму у процесі державотворення та утвердження демократичних принципів.

Окремим важливим аспектом цього розділу є аналіз лобізму у контексті національної безпеки. В умовах сучасних викликів, таких як глобалізація та цифровізація, лобістська діяльність набуває нових рис і вимог щодо

прозорості й підзвітності. Як зазначено в дослідженнях Організації економічного співробітництва та розвитку, лобізм сьогодні не тільки інструмент впливу на політику, але й критичний фактор у забезпеченні стійкості політичних систем до зовнішніх та внутрішніх загроз.

У контексті України лобізм розглядається як важливий елемент адаптації до європейських стандартів управління та політичної культури. Процес нормативного закріплення лобістської діяльності, зокрема через прийняття закону про доброчесне лобіювання, є свідченням усвідомлення державою важливості лобізму для забезпечення прозорості й демократичності політичних процесів, що прямо корелюється із забезпеченням національної безпеки.

2.1. Проблема формування лобізму як політико-безпекового явища

Понятійне та категоріальне розуміння терміну «лобізм» як міжнародного політичного явища необхідно розглядати у прив'язці до загальнобезпекової філософської теорії секьюритизації, розглянутої у Розділі 1 даного дослідження.

Секьюритизація (або теорія безпеки) у якості універсального симулякру та лобізм як процес генералізації потрібного державного курсу, рішення, промудраційно-законодавчої ідеології співвідносяться як зміст та форма. Змістом виступає власне концепція забезпечення секьюриті-орієнтованої інституційно-нормативної діяльності на локально-владному рівні та рівні міжнародного співробітництва держав, в той час як формою – лобіювання відповідних державних інтересів на локальному (легіслативному) та генеральному (дипломатичному) рівнях відповідно.

У працях таких дослідників, як Дж. Фергюсон [71, с. 703-704] та Р. ван Шенделен [154, с. 4-5] зазначено, що лобіювання у якості політичного процесу відзначається стратегічно-безпековою застосовністю, а чесність, прозорість та відкритість діяльності політичного «лобі» формує передумови взаємодії влади

та громадянського суспільства, що сукупно генерує дворівневу парадигму кореляції між лобізмом та національною/міжнародною/політичною/військовою безпекою, на стандартизаційне упорядкування котрої останній спрямовується.

Враховуючи вищезазначену категоріально-структурну парадигму співвідношення та взаємозв'язку між теорією секьюритизації та теорією лобізму (процесу лобіювання) у контексті реалізаційно-безпекових локальних та генеральних напрацювань, пропонуємо зосередитися на теоретико-практичних сегментаціях генези, поняття та еволюційного спектру терміну «лобізм» у якості політико-соціального феномену функціонування державного апарату та підтримання правопорядку на рівні публічної регуляції та міжнародного державного співробітництва загалом.

Поняття та теоретичне розуміння терміну «лобізм» пропонуємо узагальнено розкрити через статичні визначення, пропоновані вітчизняною та іноземною науковими царинами.

Так, наприклад, у праці А. Трофименка [29, с. 117] лобізм як феномен запропоновано розглядати у якості нормованої професійно-коопераційної діяльності державних службовців та посадовців і недержавних активістів (представників громадянського суспільства), що на загальнодержавному або муніципальному рівні вирішують питання щодо консенсуального ухвалення або принципового неухвалення політичного (нормативного, соціального, процедурного) рішення, виходячи із генерованого проблемного питання та відповідних вимог сторін/учасників політичного обговорення, котре де-факто іменується процедурою лобіювання інтересів (лобізмом).

В свою чергу, зарубіжна профіляція розуміння дефініції «лобізм» може бути представлена крізь призму його концептуального бачення Р. Л. Голлом [83, с. 77]. Останній пропонує визначати лобізм у якості нормативно-субсидіарного інструментарію регуляції вибору державно-політичного та державотворчого курсів водночас, що інтегруються комплексом внутрішніх та зовнішніх політичних рішень, котрі визначають стилістику подальшої

урядово-управлінської спрямованості. Лобіювання у якості політичного процесу має тенденцію до здійснення обмеженим колом компетентних індивідів, котрі є безпосередньо дотичними до політико-процесної активності (політичні партії та керівники політичних партій, громадянські активісти, неурядові та недержавні організації із забезпечення демократичного правового режиму на кшталт Transparency International).

Принагідно доцільно наголосити на необхідності наукоємного узвичаєння лобізму та лобіювання у дві конструкції взаємного доповнення. Якщо лобізм як поняття є відносно статичним явищем об'єктивної політико-соціальної дійсності та предметом відповідних доктринальних розробок та напрацювань, то лобіювання можна вважати похідним від лобізму виміром позитивної промугляції нормативно-правової, інституційної або інституційно-правової сегментації урядування або певного кластеру урядового ринку. Надалі пропонуємо розглянути ключові, на наш погляд, характеристичні особливості лобіювання як прикладної субпроекції лобізму.

У фактичному розумінні терміни «лобізм» та «лобіювання» доцільно розглядати за ознакою тотожності. Підтвердження цьому знаходимо у Законі про розкриття лобістської діяльності США 1995 р. (The Lobbying Disclosure Act 1995), у якому поняття «лобіювання» розкривається наступним чином: «термін лобістська діяльність» означає лобістські контакти та зусилля, спрямовані на підтримку контактів лобіювання, включаючи діяльність з підготовки та планування, дослідження нормативно-правової та інституційної бази та іншу допоміжну діяльність, яка на момент її виконання призначена для використання в контактах та координації з лобістською діяльністю інших» [51]. Таким чином, власне процедура лобіювання є засобом приведення лобізму у виконання як предмета наукових та юридичних розробок.

Лобіювання у якості похідної складової лобізму та елемента його дефініційної тотожності також було комплексно оглянуто у праці В. В. Люнебурга, Т. М. Зусмана та Р. Гордон [107, с. 135]. На підставі огляду практичної складової лобістської діяльності, лобіювання та лобізм тут

ототожнюються у єдиний комплекс, що охоплює та визначає процедурні елементи промудрації певної документальної або інституційної парадигми державотворення на рівні законодавчої та виконавчої гілок влади. Сегментований вплив лобізму та лобіювання як процесу провадження першого інституційного феномену розкривається за ознаками успішності впливу та коефіцієнту політичної та процедурної вагомості, що отримують лобісти у процесі участі в політичних кампаніях та просування певної нормативної/державотворчої/нормативно-інституційної категоризації узвичаєної взаємодії.

Потрібно відмітити, що планово-комунікативне призначення лобізму та лобіювання де-факто полягає у синхронізації діяльності законодавчої, виконавчої та судової гілок влади та виконанні ними власних профільних функцій із забезпечення досягнення цілей сталого розвитку, що встановлюються на рівні нормативного або комунікативно-дискусійного забезпечення органами влади загальнодержавного та місцевого рівнів як представників інтересів населення (громадянського суспільства).

На ролі та місці лобізму як політико-соціального феномену та лобіювання як проєкційного складника забезпечення теорій лобізму на рівні практичного забезпечення акцентував увагу Р. Л. Гайер [82, с. 77-78]. Автор зазначив, що лобіювання як процес інваріативного провадження лобізму насамперед знаходить свій вияв у законодавчій промудраційній діяльності. Зокрема, на прикладі стилістики лобіювання в США розглядаються такі органічні складники даного процесу, як законодавча промудрація на рівні штату, легіслативна промудрація на рівні участі в передвиборних кампаніях або проактивна законодавча промудрація з метою подальших позитивних електоральних показників. Вищезазначений підхід, на наш погляд, залишає поза увагою питання провадження інших субформатів лобізму та лобіювання (громадський, професійний, економічний, міжнародний та ін.), детальніший огляд котрих буде надано нижче у п. 2.1. Розділу 2 даного дослідження.

Затребуваний та логічний підхід до розуміння процесно-процедурних характеристик лобізму та лобіювання у якості статико-теоретичного симулякра також знаходимо у довідковому матеріалі Організації економічного співробітництва та розвитку «Лобіювання у 21-му столітті. Прозорість, інтеграція та доступу» від 2021 р. (Lobbying in the 21st Century. Transparency, Integrity and Access. OECD, 2021) [123, с. 37]. Тут лобіювання та лобізм дефініційовані за семантичною типологією: у документі, зокрема, зазначено, що останні є «способом впливу та інформування урядів, частиною демократії та законним інструментом впливу на державну політику. При цьому, лобізм та лобіювання визначаються Організацією економічного співробітництва та розвитку у якості ризикового інструменту неналежного впливу (останній може мати місце, наприклад, за умови промудьгації антидемократичного та (або) антиконституційного нормативно-правового акта, що має на меті обмеження законних прав, свобод та інтересів громадян).

У вищезначеному аналітичному матеріалі Організації економічного співробітництва та розвитку також зазначено, що глобалізаційні, інформатизаційні та діджиталізаційні перетворення 21-го століття диверсифікували процедуру лобізму та лобіювання [123, с. 39]. Йдеться, зокрема, про такі елементи прояву лобістської діяльності, як соціально-медійний вплив на уряд, спектральне розширення учасників процесу лобізму (лобіювання) із залученням недержавних інституцій на кшталт неурядових організацій (НУО), а також – контроль за процедурами лобізму (лобіювання) аналітичними центрами та іноземними урядами (урядами іноземних держав). Враховуючи узагальнене призначення лобізму та лобіювання як його активного прояву у якості ефективного захисту неупередженості та справедливості в процесі прийняття державних рішень, наявність описаного розгалуженого спектру складників, що передує або синхронізує даний процес на локально-державному та міжнародному рівні виступає контраверсійним субфактором ототожнення промудьгаційних процедур із ефективним регуляційним засобом політичного спрямування.

При цьому потрібно зауважити, що для лобізму (лобіювання) у його теоретичному вимірі, на наш погляд, якраз-таки доцільно зберегти балансування між відкритим, гласним та прозорим промудраційним процесом, що прямо або опосередковано може забезпечуватися засобами масової інформації та соціально-медійними структурами та, власне, негативним впливом соціально-медійного середовища на дискредитацію лобізму як статичного феномену та лобіювання як практично-прикладної процедури, що має логічним наслідком зниження рівня політичної та політико-коопераційної проактивності процедур промудраційної діяльності.

Як слушно зазначає А. Бойко сучасні технології політичного управління, що застосовуються для подолання економічних криз, ґрунтуються на формуванні гнучких мереж взаємодії між державними інститутами та приватними структурами, що концептуально зближує їх з модернізованими формами стратегічного лобізму [44].

Від визначення теоретичних елементів розуміння та дефінітивного означення лобізму (лобіювання) як предмету наукових досліджень та доктринальних обговорень пропонуємо перейти до визначення історичної парадигми розвитку лобізму як проактивного явища різносторонньої промудрації (просування) певних розвитково-державних площин.

Історичні витоки лобізму доцільно розглядати крізь призму його генераційного утворення в США.

У аналітично-оглядовому матеріалі Encyclopedia Britannica на тему лобізму та лобіювання [60] зазначено, що першим історичним прикладом американської теорії лобіювання були «виступи перед законодавчими комітетами» (1792 р.), котрі за своєю структурою передбачали промудраційну діяльність державних посадовців у законодавчих офісах, готелях та (або) приватному форматі неофіційної урядової комунікації.

Також стосовно оригінації лобізму та лобістської діяльності безпосередньо на теренах США доцільно згадати положення Першої поправки до Конституції США (U.S. Constitution First Amendment), котрою декларовано

право «подавати петиції до уряду про відшкодування скарг» (англ. – «to petition the government for a redress of grievances») [105].

Лобіювання як процес та процедура політичної взаємодії знайшло своє нормативно-правове унормування у США посередництвом Законом про федеральне регулювання лобіювання 1946 р. (Federal Regulation of Lobbying Act 1946) [60], яким встановлено процесні межі реєстрації та звітності про професійну діяльність лобістів, їхні внески та витрати на провадження лобізм-діяльності, а також – належність до певної політичної партії/політичного руху тощо. Потрібно зазначити, що саме у вищезазначеному нормативно-правовому акті, на наш погляд, було встановлено основи т. зв. «доброчесного лобіювання», котре необхідно розглядати у якості промудрації державно-курсової діяльності за мотивами та стандартами демократії, соціального впорядкування та захисту базових прав, свобод та інтересів людини.

Водночас, в рамках сегрегації лобізму та лобіювання як інструменту впровадження певних державних інтересів окремих суб'єктів в США, подібно іншим державам, формувалися регуляційні прогалини. Це, наприклад, стосується аспектів непрямого лобіювання (indirect lobbying), щодо якого історично та досі не визначено механізмів контролю та впливу на уряд шляхом формування громадської думки. Водночас, саме неконтрольована громадська думка може розглядатися у якості потенційного чинника дестабілізації лобізму та лобіювання у системі його органічних сукупностей впливу на державну політику.

Досліджуючи питання історичного та історіографічного розвитку процедурних складників лобіювання в США, американський учений Ф. Гарріс зазначив [84, с. 476], що протягом 19-го століття американські лобіювання та лобізм відзначалися всерівневістю (усі рівні уряду, включно із урядами штатів), тоді як протягом 20-го століття лобізм та лобіювання у США набули ознаки федералізованості. В той же час, станом на зараз лобізм, лобістська діяльність та лобіювання в США являє собою технократичний політичний

процес, заснований на експоненціальному зростанні витратної складової на діяльність лобістів.

Оскільки США за своїм політико-соціальним нормування є країною відкритої демократії та ринкової економіки, уточнення та короткого огляду потребує методико-технічні впорядкування американської типології лобіювання. У дослідженні В. С. Річана [131, с. 113] зазначено, що промультгаційна діяльність США за період післявоєнного розвитку (відлік від Другої світової війни) видозмінилася від формату «визначення розташування бази влади» до «стратегічного лобіювання». Формат «визначення розташування бази влади» розуміє під собою визначення електорального округу політичного впливу, в рамках якого відбуватиметься схилення до певного політичного слідування/режимності. Формат «стратегічного лобіювання», в свою чергу, є субелементарною проформою оцінки можливої реакції різних груп на можливий лобістський підхід – у дійсності, з метою визначення формату, в якому працюватиме політичне лобі.

Потрібно зауважити, що американська парадигма лобізму та лобіювання координувана раніше згаданим Законом про федеральне регулювання лобіювання 1946 р. (Federal Regulation of Lobbying Act 1946) [50], що відзначається достатнім рівнем архаїчності та регуляційної статичності. Внаслідок цього, для США лобістська діяльність розглядається у якості прецедентної (заснованої на політико-нормативних звичаях та здійснюваної від законодавчої дозволеності певних політичних та міжполітичних інтеракцій). Підтвердженням цьому є політичне лобіювання інтересів не лише нормативно-правового або владно-розподільчого профілю, але й інтересів глобальних американських корпорацій, як-от Boeing та JP Morgan Chase.

Надалі пропонуємо до розгляду розвиткову типологію лобізму (лобіювання) на прикладі Великобританії. Хронологічно специфіку історичного розвитку лобізму (лобіювання) можна розподілити на три епізодичні межі: період 1800-х рр. – 1994 р.; період 1994-2000-го рр.; період 2000-х рр. – дотепер. Оглянемо кожен із них більш детально, попередньо

зазначивши, що у Великобританії як країні прецедентного права немає профільного нормативно-правового акта, що регулював би аспекти здійснення лобістської діяльності на законодавчому рівні.

Період 1800-х років узагальнено характеризувався у Великобританії становленням прецеденту лобіювання. Лобізм як явище був популярним способом порушення питань у парламенті (так, згідно з історичною довідкою, протягом 1839 р. було подано 13 657 публічних петицій на 90+ тем із загальним підписом понад 4,5 млн) [148].

Лобізм та процедура лобіювання у Великобританії на етапі становлення також характеризувалася спробами нівелювання соціально-правового розриву між чоловіками та жінками у їхніх правах. Так, у 1866 р. група «суфражисток» (англ. – «Suffragists») здійснювала спроби подання петиції та лобіювання парламенту з метою надання жінкам семантичних із чоловіками політичних прав, однак даній інтеракції не мали категоріальної успішності.

Потрібно зазначити, що для Великобританії лобізм, процедурні аспекти лобіювання та суфражизм як явище мали ознаки поєднаності безпосередньо до досягнення рівності права голосу чоловіків та жінок, декларованим Актом про народне представництво 1928 р. (Representation of the People Act 1928). Даному юридичному факту передували акції суфражисток, зокрема, у 1903 р., що під девізом «Діла, а не слова» (англ. – «Deeds not Words») атакували парламент, демонстрували банери відповідного змісту та, окрім того, застосовували методи прямого та непрямого (індирективного) лобіювання задля промудрації даної нормативної конотації [147]. Вищезазначені обставини підводять до висновку, що британська модель становлення лобізму та процедури лобіювання мала певним чином десинхронізований характер, що виявилось, зокрема, у межуванні зазначених промудрацій між правовим полем та полем демонстративно-протестної діяльності.

Концепція британського становлення лобіювання (лобізму) також знайшла своє історичне відображення у провладній дотичності. Так, наприклад, у 1923 р. В. Черчилль мав статус високооплачуваного лобіста

Burmah Oil з метою переконання британського уряду щодо надання концерну дозволу на отримання виключних прав на іракські нафтові ресурси, котрі підсумково були успішно надані [120, с. 123].

Лобізм та процедурні аспекти провадження лобіювання у Великобританії впродовж наступного часового періоду (1994 – 2000 рр.) відзначався хаотичністю та порушенням рамок (нормативів) правового поля.

Так, наприклад, у 1994 р. The Guardian розкрив дані щодо парламентського лобіста І. Гріра (англ. – Ian Greer), котрий здійснив підкуп двох членів парламенту від консерваторів у обмін на «вигідні» питання для промудгалії нормативної бази, що надавала б додаткові преференції його компанії «Ian Greer Associates». Внаслідок розгляду справи, ініційованої безпосередньо І. Гріром з метою захисту власного імені, честі, гідності та ділової репутації було встановлено, що «поведінка останнього не відповідає стандартам, яких Палата має право очікувати від своїх членів» [146]. Діяльність І. Гріра можна назвати проявом «негативного лобіювання», що здійснюється поза межами правового поля та передбачає здійснення промудгалійного переконання шляхом обіцяної грошової винагороди/іншим форм впливу (психологічний, фізичний), що є ідеологічно неприпустимим форматом інтеракції.

Додатковим негативним прецедентом лобізму (лобіювання) у Великобританії у означений хронологічний проміжок (1994 – 2000 рр.) варто називати справу Дж. Ейткена (англ. – J. Aitken). У 1992 р. останній, маючи статус Міністра оборонних закупівель Великобританії (Minister of State for Defence Procurement) за часів Дж. Мейджора (J. Major), здійснював промудгалію нормативної бази щодо надання «свободи» британським компаніям-виробникам зброї із можливістю їхнього виходу на іноземні ринки. Водночас було встановлено, що до 1992 р. Дж. Ейткен був директором компанії із виробництва зброї BMARC, в той час як у 1997 р., після втрати місця у парламенті, отримав посаду представника компанії із виробництва зброї GEC-Marconi (із британською афіліацією). У результаті було

встановлено, що дві вищезазначені компанії, пов'язані із Дж. Ейткенем, мали прямий стосунок до постачання зброї в Ірак (Arms-to-Iraq Scandal 1990 – 1992) [146].

У контексті ретроспективного дослідження історіографічних особливостей становлення лобізму (лобіювання) як самоврядної категоріальної одиниці політикуму доцільно, на наш погляд, розглянути прецедент України. По-перше, формування категорій доброчесного лобіювання є завданням вітчизняного політико-нормативного кластеру в контексті виконання Угоди про асоціацію з ЄС та поступового наближення до європейського демократичного світу. По-друге, лобізм (лобіювання) в Україні наразі є слабко розвиненим демократичним явищем.

Протягом переконливого періоду часу в Україні не містилося нормативно-правового рамкування процедури лобіювання як похідного складника лобізму. Процедура промудгації законодавчих документів переважно здійснювалася шляхом обговорень законодавчих видозмін в режимі реального часу («on-air»), що негативно позначалося на загальній процедурі задоволення зацікавлених громадянських, політичних та політико-громадянських кластерів відповідно.

Одним із чинників, що частково врегулював та трансформативно визначив семіотику лобізму та промудгації нормативних ініціатив, можна визначити підписання Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (із подальшими змінами) [30]. Так, у п. b) ст. 444 Глави 26 Розділу V Документу зазначено, що діалог та співробітництво між Україною та ЄС як сторонами Угоди в контексті вітчизняної реалізації стандартів забезпечення функціонування громадянського суспільства, окрім іншого, виявляється у інституційній розбудові та консолідаційному розвитку громадянсько-суспільних організаційних надбудов, що поширюють власну компетенцію, зокрема та не виключно, на сферу лобіювання (лобістської діяльності). Одним із завдань політикуму та соціально-політичних формуляцій в Україні, відтак,

стало наближення вітчизняної промультгаційної режимності пропорційно європейським стандартам.

Питання практично-прикладного впровадження даної конотації доцільно розглядати за двовимірною структурою однієї нормативної ініціативності. Так, в рамках Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021 – 2025 роки» № 2322-IX [8] зазначено, що одним із мірил запобігання проявам незаконного збагачення в Україні є провадження доброчесного лобіювання (лобістської діяльності). Реалізаційним складником даної Стратегії першочергово було визначено прийняття сегментованого нормативно-правового документа, що визначив би регуляційні межі даного підвиду політичної діяльності в рамках проєвропейського правового поля.

Прийняття вищезазначеного нормативно-правового акта можна умовно розподілити на два етапи. Перший – проєкт Закону України «Про доброчесне лобіювання» № 10337 від 13.12.2023 р. та пояснювальна записка до нього [22], котрими було визначено безпосередні процедурні елементи впровадження промультгаційних процедур в рамках вітчизняного парламентсько-політичного клімату. Другий – власне прийняття та підписання Закону України «Про лобіювання» № 3606-IX від 23.02.2024 р. [9], котрим встановлено та визначено правові засади здійснення лобіювання в Україні у пропорційній відповідності до принципів лобіювання, встановлених у ст. 4 нормативного акта, котрі у переважній стандартності засновані на законності, прозорості, підзвітності, відповідальності, професійності та етичності лобіювання.

Таким чином, власне прцедурний складник провадження лобістської діяльності в Україні за європейською моделлю в рамках процесу Євроінтеграції має позитивну динаміку, що отримала належне нормативно-правове обрамлення та рецепційний потенціал.

Від визначення теоретико-доктринальних основ лобіювання (лобізму) та історіографічних закономірностей розвитку останнього крізь призму США, Великобританії та України пропонуємо оглянути лобізм за його типологічною

стандартизацією. У рамках даного дослідницького підкластеру досліджуватимемо такі типи (види) лобізму: громадський, професійний, економічний та міжнародний.

Так, громадський лобізм за своєю сутністю відображає (або повинен відображати за ідеальною парадигмою) інтереси та права громадськості (громадянського суспільства). Відповідно до оглядово-теоретичного матеріалу Організації економічного співробітництва та розвитку «Транспарентність у лобіюванні» від 2021 р. (OECD. Transparency in lobbying activities 2021), громадський лобізм у статичній та лобіювання у проактивній версії покликані насамперед налагоджувати процедуру представництва інтересів суспільства органами влади та представниками народу (парламентом) [124]. Даний підхід корелює із принципами відкритої демократії та відкритого соціального впорядкування, а також антикорупційними процедурами, на ефективізацію котрих лобіювання де-факто і спрямовується.

Також необхідно зазначити, що громадське лобіювання розглядаються у зарубіжній науковій парадигмі як проєкція зв'язків із громадськістю, політики та політичного курсу загалом. На переконання М. Гоббса та Л. Святека [63, с. 7], «громадське лобіювання, подібно будь-яким іншим типам промульгаційної діяльності, знаходить пряме реалізаційне підтвердження на рівні кабінетних обговорень та нормативних публічних правовідносин». Вищезазначений науковий підхід, на наш погляд, дозволяє говорити про частково приховану типологію громадського лобіювання, забезпечення (реалізація) котрого на рівні практики передбачає неpubлічність дій. У дійсності, специфіка провадження громадських промульгацій та одночасно – стилістика здійснення останнього знаходяться у прямій диспропорційній неузгодженості.

Крім того, лобіювання за громадськими інтересами нерідко пов'язано із розбудовою та (або) необхідністю розбудови конкретних елементів громадського благоустрою (благоденства). Це, зокрема але не виключно, може

стосуватися сфери громадського здоров'я, медичного забезпечення, соціальної політики, прав та свобод громадян, освітніх та професійно-робочих можливостей реалізаційного взаємозв'язку між отриманням професійної кваліфікації та подальшим професійним зростанням [144, с. 31]. Як слушно підмітив у власній аналітичній роботі М. Феген [70, с. 79-81], питання лобіювання має бізнесовий, правовий та публічний формати генераційного розвитку та стандартизації, що детермінує тісний взаємозв'язок між означеними категоріями та, зокрема, визначає парадигму кореляційного поєднання останніх у процесі забезпечення громадських інтересів за принципом обопільної зацікавленості.

Комплексний підхід до визначення термінологічної проблематики провадження лобіювання (лобістської діяльності) у громадській сфері також було розкрито А. Бітонті [38, с. 177-179]. Зазначивши, що за своєю сутністю лобіювання є динамічною процедурою, автор відмітив необхідність орієнтації під час промудраційної розвитку певної структури поведінки на такі фактори, як громадське сприяння, сприйняття громадянського суспільства та збереження внутрішньополітичного/міжполітичного клімату водночас. Саме синхронізована систематизація таких складників, як політика, політикум та соціальна справедливість із впровадження державного курсу, що відповідає балансуванню суспільства та влади, є проявом лонгаційного, розумного та прагматичного лобіювання (лобістської діяльності).

У вищезазначеному випадку маємо також говорити про раніше згадану кореляцію між лобіюванням (лобізмом) та національною безпекою, котру останній покликаний забезпечувати. Семантика даного співвідношення виявляється у побудові архітектури лобізму за відповіддю на запит владної верхівки (меншість) та соціуму (більшість), із урахуванням інтересів кожного у матеріальній та нематеріальній сферах одночасно.

У цьому контексті слушною видається думка О.І. Астапової-Вязьміної, яка підкреслює, що національний гімн формує концептуальний ментальний простір ідентичності, здатний активувати глибинні фрейми національної

свідомості [4]. Такий символічний ресурс нерідко стає мішенню лобістського впливу у процесах сек'юритизації, де національна ідентичність використовується як елемент легітимації безпекової політики.

Далі пропонуємо сконцентрувати свою увагу на узвичаєнні теоретико-практичної феноменології професійного лобізму як підскладника промульгаційної діяльності.

Узагальнено, професійний лобізм як науковою парадигмою, що вивчає основи та стандарти діяльності лобіста-професіонала. Останнім можна вважати фахівця зі зв'язків та контактів з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що встановлює позитивну парадигму відносин із державними інституціями, в рамках котрих ним здійснюється переконання у важливості та (або) комплексній контекстності запропонованих правових/економічних та ін. новацій. Професійний лобізм передбачає наявність таких знань та умінь, як законодавчі, психологічні, політичні та комунікаційні (комунікативні) конотації. Метою професійного лобіювання (лобістської діяльності) доцільно визначати орієнтацію на прийняття або відхилення юридичного положення або політичного рішення шляхом застосування теорій прямого та непрямого впливу на читання та промульгаційний рух законопроекту відповідно. Завданням професійного лобіювання крізь призму діяльності лобістів доцільно визначати здійснення профільної консультативно-комунікаційної діяльності із донесення основних складових нормативно-правового акта, що свідчать за його галузеву затребуваність або десинхронізовану юридичну (правову) природу залежно від вимог та завдань, що ставляться перед індивідом, що провадить та узвичаює процесно-процедурні елементи лобіювання як процесу застосування теорій лобізму на практиці [98, с. 213].

Феноменологія професійного лобізму полягає у чіткій та структурованій компіляції профільного матеріалу, апропріативного для конкретної нормативно-правової тематики. Внаслідок специфіки діяльності парламентів та, зокрема, залученості народних представників не лише до процесів

державного управління (публічного управління та адміністрування) та прийняття законів, останні найчастіше керуються фаховими висновками та пропозиціями, наданими лобістами із пропорцією урахування інтересів зацікавленості сторони, формологічну позицію котрої і представляє фахово-компетентний промультатор [98, с. 212-213].

Економічний лобізм як субскладник здійснення промультгаційної діяльності першочергово спрямований на просування певної ідеології формування бюджетного кошторису, використання останнього та асигнувань відповідних критичних для провадження державної політики сфер. Останній, відтак, може стосуватися сфери прийняття та затвердження річних законів про державний бюджет та норм податкового/фінансового законодавства, що здійснюють пряму та (або) непряму регуляцію сфери розподілу коштів та їхнього раціонального запровадження на розвиткові потреби (розвиткові сфери) [126, с. 275]. Пристосовно до України, наприклад, сферою економічного лобізму (лобіювання) можна назвати процедуру щорічного прийняття Закону України «Про Державний бюджет України на ... рік» та, зокрема, внесення змін до Податкового кодексу України/Бюджетного кодексу України пропорційно вищезазначеному нормативно-правовому акту та тенденціям фінансування, що були у останній закладені. В умовах повномасштабного вторгнення РФ до України від 24.02.2022 р. та введення в Україні у зв'язку з цим правового режиму воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 р. ключовим пріоритетом фінансування є оборонний, військово-оборонний комплекси та військові витрати (Збройні сили України, Сили оборони України, Національна гвардія України, територіальна оборона та ін.). В умовах відсутності факторів екстремального державного управління фінансово-економічна промультгація може стосуватися сфер освіти, науки, технічного та матеріально-технічного розвитку (співробітництва), культури тощо.

Міжнародний лобізм та відповідна лобістська діяльність насамперед стосується сфери встановлення відповідних координаційних зв'язків із

іншими державами, державами-партнерами та, зокрема, формування державного (національного) політичного статусу на міжнародній арені. Потрібно зауважити, що прояви міжнародного лобізму можуть мати характер промудльгації нормативних документів або директивних актів законодавства, що спрямовані на міжнародну допомогу або міжнародну підтримку держави (прецеденти США-Ізраїль та США-Україна) відповідно. Сферальна складова міжнародного лобізму також розповсюджується на формування зовнішньої політики та діяльність неурядових організацій (НУО), що сукупно забезпечують прецеденту взаємодію між систематикою внутрішніх та зовнішніх курсів держави. Міжнародне лобіювання спрямоване на досягнення політичної послідовності та політичної впорядкованості суспільних процесів, визначаючи регуляційні межі та механізми впливу на іноземний парламент як зсередини (урядові сили толерантності), так і шляхом інформаційного забезпечення в новинному полі та ін.[97, с. 23].

Таким чином, дослідження особливостей лобізму крізь призму понятійно-категоріального апарату даного явища, його генезису та еволюції дозволило нам дійти наступних умовиводів.

По-перше, найбільш узагальнене розуміння лобізму, на наше переконання, передбачає його розгляд у якості нормованої професійно-коопераційної діяльності державних службовців та посадовців і недержавних активістів (представників громадянського суспільства), що на загальнодержавному або муніципальному рівні вирішують питання щодо консенсуального ухвалення або принципового неухвалення політичного (нормативного, соціального, процедурного) рішення, виходячи із генерованого проблемного питання та відповідних вимог сторін/учасників політичного обговорення, котре де-факто іменується процедурою лобіювання інтересів (лобізмом).

По-друге, генеза лобізму як явища та засобу промудльгації необхідних політичних рішень та нормативних положень в історичному форматі розкривається крізь призму досвіду США («виступи перед законодавчими

комітетами» (1792 р.), Перша поправка до Конституції США, Закон про федеральне регулювання лобіювання 1946 р.) та Великобританії (умовний поділ процедури лобіювання на незалежні часові проміжки та відсутність прямого нормативного регулювання даного питання).

По-третє, еволюція лобізму (лобістської діяльності) насамперед пов'язується із підвищенням ролі громадянського суспільства, прав та свобод громадян, в рамках яких функціонує державний апарат, частиною взаємовигідної соціально-представницької діяльності котрого є нормативна та політична промудгація (лобізм).

2.2. Методи лобіювання як механізми впливу на державну політику

Сутнісно та ідеологічно розкриття даного пункту дослідження пропонуємо умовно розподілити на дві етапні категорії: теоретичний аналіз основних інструментів та технік лобіювання, а також – практичний аналіз успішних та невдалих кампаній лобіювання в США та ЄС відповідно.

Першочергово доцільним вважаємо розкрити підходи до розуміння термінів «методи лобізму» та «стратегії лобізму» відповідно. Для цього здійснимо огляд теоретико-прикладної галузевої зарубіжної наукової літератури.

Узагальнено поняття «методи лобізму» доцільно розглядати у якості апропріативних способів, засобів та механізмів впливу на прийняття певного політичного/політико-соціального рішення. До методів лобізму, на переконання С. Гордона [81, с. 74] належить, зокрема, проведення конференцій, семінарів, публічних зустрічей та ін. форм міжвідомчої комунікації. Також необхідно зауважити, що окрім теоретичної (статичної) методології лобіювання (зазначена вище), існують також практичні методи промудгаційної діяльності, серед яких доцільно виділити намагання (спроби) здійснення впливу на політика зсередини (пропрацювання необхідного питання), а також – проведення консультацій, конференцій, публічних

зустрічей, лобіювання під час особистих зустрічей, здійснення письмових або телефонних повідомлень (нотацій) в контексті промудгації або потенційної промудгації необхідного політичного/нормативно-правового рішення.

Американський дослідник К. Коллмен [96, с. 92-93] визначає методи лобіювання як писані та неписані форми репрезентації законодавчої або соціально-законодавчої позиції в процесі нормотворення. На його переконання, до методів лобіювання (лобізму) доцільно відносити такі: робота з політиками формату Insider Advocacy; консультації; зустрічі віч-на-віч; презентації; конференції, семінари, публічні зустрічі та ін.; міжнародні конференції; демонстрації проблеми та можливих шляхів її вирішення; правові конфронтації; письмові та усні заяви тощо.

Ми погоджуємося із вищезазначеним конотаційним підходом, тому надалі пропонуємо розглянути кожен із вищезазначених кластерів (методів) діяльності у галузі лобіювання більш детально – крізь призму дослідження дефініційного означення елементів промудгаційної феноменології, зазначених К. Коллменом, різними представниками науки, включно із вищенаведеним.

Метод роботи з політиками у форматі інсайдерської адвокації (Insider Advocacy) розуміє під собою вплив на політику зсередини системи. Означені підходи включають в себе, зокрема, надання послуг із вирішення проблеми або залучення до консультативних форумів (наприклад, урядових комітетів чи робочих груп). Експертна діяльність у галузі Insider Advocacy заснована на контакті між розробниками політики та законодавства та особами, що де-факто здійснюють вплив на спрямованість відповідного кластеру політики [96, с. 94].

Прикладом інсайдерської адвокації (Insider Advocacy) можна вважати промудгаційну діяльність Європейської коаліції за припинення експериментів на тваринах (European Coalition to End Animal Experiments), внаслідок якої до комітету ЄС було призначено представника організації, що підсумково позитивно вплинуло на перевірку етичності процесу проведення

експериментів на тваринах, що фінансувалися ЄС. Роль представника Європейської коаліції за припинення експериментів на тваринах насамперед знаходить вияв у можливості репрезентувати дослідження та статті, що визначають основні тенденції гуманного проведення експериментів на тваринах, а також – альтернативні варіації проведення експериментів на тваринах відповідно до матеріалів відповідних кваліфікованих дослідницьких проектів [85].

Означений підхід-концепція інсайдерської адвокації (Insider Advocacy), водночас, містить певні недоліки. До них належать символізм промудрації; конфлікт інтересів під час здійснення лобіювання; кооптація промудраційної діяльності.

Проблема символізму промудрації виду Insider Advocacy пов'язана із можливістю проведення промудраційної консультації виключно за формально-категоріальним визначенням. За таких умов результати лобізм-обговорення не беруться до уваги, а внутрішня позиція під час вирішення проблемного питання не підлягає публічному оголошенню.

Проблемний аспект наявності конфлікту інтересів під час здійснення лобіювання (лобістської діяльності) за видовою характеристикою Insider Advocacy доцільно розглядати у якості гальмівного чинника її ефективності. Такий конфлікт виникає, як правило, внаслідок позиції лобіста (політичний скандал, наявність політичних зв'язків із опонентом та ін.). Даний чинник негативно впливає на репутацію промудраційної кампанії лобіювання, що має наслідком неприйняття затребуваного нормативно-правового акта або його прийняття не у повному обсязі [96, с. 95].

Кооптація промудраційної (лобістської) діяльності вигляду Insider Advocacy, водночас, у якості проблеми даної активності повинна розглядатися з позиції невідповідності затребуваних нормативних видозмін соціальній структурі суспільства. За умови, коли під час лобіювання не враховано інтерес населення (громадянського суспільства), а його здійснення має на меті першочергове задоволення приватних інтересів політичних груп та

підвищення індивідуально-персональних рейтингових показників, кооптація виступає елементом соціально-політичного розриву між очікуваними та реальними результатами взаємодії влади та суспільства. У даному випадку також доцільно нагадати, що лобіювання за своєю природою є соціально орієнтованою діяльністю, адже функціонує в рамках демократичного суспільства, котре засновується на політичних теоріях представницької демократії та демократичної взаємодії між акторами політичного, законодавчого та соціального призначення [96, с. 96].

Такий методологічний підвид здійснення лобістської діяльності, як консультації, в свою чергу, засновується на діяльності неурядових та (або) громадських організацій, що концентрують власну діяльність на спільності думки із політичних питань. До ініціативи уряду, відтак, належить проведення подібних «консультацій» з метою вивчення думок та поглядів на певну нормативну, соціальну тематику; «консультація» в галузі лобізму, в той же час, являє собою підвид професійної легіслативної адвокації, в рамках якої здійснюється професійний аналіз та надаються профільні коментарі щодо стратегії, політики та законодавства, що підлягає обговоренню та (або) є предметом подальшої промультгаційної діяльності. Категоріальними основами провадження консультацій як методу лобізму є, по-перше, законодавча обізнаність та навички політичних інтеракцій та, по-друге, практичне розуміння лобістом підстав здійснення конкретної законодавчої промультгації та, наприклад, прогностичне співставлення «за» та «проти» просування певного нормативно-правового акту із формуванням передумов його подальшого впливу на аспекти внутрішньої та зовнішньої політики держави [73, с. 112].

У праці Ч. Міллера «Практичні техніки для ефективного лобіювання» від 1998 р. [116, с. 79-80] найбільш застосовним методом лобістської діяльності названо власне зустрічі віч-на-віч (face to face meetings). Характерними особливостями зазначеного виду промультгації комунікація між заінтересованою у прийнятті політичного/нормативного рішення особою та

особою, що безпосередньо керує процесом прийняття такого рішення або відхилення його прийняття у режимі реального часу. Лобіювання в режимі реального часу нерідко передбачає розподіл ролей: один із лобістів здійснює представлення пропонованої законодавчої ініціативи; інший – формує описову частину відповідного дослідження на предмет доцільності застосування імовірної нормативної ініціативи; наступний, в свою чергу, надає особисте бачення можливої етапності впровадження запропонованих нормативно-правових видозмін у законодавче та соціальне поле водночас. Цензи успішності лобіювання в режимі віч-на-віч (face to face meetings lobbying) залежать також від факторів стислості та лаконічності викладу представлених даних. Крім того, успішність аспектів лобіювання в режимі реального часу віч-на-віч може дозволити здійснити не лише індивідуальне, але й коаліційне просування (промульгацію) певного нормативного документа (нормативного підходу), в умовах котрого, як і під час індивідуальної лобістської діяльності, передбачено та дозволено проводити особисті зустрічі (face to face group meetings).

Такий елемент-метод лобістської діяльності, як презентації, водночас, є найбільш субсидіарним та диспозитивним з точки зору переконання у необхідності застосування певної нормативної категорії механізмом. Мета останнього – вплинути на різні політичні аудиторії за допомогою візуального відображення раніше висвітленої в процесі промульгації проблеми (питання). Фотографічні зображення, плакати, презентаційні файли із використанням інформаційно-комунікаційних технологій є доцільним елементом відображення необхідних (ключових) даних для остаточної промульгації певної нормативної позиції. Водночас, «за» або «проти» використання мультимедійного відображення позицій лобіста виступають супутні фактори, як-от тривалість зустрічі, формальність/інформальність зустрічі та особовий склад присутніх на зазначеному заході [57, с. 190].

Детального та комплексного огляду в контексті висвітлення методології та загальної специфіки провадження лобізму (лобістської діяльності) потребує

кластер конференцій, семінарів та публічних зустрічей. Так, лобіювання проблеми на заходах, конференціях, семінарах, публічних семінарах та ін. є абсолютним правом лобіста (подібна законодавча норма, до слова, міститься у Німецькому законі про реєстр лобістів від 2024 р. – The German Lobbying Register Act 2024 [56, с. 3]). Позитивна складова вищезазначених інтеракцій у галузі лобізму полягає у наявності прецеденту безпосередньо обговорення проблемного питання, що є предметом подальшої промудрації, на рівні політико-соціальної дискусії.

Інваріативна складова реалізації методу конференційного, семінарського та публічно-зустрічного обговорення під час процедури лобіювання має тривимірну структуру реалізації. Її складниками доцільно уважати самостійну організацію лобістських конференцій (публічних обговорень); відвідування конференцій ознайомчого/публіцистичного генеративного форматів задля реєстрації підходів та положень, що є предметом подальшої лобістської наукоємної активності; вплив на порядок денний за допомогою винесення актуального питання-предмету промудраційної діяльності на обговорення загалу політикуму [57, с. 192-195]. Нижче пропонуємо короткий огляд кожної із вищезазначених складових ведення промудраційної (лобістської) активності в рамках допоміжних методів конференцій, семінарів та публічних слухань відповідно.

Так, особливість самостійної організації лобістської конференції (публічного обговорення) полягає у можливості індивідуального розкриття важливих питань щодо предмету обговорення (предмету промудрації), як-от законодавство та (або) вплив законодавчого регулювання на питання соціальної, гуманітарної, економічної, сільськогосподарської політики та ін. Сегментованого значення за умови обрання даного методу лобізму набуває факт присутності на заході конкретних осіб, позиція котрих є вирішальною для остаточності прийняття відповідного промудраційного рішення.

В свою чергу, аспект відвідування конференцій ознайомчого/публіцистичного генеративного форматів задля реєстрації

підходів та положень, що є предметом подальшої лобістської наукоємної активності де-факто являє собою своєрідний механізм переосмислення промультгаційної проблеми крізь призму обсягових питань ведення політики, що підлягають прилюдному обговоренню в рамках форматування інтересів аудиторії та, як наслідок, громадянського суспільства на глобальному рівні. Зазначена конотація, знову-таки, підводить нас до висновку про взаємозв'язок між лобізмом (лобістською діяльністю) та функцією представництва, що здійснює влада, зокрема, в умовах просування певної нормативно-правової регуляційної структури.

Контекст впливу на порядок денний за допомогою винесення актуального питання-предмету промультгаційної діяльності на обговорення загалу політикуму у якості одного із варіативних інструментів реалізації методу конференційного, семінарського та публічно-зустрічного обговорення являє собою аплікаційну апробацію власних досліджень, напрацювань та доказової бази із галузі, дотичної до сфери, що виступає об'єктом лобіювання та закону (наявного або потенційного нормативно-правового акта), що виступає об'єктом промультгації та просування видозмін (правок, поправок) до останнього.

В умовах промультгаційного просування нормативної бази локальної та генеральної аплікації, в той же час, додаткового значення для здійснення ефективного, відкритого, гласного та добросовісного лобіювання набуває така методологічна структура даної активності, як проведення міжнародних конференцій. Як зазначено у власній аналітичній роботі Б. Л. Ліч [100, с. 110], глобальні політичні, політико-безпекові та політико-дискусійні конференції (обговорення) є корисними для лобіста у контексті насамперед обмінно-практичної активності та опції імплементаційного узвичаєння певних підходів та практик, що можуть мати ознаку предметної користі для провадження діяльності із етапного просування структурних складових нормативно-правової бази, що мають або можуть мати значення для дотримання базових прав, свобод та інтересів людини і громадянина. Крім цього, питання обміну

практиками в умовах міжнародних конференцій дозволяє лобісту означити внутрішнє (локальне) проблемне питання, що потребує, наприклад, владної деузурпації, шляхом комунікації із представниками країн-партнерів та акцентуації на наявних колізіях регуляції певного суспільного/суспільно-політичного явища на рівні юридичної стандартизації.

Ключового значення під час міжнародної конференційної участі лобіста, на переконання вищезазначеної авторки [100], набуває аспект тезового викладу лобістських закликів (положень, підходів, концепцій), пропонованих до розгляду та подальшого упровадження. У процесі тезового розгляду проблеми в умовах лобіювання чільне місце посідає організація дослідження та оглянута проблематика, що дозволяє схилитися до точок зору промультаторів та остаточно затвердити необхідний перелік нормативно-правових перепрофілювань окремої сфери.

Демонстрації проблеми та можливих шляхів її вирішення як шлях (метод) здійснення діяльності промультгації (лобіювання) засновується на предметно-практичному представленні проблеми політикам та працівникам політичного апарату (зокрема, його легіслативної гілки), що потребує регуляції. Способами формування доказової бази можна визначати відео, фотографії, звіти, тематичні дослідження тощо із питань, що є предметом потенційної промультгації. На переконання американського дослідника Б. Дж. Левайна [102, с. 77], успішність адвокації у процесі лобіювання залежить також і від ступеню залученості лобіста у процес реалізації пропонованої ідеологічної видозміни на рівні практики. Так, у випадку, коли лобіст промультгує певну законодавчу ініціативу виключно на легіслативному рівні, втрачається аспектно-ідеологічний потенціал реалізації останньої, адже саме лобіст як особа, що формує теоретичну та практичну парадигму реалізації новацій державного управління та юридичного контролю, за теорією промультгаційної ефективності, повинен спрямовувати та координувати процеси її генеральної аплікації.

Поміж тим, питання інкорпораційної концептуалізації обговорень та

специфічних дискусій щодо запровадження/незапровадження відповідної промульгаційної ініціативи знаходять свій прояв у наступній моделі (методі) здійснення лобістської діяльності – правових конфронтаціях. Розглядаючи останній, науковець К. Годвін [80, с. 33] дійшов до висновку, що правовими конфронтаціями є сукупність методів, механізмів та засобів впливу на легіслативний та (або) нормативно-юридичний політичний апарат, що проявляється у застосуванні лобістами заходів просування певних підходів до державно-владного просування, як судові перевірки; залучення омбудсмана; промульгація щодо встановлення стандартів реклами контекстно до тематики промульгаційної діяльності; відстоювання правових (нормативних) інтересів у судах та правоохоронних органах з метою забезпечення реалізації конкретних перепрофілювань на рівні інституційного забезпечення та ін. Принципового значення за умови позиціонування правових конфронтацій у якості методу діяльності в галузі лобіювання також набуває наявність експертів у галузі правової адвокації, що працюють у співробітництві із лобістами, реалізуючи інтерес певної законодавчої ініціативи з точки зору комунікації із органами влади виключно у рамках правового поля та із використанням теорій та практик юридичного співробітництва.

Заключним методом у парадигмі забезпечення ефективного лобіювання можна називати письмові та усні заяви. При цьому такі письмові або усні заяви, задля максимальної предметності лобістської діяльності, повинні доповнюватися зустрічами із представниками політикуму у режимі реального часу. Комунікація лобістів із політикумом крізь призму письмових та усних репрезентацій може передбачати використання наступних методів: звіти; позиційні документи; петиції; електронні та цифрові листи (звернення); телефонна комунікація; комунікація із використанням мережі Інтернет та інформаційно-комунікаційних технологій відповідно [135, с. 67-69].

Сценарна складова провадження вищезазначеного методологічного формату ефективного лобіювання засновується на комунікації лобіста із компетентною особою, що не обов'язково повинна мати статус кінцевого

представника коопераційного ланцюга (представник політикуму, нормотворець та ін.). У структурі подання письмових та усних заяв із критичного (чутливого) питання нормативного та (або) нормативно-політичного життя принципового значення набуває також пошук посередника, котрий має повноваження комунікації із представниками владної верхівки із урахуванням побажань та концепцій, отриманих від лобіста у приватному форматі співробітництва. Напрямки впровадження певної нормативної парадигми за таких умов мають на меті слідування та виконання вимог щодо доброчесності лобіювання (лобістської діяльності) [135, с. 71-72].

Надалі пропонуємо сконцентрувати свою увагу на аналізі та комплексному дослідженні такого складника лобістської діяльності, як стратегії промудльгації (лобізму) відповідно. Першочергово необхідним вважаємо огляд наукових підходів до визначення даного терміну.

На переконання американської авторки-дослідниці Д. Р. Гелак [77, с. 47], стратегії лобіювання – це застосування лобістами практичних порад, методів, засобів та механізмів впливу на політичну волю, що засновані на етичних, правових принципах адвокації та теорії психологічного впливу (переконання). Залежно від стратегії лобіювання, як зазначає авторка, процес промудльгації може набувати різнобічних форм вираження: від спілкування віч-на-віч між представником лобі та представником політикуму до здійснення телефонних дзвінків, проведення онлайн-зустрічей за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, надсилання Е-листів із конотаційним упровадженням проблемного питання, що потребує розгляду, а також – створення лобістських коаліцій та робота лобістів з пресою задля привернення уваги громадськості до проблемного питання, що підлягає обговорення у нормативно-правовій та (або) інституційно-правові проєкціях водночас.

Виходячи із вищезазначеного конотаційного твердження, можемо зробити висновок про поєднаність та взаємозв'язок між такими поняттями, як методи лобіювання та стратегії лобіювання. На наш погляд, методи лобіювання та стратегії лобіювання співвідносяться як зміст та форма, де

змістом є безпосередня лобістська методологія (визначення напрямку промудьгаційної діяльності), а формою – стратегічна спрямованість процесу промудьгації, що, в свою чергу, передбачає використання засобів комунікації між лобістом та політиком на основі обраної раніше системи взаємодії, що визначається на рівні методичного забезпечення даного процесу.

Зауважимо, що аспект визначення стратегічної складової діяльності в галузі лобіювання передбачає врахування факторів генези промудьгаційної діяльності, такі як походження та правова природа лобіювання, легально-етичні складники лобізму та позиціонування лобізму в демократичному суспільстві. Наприклад, промудьгація у країнах ЄС, США та інших демократичних державних одиницях, як правило, має на меті аспекти додержання прав, свобод та інтересів людини і громадянина крізь призму інтервенції лобістів у діяльність політичного кластеру. В свою чергу, у країнах авторитарного політичного режиму та пропагандистського інформаційного простору (рф, Іран, КНДР та ін.) лобіювання, як правило, здійснюється виключно в межах політичного інтересу правлячих класів з метою нормативізації певного узурпаційного механізму владного контролю.

Інваріативний підхід до визначення та розуміння феномену стратегізації лобіювання, водночас, був представлений професором Оксфордського університету П. Ліббі [103, с. 221-222]. У «Посібнику стратегій лобіювання» від 2020 р. виокремлено понятійно-категоріальну складову способів впливу на законотворчу діяльність на генеральному та локальному державному (державно-управлінському) рівнях відповідно. Так, узагальнено під терміном «стратегія лобіювання» тут запропоновано розуміти комплекс заходів процедурного та ідеологічного характеру, що визначається лобістом на етапі підготовки до промудьгаційної діяльності. Серед таких заходів доцільно виділяти встановлення можливих мотиваційних меж та перешкод для процесу здійснення лобіювання (SWOT-аналіз, визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз здійсненню діяльності у галузі лобіювання), визначення індивідуальних правил здійснення промудьгаційної діяльності

конкретним лобістом (комунікаційна модель), моделювання взаємодії із громадянським суспільством, громадськими організаціями та неурядовими організаціями (діяльність в інтересах останніх).

Стратегічна складова промудьгаційної діяльності (лобіювання) також знаходить своє комунікаційне відображення у формуванні технологічної парадигми залежно від завдань та функцій. Як зазначає вітчизняний дослідник Т. Яровой [34, с. 193], під час лобіювання інтересів громадянського суспільства в умовах взаємодії із органами влади застосовуються методи та інструменти досягнення означених цілей. Стратегіко-технологічне розуміння лобізму як діяльності із просування публічного інтересу має на меті урахування можливих шляхів досягнення публічно-соціального консенсусу, адже технології лобіювання мають пряму аплікацію на процеси публічної безпеки та громадянської безпеки водночас. Таким чином, можемо зробити висновок щодо дуального зв'язку між стратегіями та технологіями лобіювання та, в той же час, доповнення стратегічних складників промудьгації – технологічними.

Надалі пропонуємо означити приклади успішного та невдалого лобіювання (лобістської діяльності) в США та ЄС у якості прикладного означення сфери застосування методів та стратегій промудьгації на практично-прикладному рівні.

Спочатку наведемо два приклади успішного лобіювання із США.

Перший – дещо незвичайний альянс захисників прав споживачів і галузевих груп для збільшення фінансування Управління з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів США (US Food and Drug Administration) у промудьгаційній активності від 2011 р.; загальна модель лобістських зусиль полягала в тому, щоб спробувати зменшити регулятивний нагляд за даним агентством від державних організацій та національного легіслативного апарату. У цьому випадку, однак, лобістські групи хотіли, щоб федеральний кластер регуляції мав більш суворі повноваження з питань контролю та нагляду порівняно із діяльністю профільних загальнодержавних інституцій з

питань охорони праці та забезпечення рівності та законності на рівні провадження різногалузевого державотворення; у цьому випадку промисловість і групи споживачів були в гармонії, і лобісти змогли переконати чиновників, що вищі бюджети Управління з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів (US Food and Drug Administration) відповідають узагальненим суспільним інтересам [90, с. 32].

Наступний приклад – релігійне лобіювання, здійснене релігійними консорціумами у тому-таки 2011 р. у США (загальна сума вкладів – понад 400 млн. доларів), метою якого була насамперед стандартизація відносин між церквою та державою (представництвами держави та визначниками державної політики, як-от Конгрес), відстоювання прав релігійних меншин та питань біологічної етики (аборти, смертна кара та ін.), вирішення питань недосконалості державного регулювання інституту сім'ї та ін. Більшість із зазначених вимог церкви було задоволено Конгресом та, зокрема, профінансовано у якості подальших законодавчих ініціатив (прецедент має історичну назву «Вашингтонське релігійне лобіювання») [90, с. 33].

Серед негативних прикладів промудраційної (лобістської) діяльності у США, на наш погляд, також доцільно виокремити два варіантних прецеденти, що мали місце за каденції Р. Рейгана.

Одним із них вважатимемо прецедент із М. Дівером, керівником апарату Рейгана (Chief of Staff), котрого було засуджено за брехню як комітету Конгресу, так і Федеральному великому журі (Federal Grand Jury) про свою лобістську діяльність після того, як той залишив уряд. Він отримав три роки випробувального терміну і був оштрафований на 100 000 доларів після того, як його засудили за брехню підкомітету Конгресу, зокрема, в питаннях доцільності та законності промудраційних дій не в інтересах тогочасного президента США [115, с. 71].

Наступний прецедент – засудження прес-секретарки Р. Рейгана, Л. Нофзігер, за звинуваченням у незаконному лобіюванні інтересів концерну Wedtech під час перебування на зазначеній посаді (питання конфлікту

інтересів між владним та неполітичним (прибутковим) елементами) [115, с. 71-72].

Вищезазначений прецедент демонструє, що лобізм та лобіювання в США знаходяться у тісному взаємозв'язку із, по-перше, демократичними постулатами міжвідомчої взаємодії між органами публічної адміністрації та неурядовими кластерними елементами соціально-економічної діяльності та, по-друге, зосереджує увагу на питанні відсутності недоторканості працівників адміністративно-владного апарату США, чим де-факто формує прецедентний підхід до лобізму та лобі в США у якості доброчесного, юридично індукованого явища об'єктивної дійсності.

Серед успішних практик лобістської діяльності (лобіювання) в ЄС доцільно виділяти, в першу чергу, прецедент співробітництва лобістів та органів влади в ЄС під назвою «The Lobby Network» від 2021 р. [50]. Серед успішних просувань, здійснених на рівні взаємодії та промультгаційної діяльності всередині Єврокомісії та Європарламенту особами-спікерами ініціативи «The Lobby Network», доцільно виділити просування (розвиток) цифрової економіки ЄС (E-economy in the EU promulgation), створення онлайн-компаній (підприємств) щодо контролю та нагляду за діяльністю мережі Інтернет в країнах-членах ЄС з точки зору технічного забезпечення останнього та, окрім того, просування технічно-інноваційного розвитку Е-цифрових ринків у ЄС як політико-економічному об'єднанні держав на засадах його сегментованої коопераційності.

Окрім вищезазначених прецедентів позитивної взаємодії між представниками груп лобістів у ЄС та владно-урядовим апаратом ЄС також пропонуємо звернути увагу на т. зв. «тютюнове лобіювання» [61]. Європейська директива щодо тютюнових виробів 2014 р. (European tobacco products directive 2014) стала мішенню лобістів тютюнової промисловості у величезних масштабах, що призвело до затримок у процесі імплементаційної взаємодії між владою та громадянським суспільством на рівні пом'якшення згубності впливу паління на громадське здоров'я. У цьому випадку тютюнові

компанії наголошували на економічних наслідках перенесення дискусії зі здоров'я на економіку, приносячи користь не суспільним інтересам, а скоріше самим компаніям. У 2020 р. Корпоративна європейська обсерваторія (Corporate Europe Observatory) опублікувала звіт, у якому стверджувала, що Європейська комісія не виконує своїх зобов'язань щодо захисту прийняття рішень у сфері охорони здоров'я від впливу тютюнової промисловості. ЄС має зобов'язання захищати прийняття рішень у сфері охорони здоров'я через підписання ООН 2005 року Договору щодо тютюну (UNFCTC), де погоджено, що уряди повинні уникати впливу тютюнової промисловості, контактуючи з нею лише в необхідній кількості, достатньої для регулюють галузь. Звіт показав, що лише Департамент охорони здоров'я Комісії забезпечує виконання договору, тоді як усі інші департаменти Комісії цього не роблять. Таким чином, означений прецедент промудрації можна розглядати як успішний та відносно успішний водночас – зокрема, крізь призму контраверсійності загальних наслідків аплікації генераційних складників «тютюнового лобіювання».

Таким чином, дослідження методів та стратегій крізь теоретичну призму та призму практичного призначення дозволили дійти наступних умовиводів.

В першу чергу, поняття «методи лобізму» доцільно розглядати у якості апропріативних способів, засобів та механізмів впливу на прийняття певного політичного/політико-соціального рішення. До методів лобізму належить, зокрема, проведення конференцій, семінарів, публічних зустрічей та ін. форм міжвідомчої комунікації. Також необхідно зауважити, що окрім теоретичної (статичної) методології лобіювання (зазначена вище), існують також практичні методи промудраційної діяльності, серед яких доцільно виділити намагання (спроби) здійснення впливу на політика зсередини (пропрацювання необхідного питання), а також – проведення консультацій, конференцій, публічних зустрічей, лобіювання під час особистих зустрічей, здійснення письмових або телефонних повідомлень (нотацій) в контексті промудрації або потенційної промудрації необхідного політичного/нормативно-правового

рішення.

По-друге, стратегії лобіювання – це застосування лобістами практичних порад, методів, засобів та механізмів впливу на політичну волю, що засновані на етичних, правових принципах адвокації та теорії психологічного впливу (переконання). Залежно від стратегії лобіювання, як зазначає авторка, процес промудгації може набувати різнобічних форм вираження: від спілкування віч-на-віч між представником лобі та представником політикуму до здійснення телефонних дзвінків, проведення онлайн-зустрічей за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, надсилання Е-листів із конотаційним упровадженням проблемного питання, що потребує розгляду, а також – створення лобістських коаліцій та робота лобістів з пресою задля привернення уваги громадськості до проблемного питання, що підлягає обговорення у нормативно-правовій та (або) інституційно-правові проєкціях водночас.

2.3. Національна безпека в умовах лобістського впливу

Співвідношення лобізму та національної безпеки (пристосовно до безпекової теорії секьюритизації) має змістовно-формальний характер, адже пропрацювання та напрацювання у галузі безпеки, як правило, є своєрідними визначниками політики лобіювання секьюритизаційних національних інтересів. Питання упровадження останніх, в свою чергу, залежить від особливостей політичної волі та політичної культури на певній території.

Для повноцінного розкриття предметно-практичної складової дослідження у рамках даного підпункту Розділу 2 дослідження пропонуємо акцентувати увагу на теоретичних особливостях розуміння безпеки та секьюритизації, а також – практичних аспектах упровадження теорій секьюритизації в національне промудгаційно-лобістське безпекове поле відповідно.

Теорія секьюритизації узагальнено має постмодерн-підтекст генерації та

є інваріацією здійснення критичних безпекових досліджень. В основі концепції – гуманізація соціологічних та конструктивістських теорій із пристосуванням до політичних, міжнародно-безпекових реалій сьогодення (щодо соціально-державних та приватно-громадянських аспектів секьюриті-теорій). Пристосовно до тематики нашого дослідження пропонуємо скоцентрувати увагу на напрацюваннях безпосередньо Копенгагенської школи секьюритизації.

Основні положення теорії секьюритизації серед Копенгагенської школи окреслено Б. Бузаном, О. Вівером та Дж. Вільде у 1998 р [47, с. 112-115]. Ключовими поняттями у рамках даного сегменту, згідно позиції О. Вейвера, є «сектори», «регіональні безпекові комплекси» та «секьюритизація».

Секторами вважають певні поля, в рамках котрих існує конкретизований тип «безпеки взаємодії» за військово-економічними, політико-соціальними та природньо-навколишніми критеріями поділу.

Регіональними комплексами безпеки (спільна позиція Б. Бузана та О. Вівера) являє собою сукупність безпекових одиниць, пов'язаних за процесно-динамічними критеріями взаємного зв'язку. Безпекові питання може бути проаналізовано та вирішено лише у взаємному зв'язку усіх її елементів. Регіонально-безпекові комплекси є підсистемою «взаємовиключних географічних регіонів» – Європи, Америки, Азії, Близького Сходу та Африки. Застосовності, відтак, набуває саме регіональний аспект секьюритизації.

Відповідно науковій позиції Р. Крофта та С. Флойда, секьюритизацією варто вважати процес, де Актор (від *act* – дія), що, як правило, належить до «політико-елітарного суспільного клану», публічно декларує наявність екзистенційної безпекової загрози щодо певного питання, процесу або Актора, котрому подібну заяву присвячено. Похідним явищем, в свою чергу, є «секьюритизація безпеки» – тобто її сприйняття як екзистенційної загрози безпековому референтові [74, с. 167]. Акт публічного визнання суб'єктно-об'єктних загроз дійсно небезпечними (легітимація абезпекового становища),

в свою чергу, надає карт-бланш на застосування надзвичайних заходів примусу та вихід за межі «нормально-політичного становища», адже безпека визначається крізь призму «категорії виживання», вважає О. Вівер [47, с. 115].

Термінологічний наратив «секьюритизації» є двоаспектним: достатній ступінь оцінки загрози суспільству або його частині, прямо пов'язаний із виживанням та визначений посередництвом політико-аналітичного дискурсу; «політизація проблеми» як стійкий процес відтворення безпеково несприятливих станів крізь дискурсно-теоретичний концептуальний конгломерат. На переконання Р. Крофта та С. Флойда [74, с. 167-168], концептуальною основою секьюритизації є протиставлення формату «свій – чужий», що є основою ідентифікаційно-безпекового ототожнення.

Надалі пропонуємо сконцентрувати увагу на аспектах особливостей упровадження наративів безпеки крізь призму лобіювання відповідних секьюритизаційних наративів з теоретичної та практичних точок зору.

Дослідження лобізму та державної безпеки як кореляційних конструктів у системі державного управління та історико-державотворчої теорії або відсутні, або ж є поодинокими. Так, наприклад, вітчизняний науковець А. Стельмах [26, с. 2-3] пропонує розглядати лобізм як соціологічне явище, що виявляється у «публічному захисті певного політичного погляду та позиції», що підсумково дозволяє досягти необхідних економічних та соціальних показників державної стабільності (саме остання, на думку вченого, є основним складником безпеки як явища та безпекової політики як державотворчого процесу). Зарубіжне трактування лобізму, в свою чергу, як правило опосередковується із демократично-правовими публічно-управлінськими режимами та не орієнтується на безпековий вимір тією ж мірою, що і США (тут представники рухів арабського та ізраїльського лобізму де-факто забезпечують державно-політичні інтереси означених держав через Конгрес та Сенат).

Концептуальні відмінності видів лобістської діяльності у контексті забезпечення (реалізації) безпекової політики держави розглянув дует

вітчизняних вчених – О. Кушніренко та О. Дягілев [16, с. 107-115]. Останні поділили її на такі підвиди: громадське лобіювання, професійне лобіювання, відомче лобіювання, регіональне лобіювання, іноземне лобіювання, економічне лобіювання, нормативне (законодавче) регулювання, релігійне (конфесійне) лобіювання. Розглянемо кожен із них детальніше у формально-безпековій проєкції.

Так, громадське лобіювання у вищезначеному дослідженні ототожнюється із демократичним механізмом забезпечення політико-правової стабільності [16, с. 110]. Безпековий аспект за таких умов забезпечується шляхом активної участі громадянського суспільства (населення) у формуванні політики органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом реалізації власної представницької функції (де-факто – позитивного впливу на владно-урядовий апарат). У такому випадку йдеться про внутрішню безпеку держави – реалізацію останньою базових мовно-культурних, ідеологічних, політичних, освітньо-наукових, гендерно-статевих та інших інтересів людини та громадянина в умовах плюралізації суспільних думок та свободи самовираження, котрі гарантуються у рамках соціально-демократичного правового режиму. Окрім того, внутрішня державна безпека є передумовою формування зовнішньої державної безпеки відповідно.

Близьким до громадського лобіювання за своїм змістовним наповненням є професійне лобіювання [16, с. 112]. Як правило, останнє використовується представниками громадянського активізму в умовах захисту робочих або трудових прав, через що суб'єктом забезпечення процедури професійного лобізму, як правило, є професійні спілки. За таких умов необхідно говорити про забезпечення внутрішньої трудової (робочої) безпеки та безпеки працевлаштування за допомогою даного виду лобіювання, адже право на працю, її вільний вибір та належні умови останньої де-факто гарантуються Основним законом більшості демократичних держав світу.

Похідним від процедур громадського та професійного лобіювання та частково дотичним до останніх є відомче лобіювання як процес впливу певної

категорії органів державної влади на іншу [16, с. 113] (іноді – за ієрархією, іноді – за аспектом корпоративного інтересу суб'єкта впливу). Як правило, йдеться про вплив міністерств та центральних органів державної влади (ЦОВВ) на парламентарів з метою позитивного просування (промульгації) певного нормативно-правового акта в умовах реалізації вимог або побажань громадськості, де кінцева мета міністерства/ЦОВВ – отримання відповідного схвального бекграунду на власну діяльність та потенційного електорально-виборчого активу. У такий спосіб досягається прецедент стримувань та противаг діяльності органів державної влади шляхом унеможливлення, зокрема, легіслативно-парламентської узурпації законодавчої ініціативи. Нейтральність та безсторонність парламентської ініціативи та законодавчої діяльності є одним із базових чинників внутрішньої та міжнародної безпеки держави.

Регіональне лобіювання, водночас, є екстрактивним інструментарієм забезпечення ефективності громадського, професійного та відомчого форматів лобіювання [16, с. 114]. Основним завданням регіонального лобіювання є професійний представницький лобізм органами місцевого самоврядування інтересів конкретних територій перед центральними органами державної влади. Мета такої діяльності – забезпечення партикулярного інтересу самоврядних адміністративних одиниць, що, зокрема, відповідає безпековим децентралізаційним орієнтирам, заснованим на владі громад.

Іноземний формат лобіювання як фактор забезпечення безпекової парадигми державотворення має як позитивні, так і негативні елементи прояву [16, с. 115]. З одного боку, останній передбачає просування певних геополітичних та глобалізаційних інтересів т.зв. «великих» держав відносно держав-партнерів (як приклад, міждержавна діяльність США та формування сателітарного впливу на території ЄС та території країн, що мають намір стати повноправними членами як Союзу, так і НАТО в майбутньому), що провокує додатні показники економічної підтримки, соціально-економічної розбудови окремих держав та отримання належного рівня фінансово-політичного

«запасу». З іншого боку, політика стратегічних геополітичних гравців нерідко може мати від'ємні форми вираження (як-от РФ та повномасштабне вторгнення в Україну, а раніше – військові дії на території Грузії, Чечні тощо).

Окремим, самоврядним елементом лобістського впливу раніше згадане дослідження також називає економічне лобіювання інтересів підприємництва, комерційних виробників та громадських об'єднань (формувань), що представляють інтереси комерційно-прибуткових господарських потужностей. Предмет такої діяльності – економічний інтерес суб'єкта господарювання на різних рівнях (дрібне підприємництво у особі малого та середнього бізнесу – МСП, також – великі фінансово-промислові економічні корпорації глобального виробництва). В умовах відстоювання економічних інтересів підприємництва лобісти акцентують увагу переважно на питаннях толерантної законотворчості (економічна, фінансова, податкова політика) та відповідності положень законодавства інтересам приватних виробників, представників малого та середнього бізнесу [16, с. 116]. Оскільки свобода підприємництва – один із постулатів сучасного демократичного суспільства, даний кластер належить до інструментів забезпечення внутрішньоекономічної безпеки держави.

Нормативне (законодавче) лобіювання інтересів суспільства є найбільш об'ємним та, водночас, генералізованим кластером забезпечення інтересів громадянського демократичного суспільства. Оскільки прийняття законів, відповідно теорії держави та права, спрямоване на підтримання державно-соціального впорядкування, лобі (як-от парламентарі) в даному випадку представляють законний інтерес людини та громадянина, що полягає в убезпеченні їхніх прав та інтересів шляхом юридичного декларування. Аспект нормативної (законодавчої) лобістської діяльності є універсальним засобом законодавчої промульгації, дотичним та застосовним до усіх вищенаведених та, зокрема, нижченаведеного виду лобіювання [16, с. 109-110].

Релігійне (конфесійне) лобіювання як окремий вид відстоювання інтересів окремих кластерно-приватних громадських груп та громадянських

течій у безпековому контексті автори розглядають [16, с. 112] крізь призму взаємодії релігійних представництв та організацій із органами влади. Означений процес, як правило, спрямований на відстоювання інтересів суспільної моралі та цензури та є розповсюдженим у країнах із стійкими релігійно-церковними традиціями (як-от, наприклад, Україна), та навпаки – менш розповсюдженим у європейських країнах із секуляризованим суспільним життям. Питання «релігійної безпеки», однак, має дещо спотворені генеративні форми, адже у деяких випадках може використовуватися одним «релігійним лобі» не для відстоювання власних інтересів ортодоксального вірування та наставництва, а для деефективізації церковних об'єднань інших конфесій, чим створюють прецедент внутрішнього соціального конфлікту на ґрунті церковності, що є антагоністом поняттю суспільного упорядкування із використанням конфесійно-лобістських методів.

Окрім теоретичних складників лобізму як політико-філософського явища та лобістської діяльності як державотворчого процесу реалізації безпекових наративів, у контексті даного процесу останні також наділені певним методологічно-інструментарним оснащенням (моделюванням). Побічно зосередимо увагу на останньому – на прикладі моделі арабського та ізраїльського лобізму в США можемо виокремити наступні спільні та відмінні риси процесів секьюритизації лобіювання.

По-перше, реалізаційне забезпечення інтересів національних меншин відбувається посередництвом прямого представництва національного інтересу на певній території (в рамках арабської моделі лобізму в США функціонують арабо-американські лобістські організації – «Арабське лобі», Національна асоціація американських арабів, Арабський антидискримінаційний комітет; в рамках ізраїльської моделі – Американо-ізраїльський комітет по суспільним зв'язкам (AIPAC), Сіоністська організація Америки (ZOA)) [111, с. 135-136; 134, с. 38]

По-друге, структура як арабського, так і ізраїльського лобізму в США є

інструментом інтеграції арабів та євреїв у соціальну структуру США та політичні погляди останніх із метою як внутрішньої асиміляції, так і просування (промульгації) певних нормативно-правових та геополітичних стандартів зовнішньої політики США шляхом позитивного асимілятивного впливу на Конгрес, Сенат тощо (так, діяльність Арабського антидискримінаційного комітету спрямована на захист як партикулярних, так і глобальних інтересів арабів, що проживають в США та американських арабів-мешканців Близького Сходу; в той же час, Американо-ізраїльський комітет по суспільним зв'язкам (AIPAC) лобіює інтереси журналістів, політиків, конгресменів, громадських активістів США, що виявляють ознаки компліментарно-толерантної риторики по відношенню до Ізраїлю [111, с. 138-139; 134, с. 39]

По-третє, і арабській, і ізраїльській моделі лобіювання національних інтересів в США притаманна ознака «неформальності» та «формальності» відповідно. Якщо пряма (формальна) форма впливу на внутрішньо- та зовнішньополітичний курс США відносно країн Близького Сходу, як правило, поступається за рівнем ефективності «тіньовому лобі» («нафтові грошові потоки»), то Ізраїль концентрується на прямому налагодженні політичного співробітництва із США та діаспоральному входженню у американський політичний істеблішмент з метою демократичного впливу на контекстні політико-фінансові рішення у контексті глобального співробітництва двох держав [111, с.140; 134, с. 40].

На відміну від моделі лобізму в США, де, як правило, певні лобі-групи представляють інтереси інших держав на рівні нормативізації, законотворення та парламентсько-фінансової підтримки (в силу стабільної геополітичної ролі американського представництва), лобі-модель в ЄС являє собою спрямований, скоординований позитивний вплив на прийняття оптимального для усіх 27 держав-членів Союзу рішення в економічних, політичних, соціальних та ін. питаннях. Можна стверджувати, що у даному випадку європейські країни керуються загальними положеннями ст. 15 (Article 15) Договору про

функціонування Європейського Союзу 2012 р. (Treaty on the Functioning of the European Union 2012) [63], що передбачає гласність та відкритість діяльності політичних інституцій. На виконання означених стандартів лобіювання нормативно-правових актів та політико-діяльнісних ініціатив у ЄС створено Реєстр відкритості (Transparency Register) [68], метою якого є беззастережне висвітлення діяльності, в тому числі промудраційно-нормативної та промудраційно-соціальної, в рамках Європарламенту, Ради Європи та Єврокомісії як ключових інституційних закладів державно-управлінської ініціативи Союзу. Таким чином, лобізм та політична безпека (як і загальна секьюритизаційна теорія) співвідносять у ЄС як зміст та форма, де зміст – транспарентність процесу лобіювання певної ініціативи за триступеневою організаційною структурою (Європарламент, Рада Європи, Єврокомісія) із яскравим загальносоюзним інтересом благоденства (відповідністю промудраційованої ініціативи потребам розвигкової країн-членів Союзу як єдиного політико-економічного об'єднання).

Наостанок варто звернути увагу на особливості лобістської діяльності в Україні в умовах глобальних геополітичних видозмін та повномасштабного вторгнення РФ в Україну від 24.02.2022 р.

Зазначимо, що лобіювання як процес в Україні певний час не мало нормативного визначення та законодавчого регулювання – так, у Раді було зареєстровано лише проєкт Закону України «Про доброчесне лобіювання», що передбачав євроінтеграційне нормування лобізму як впливу на парламент в умовах нормативно-соціальних та політичних промудрацій певних ініціатив. Водночас, яскравим прикладом динамічної промудрації в Україні уже в умовах стану війни з РФ можна розглядати прийняття Закону України «Про медіа» № 2849-IX від 13.12.2022 р. (остання ред. від 10.12.2023 р.), котрий нормує питання інформаційного впливу засобів масової інформації на формування національної новинно-джерельної карти, а також – забезпечення громадян України правом на інформацію. Промудрація даного нормативно-правового акту здійснювалась переважно представниками ЗМІ, і метою

позитивного впливу на парламент визначалося не лише забезпечення свободи думки і слова для медіа, але й виконання Україною мінімальних умов для отримання офіційного статусу кандидата на членство у ЄС, котрий Рада Європи надала останній саме після прийняття даного акту законодавства у першому читанні. З теоретичної точки зору, тут мало місце професійне лобіювання – засоби масової інформації (ЗМІ) здійснили прямий причинно-наслідковий вплив на депутатів Верховної Ради України з метою розширення не лише їхніх внутрішніх повноважень, але й статусних повноважень України на міжнародній євроінтеграційній арені.

Потрібно зазначити, що комплексно та генерально вищезазначена промульгаційна активність стала передумовою до прийняття нормативної рамки в Україні у контексті лобістської діяльності, котру умовно доцільно розподілити на два етапи. Перший – проєкт Закону України «Про доброчесне лобіювання» № 10337 від 13.12.2023 р. та пояснювальна записка до нього [22], котрими було визначено безпосередні процедурні елементи впровадження промульгаційних процедур в рамках вітчизняного парламентсько-політичного клімату. Другий – власне прийняття та підписання Закону України «Про лобіювання» № 3606-IX від 23.02.2024 р. [9], котрим встановлено та визначено правові засади здійснення лобіювання в Україні у пропорційній відповідності до принципів лобіювання, встановлених у ст. 4 нормативного акта, котрі у переважній стандартності засновані на законності, прозорості, підзвітності, відповідальності, професійності та етичності лобіювання.

Також доцільно зауважити, що економічний лобізм як субскладник здійснення промульгаційної діяльності, першочергово спрямований на просування певної ідеології формування бюджетного кошторису, використання останнього та асигнувань відповідних критичних для провадження державної політики сфер, знаходить своє відображення і в умовах державотворення сучасної України. Останній, відтак, може стосуватися сфери прийняття та затвердження річних законів про державний бюджет та норм податкового/фінансового законодавства, що здійснюють

пряму та (або) непряму регуляцію сфери розподілу коштів та їхнього раціонального запровадження на розвиткові потреби (розвиткові сфери) [126, с. 275]. Пристосовно до України, наприклад, сферою економічного лобізму (лобіювання) можна назвати процедуру щорічного прийняття Закону України «Про Державний бюджет України на ... рік» та, зокрема, внесення змін до Податкового кодексу України/Бюджетного кодексу України пропорційно вищезазначеному нормативно-правовому акту та тенденціям фінансування, що були у останній закладені. В умовах повномасштабного вторгнення РФ до України від 24.02.2022 р. та введення в Україні у зв'язку з цим правового режиму воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 р. ключовим пріоритетом фінансування є оборонний, військово-оборонний комплекси та військові витрати (Збройні сили України, Сили оборони України, Національна гвардія України, територіальна оборона та ін.). В умовах відсутності факторів екстремального державного управління фінансово-економічна промудгація може стосуватися сфер освіти, науки, технічного та матеріально-технічного розвитку (співробітництва), культури тощо.

Вищезазначені підходи до ведення національної лобістсько-безпекової політики та прийняття профільного «лобістського законодавства» в Україні доцільно розглядати у якості інструментів часткового врегулювання та трансформативного визначення семіотики лобізму та промудгації нормативних ініціатив, можна визначити підписання Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (із подальшими змінами) [30]. Так, у п. б) ст. 444 Глави 26 Розділу V Документу зазначено, що діалог та співробітництво між Україною та ЄС як сторонами Угоди в контексті вітчизняної реалізації стандартів забезпечення функціонування громадянського суспільства, окрім іншого, виявляється у інституційній розбудові та консолідаційному розвитку громадянсько-суспільних організаційних надбудов, що поширюють власну компетенцію, зокрема та не виключно, на сферу лобіювання (лобістської діяльності). Одним із завдань політикуму та соціально-політичних формуляцій в Україні, відтак, стало наближення вітчизняної промудгаційної режимності

пропорційно європейським стандартам.

Питання практично-прикладного впровадження даної конотації доцільно розглядати за двовимірною структурою однієї нормативної ініціативності. Так, в рамках Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» № 2322-IX [8] зазначено, що одним із мірил запобігання проявам незаконного збагачення в Україні є провадження доброчесного лобіювання (лобістської діяльності). Реалізаційним складником даної Стратегії першочергово було визначено прийняття сегментованого нормативно-правового документа, що визначив би регуляційні межі даного підвиду політичної діяльності в рамках проєвропейського правового поля.

Таким чином, повинні говорити про комплексне, повне та всеохопне розуміння кореляційного взаємозв'язку між поняттями «лобіювання» та «секьюритизації» (безпеки) відповідно. Зв'язок між даними категоріями пов'язаний де-факто із промудраційною діяльністю заінтересованих груп інструментарного забезпечення соціального, економічного, політичного та антикорупційного благоденства шляхом комунікаційної діяльності із політикумом та легіслативним апаратом відповідно.

Висновки до другого розділу

Комплексний доктринально-теоретичний, правовий та публічно-теоретичний аналіз лобізму як прояву безпеки крізь призму дослідження понятійно-категоріального сектору лобіювання крізь призму генераційної та еволюційної складової даного феномену, означення методів та стратегій лобіювання (лобізму) як процесу, а також – узвичаєння причинно-наслідкових характеристик таких термінів-понять, як «лобізм» та «національна безпека» дозволили дійти наступних умовиводів.

По-перше, лобізм як феномен запропоновано розглядати у якості нормованої професійно-коопераційної діяльності державних службовців та

посадовців і недержавних активістів (представників громадянського суспільства), що на загальнодержавному або муніципальному рівні вирішують питання щодо консенсуального ухвалення або принципового неухвалення політичного (нормативного, соціального, процедурного) рішення, виходячи із генерованого проблемного питання та відповідних вимог сторін/учасників політичного обговорення, котре де-факто іменується процедурою лобіювання інтересів (лобізмом). Принагідно доцільно наголосити на необхідності наукоємного узвичаєння лобізму та лобіювання у дві конструкції взаємного доповнення. Якщо лобізм як термін (поняття) є відносно статичним явищем об'єктивної політико-соціальної дійсності та предметом відповідних доктринальних розробок та напрацювань, то лобіювання можна вважати похідним від лобізму виміром позитивної промудрації нормативно-правової, інституційної або інституційно-правової сегментації урядування або певного кластеру урядового ринку. Для лобізму (лобіювання) у його теоретичному вимірі якраз-таки доцільно зберігати балансування між відкритим, гласним та прозорим промудраційним процесом, що прямо або опосередковано може забезпечуватися засобами масової інформації та соціально-медійними структурами та, власне, негативним впливом соціально-медійного середовища на дискредитацію лобізму як статичного феномену та лобіювання як практично-прикладної процедури, що має логічним наслідком зниження рівня політичної та політико-коопераційної проактивності процедур промудраційної діяльності.

По-друге, генеза лобізму як явища та засобу промудрації необхідних політичних рішень та нормативних положень в історичному форматі розкривається крізь призму досвіду США («виступи перед законодавчими комітетами» (1792 р.), Перша поправка до Конституції США, Закон про федеральне регулювання лобіювання 1946 р.) та Великобританії (умовний поділ процедури лобіювання на незалежні часові проміжки та відсутність прямого нормативного регулювання даного питання).

По-третє, еволюція лобізму (лобістської діяльності) насамперед

пов'язується із підвищенням ролі громадянського суспільства, прав та свобод громадян, в рамках яких функціонує державний апарат, частиною взаємовигідної соціально-представницької діяльності котрого є нормативна та політична промудгація (лобізм).

По-четверте, поняття «методи лобізму» доцільно розглядати у якості апропріативних способів, засобів та механізмів впливу на прийняття певного політичного/політико-соціального рішення. До методів лобізму належить, зокрема, проведення конференцій, семінарів, публічних зустрічей та ін. форм міжвідомчої комунікації. Також необхідно зауважити, що окрім теоретичної (статичної) методології лобіювання (зазначена вище), існують також практичні методи промудгаційної діяльності, серед яких доцільно виділити намагання (спроби) здійснення впливу на політика зсередини (пропрацювання необхідного питання), а також – проведення консультацій, конференцій, публічних зустрічей, лобіювання під час особистих зустрічей, здійснення письмових або телефонних повідомлень (нотацій) в контексті промудгації або потенційної промудгації необхідного політичного/нормативно-правового рішення.

По-п'яте, стратегії лобіювання – це застосування лобістами практичних порад, методів, засобів та механізмів впливу на політичну волю, що засновані на етичних, правових принципах адвокації та теорії психологічного впливу (переконання). Залежно від стратегії лобіювання, як зазначає авторка, процес промудгації може набувати різнобічних форм вираження: від спілкування віч-на-віч між представником лобі та представником політикуму до здійснення телефонних дзвінків, проведення онлайн-зустрічей за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, надсилання Е-листів із конотаційним упровадженням проблемного питання, що потребує розгляду, а також – створення лобістських коаліцій та робота лобістів з пресою задля привернення уваги громадськості до проблемного питання, що підлягає обговорення у нормативно-правовій та (або) інституційно-правові проєкціях водночас.

Наостанок, доцільним та вмотивованим буде говорити про комплексне, повне та всеохопне розуміння кореляційного взаємозв'язку між поняттями «лобіювання» та «секьюритизації» (безпеки) відповідно. Зв'язок між даними категоріями пов'язаний де-факто із промудраційною діяльністю заінтересованих груп інструментарного забезпечення соціального, економічного, політичного та антикорупційного благоденства шляхом комунікаційної діяльності із політикумом та легіслативним апаратом відповідно.

РОЗДІЛ 3. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЛОБІЗМУ У СФЕРІ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ: МІЖ ЕТИКОЮ І ВЛАДОЮ

В сучасних умовах динамічних політичних трансформацій, коли питання безпеки стають ключовими для визначення стійкості та ефективності державних систем, значення філософського аналізу взаємодії безпеки та лобізму набуває особливої ваги. Лобізм, як механізм представлення інтересів різних суспільних груп та економічних структур, володіє неоднозначною природою, яка балансує між конструктивним впливом на політику та потенційною загрозою суспільному благу. Саме тому розгляд цієї проблематики через призму філософських підходів, що включають етичні, моральні та владно-політичні аспекти, є особливо актуальним та затребуваним у рамках цього дослідження.

У третьому розділі дисертації здійснюється комплексний аналіз філософських підходів, що характеризують взаємодію категорій безпеки і лобізму. Основну увагу приділено питанням моральних та етичних меж діяльності лобістів, а також впливу лобізму на формування і реалізацію безпекової політики. В умовах глобалізації та зростаючого впливу транснаціональних корпорацій на державні рішення, проблема встановлення чітких етичних рамок для лобіювання стає не просто елементом політичної культури, а необхідною умовою забезпечення національної та міжнародної безпеки.

Розгляд етичних та моральних аспектів лобізму в контексті безпеки дозволяє детально проаналізувати дилему, яка полягає у балансуванні між правом на представництво інтересів та ризиком маніпулювання політичними процесами на шкоду суспільному благу. Важливою складовою аналізу стає питання прозорості лобістської діяльності, яка є фундаментом довіри суспільства до державних інститутів. Особливо це стосується таких сфер, як оборонна промисловість, кібербезпека та охорона здоров'я, де відсутність належних етичних стандартів може спричинити значні загрози державній та

соціальній стабільності.

Другий аспект, який підлягає детальному розгляду в рамках цього розділу, це вплив лобізму на політичну владу та безпекову політику держави. В умовах сучасних політичних реалій лобізм стає не лише інструментом впливу економічних і корпоративних інтересів на державні рішення, а й фактором, що визначає структуру та стійкість політичної влади. У цьому контексті особливого значення набувають теоретичні моделі елітизму та плюралізму, які дозволяють оцінити, наскільки лобізм сприяє зміцненню чи послабленню демократичних інститутів і процесів.

В рамках розділу проводиться детальний аналіз трьох основних філософських парадигм: плюралістичної, елітарної та критичної. Ці теоретичні підходи дозволяють розкрити сутність і суперечливість феномену лобізму у політичному просторі, а також окреслити перспективи його регулювання.

Таким чином, цей розділ дисертаційної роботи забезпечує теоретичний та методологічний фундамент взаємозв'язку між безпекою та лобізмом, формулює концептуальні основи моральних та етичних рамок для регулювання лобістської діяльності, а також дозволяє здійснити критичну оцінку політичної влади через призму впливу лобізму на формування та реалізацію державної безпекової політики.

3.1. Етичні та моральні аспекти лобізму як передумова безпечної політики впливу

Лобіювання в питаннях безпеки є складним явищем, що балансує між демократичною участю зацікавлених сторін у прийнятті рішень та ризиками викривлення суспільних інтересів на користь вузьких груп впливу. У цій маємо прецедент різновекторності насамперед публічних інтересів: стратегічних державних пріоритетів, інтересів бізнесу, технологічних інновацій та етичні меж, що визначають прийнятність тих чи інших рішень.

Систематизованим викликом є дилема між легітимним представництвом певних інтересів та можливістю маніпуляції політичними процесами задля отримання переваг, які можуть суперечити суспільному благу, проте кореспондують партикулярному політичному чи політико-соціальному інтересу.

У контексті нормативного виміру лобістської діяльності доцільно згадати етичну концепцію Б.О. Кістяківського, в якій деонтологія органічно поєднується з етикою цінностей, що дозволяє осмислити моральну відповідальність суб'єктів впливу як поєднання обов'язку перед суспільством і визнання об'єктивної значущості політичних рішень, які вони просувають

У контексті тематики п. 3.1 Розділу 3 даного дисертаційного дослідження, присвяченого аналізу етичних та моральних аспектів лобізму в контексті безпеки, додаткової затребуваності та науково-дискурсної актуальності набуває аналіз феномену прозорості лобістської діяльності у сферах, що безпосередньо впливають на національну та міжнародну безпеку, як-от оборонна промисловість, кіберзахист, біологічна безпека тощо.

Зауважимо, що відсутність належних етичних запобіжників в галузі інституту лобіювання та лобістської діяльності як практичної парадигми може мати наслідком концентрацію впливу у руках окремих акторів (учасників) процесу лобіювання, що становить потенційну загрозу таким політико-соціальним конструктам, як стабільність державних інститутів та фундаментальні права громадян через їхню залежність від результатів лобіювання та, власне, культури лобізму, що впливає не лише на політичні, але й на соціально-економічні, розвиткові процеси в державі.

Одночасно з цим, лобізм може відігравати позитивну роль, коли він спрямований на розробку інноваційних безпекових рішень або на залучення експертних спільнот до формування політики, внаслідок чого вивчення означеної нами дилеми першочергово повинно базуватися на пошукові інструментів врегулювання наявних суперечностей галузі та створення передумов до ефективізації лобізму не у якості інструменту досягнення

приватно-політичного інтересу, а у якості промудрації інтересу громадян, суспільства, нації тощо.

Таким чином, розгляд етичних та моральних аспектів лобізму у сфері безпеки вимагає аналізу не лише формальних механізмів його регулювання, а й оцінки глибинних конфліктів між приватними й суспільними інтересами, моральних меж допустимих дій лобістів, а також принципів відповідальності, що мають визначати діяльність зацікавлених сторін. У цьому ключі слушною видається позиція Б.О. Кістяківського, який у своїй етиці поєднував ідею морального обов'язку з об'єктивною цінністю права та справедливості, що дає змогу концептуалізувати межі допустимого у впливі на державну політику [6].

Безпосереднє аналітичне опрацювання проблем етики та моралі як складових процесу лобіювання відповідно стандартів безпеки як обов'язкового елемента функціонування інституційного державного апарату та держави пропонуємо розпочати із дослідження феномену дилеми інтересів. Дану концепцію в системі явища лобізму та лобіювання розглядали такі українські вчені, як Л. Антонова [2], С. Лізаковська [2], М. Росенко [24], Т. Яровий [33]; водночас, у рамках іноземного дослідницького поля виділяємо теоретичні напрацювання М. Поплавські [127], Т. Лапіри та Г. Томас [99], Т.Т. Гоуліока [88], Ф. Бернштайн [37] та ін. Нижче зупинимося на особливостях трактування проблем етики лобізму пропорційно поглядам зазначених науковців, а також здійснення ретроспективного дослідження наукових поглядів на дилему інтересів у лобізмі іноземної наукової царини та таких її представників, як Д. Трумен та Р. Даль, К. Р. Міллз та Дж. В. Домгрофф, П. Бурдье та В. Стресс, органічно інтегрувавши їх у структурну парадигму дослідження даного кластерного підсегменту етико-моральних аспектів лобізму в його безпековому вимірі.

На переконання вітчизняного дослідника Т. Ярового [33, с. 54], дилема інтересів у процесі лобіювання є комплексним феноменом, що органічно походить від розуміння лобізму як процесу впливу на ухвалення необхідних певному політичному кластеру рішень із потенційно позитивними та

потенційно негативними наслідками для суспільства залежно від їхньої етимології. Дилема інтересів у лобізмі на переконання вченого сутнісно-системні елементи легітимного представництва та балансу приватних і суспільних інтересів, що загалом потребують відповідного впорядкування та легіслативному та інституційному рівнях.

Можемо загалом погодитися із даним твердженням та наперед додати, що дилема інтересів у лобізмі носить навіть не подвійний, а щонайменше потрійний характер. Так, окрім публічно-приватної колізійності (невідповідність соціального очікування результатам лобіювання, котрі відстоюють «кулуарні», внутрішньополітичні, впливово-розподільчі інтереси), має місце дилема політики, в процесі якої під час лобіювання існує негативна опція появи політичного конфлікту, що може негативно вплинути на діяльність уряду та його консолідованість у питаннях вирішення державотворчих та державно-управлінських питань. Усе це комплексно є мірилом та джерелом формування парадигми національної безпеки держави, і зазначені проблеми, відтак, можуть генерувати додаткові питання в контексті авторитету держави не лише на внутрішньому рівні, але й її стійкості та статусу на рівні міжнародному. Тобто, означені питання породжують проблему національної, економічної, політичної, соціальної безпеки, адже лобіювання за своєю сутністю є конфронтаційним політичним явищем. Ключовим завданням у такому випадку є нормативне та інституційне спрямування і координація даного процесу в сегмент позитивного спору та змагання.

Загалом-таки, критичний огляд концептуальної моделі «дилема інтересів у лобізмі» не може бути здійснено без огляду наукових поглядів на дане питання у її доктринальному вимірі, в рамках якої варто виділяти, насамперед, плюралістичну концепцію, теорію елітизму та критичну перспективу як опорні елементи вчення.

Представниками плюралістичної концепції у контексті розгляду дилеми інтересів при лобіюванні є праці американських вчених у галузі політології

Д. Трумена [145, с. 321-322] та Р. Даля [53, с. 31]. У зазначеному підході лобізм постає у якості екстрактивного елемента демократичної системи, де різноманітні групи впливу змагаються за увагу законотворців, сприяючи збалансованому врахуванню інтересів. Примітно, що Д. Трумен та Р. Даль також відмічають, що прозорий доступ до політичного процесу дає можливість усім зацікавленим сторонам висловлювати свої позиції, а конкурентність ідей у відкритому середовищі стимулює ухвалення найбільш обґрунтованих рішень.

Від себе додамо, що такий підхід до осмислення та розуміння дилеми інтересів у лобізмі крізь плюралістичну призму наголошує на якісних характеристиках т. зв. «позитивного лобіювання». Тобто, це процес відстоювання та промудрації політичних інтересів та політичних рішень, заснований на його консенсуальності та, водночас, консенсуальності усіх залучених сторін. У дійсності, в умовах трансформаційності, динамічності та навіть діджиталізації політичних процесів, плюралістична концепція дещо втратила власну застосовність у контексті практичного застосування, проте не втратила власної цінності як ретроспективний очерк витоків дослідження лобізму крізь призму її дилем, проблемності та конфліктології інтересів, що походить від його політико-етимологічної природи. При цьому ми повинні розуміти, що такий підхід взагалі не розглядає етику та мораль лобіювання у контексті безпеки (національної та міжнародної) держави, що суттєво ускладнює його практичну аплікацію в умовах сьогодення, де, окрім відкритих конфліктів між державами, на аванс-сцену виходять також і гібридні протистояння.

Трансформована та дещо вдосконалена у контексті практичного застосування в процесі аналізу дилеми інтересів у лобізмі модель було подано К. Р. Міллзом у 1956 р. у праці «Силова еліта» [117, с. 93]. Згідно з цією концепцією, ключові важелі влади зосереджені у вузького кола осіб, які застосовують механізми лобіювання для утвердження та зміцнення власних позицій. Як наслідок, лобістська діяльність сприяє збереженню існуючого

розподілу впливу та підтримує домінування окремих корпорацій або фінансових структур. Повинні відзначити, що даний концептуальний підхід пройшов перевірку часом та згодом, у 2006 р., був ідеологічно підхоплений та розвинутий американцем Дж. В. Домгоффом [58, с. 75], на переконання якого дилема у лобіюванні – не лише сила через концептуалізацію власної позиції, але й сила обмеженого кола осіб, що «владарюють» над населенням (формат «елітарна меншість – соціальна більшість»). Структурно та сукупно такі погляди може бути віднесено до теорії елітизму.

Особисто нам більшою мірою імпонує саме такий концептуальний підхід, адже він є пристосованим до політичних реалій, а також – реалій політико-соціального співіснування владної верхівки та соціально проактивної частини населення (як і населення у якості громадянського суспільства, котре уповноважене вимагати від держави діяльності у її інтересах, також). Варто, однак, зауважити, що політичні еліти нерідко діють виключно у власних інтересах, або інтересах власного політичного існування (подовження власних повноважень, інстинктивне або усвідомлене зведення політичного дискурсу до конфліктно-політичної ситуації, вирішення внутрішнього або міжнародного політичного конфлікту не ефективним шляхом, а шляхом «ілюзорної ефективності» тощо). Через це, власне, проблема впорядкування публічно-владного та суспільного інтересів в контексті дилеми в лобізмі залишається актуальною та не втрачає власного концептуального підтексту.

Заключною теорією у контексті аналізу дилеми інтересів у лобізмі як концепції, на яку де-факто можна опиратися в процесі сегментації даного питання, є концепція критичної перспективи. Її було упроваджено наприкінці ХХ ст. П. Бурдьє в праці «На телебаченні» від 1996 р. [40, с. 47], де останнім розглядалися аспекти соціальної нерівності та впливу влади та управління на маси, що виступає інстинктивним поглиблювачем лобізму та лобістської діяльності з позиції представлення власної позиції різними, в тому числі - інформаційними методами впливу. Таким чином, можна зробити проміжний

висновок про соціальну орієнтованість лобізму та, певною мірою, його соціальну маніпулятивність. Розвиток концепції практичної перспективи надалі дістала у праці німецького науковця В. Стреска від 2014 р. під назвою «Виграш часу: відкладена криза демократичного капіталізму» [141, с. 107], де він слушно помітив, що інструментарії лобіювання, як правило, слугують у якості засобів впливу на державні процеси та на процеси прийняття держави та владної верхівки «масами» (народом). Тому, нерідко дилема інтересів у лобізмі проявляється і у тому, що останній використовується як популістична «машина», своєрідне «устаткування» покращення власних рейтингів. Вищезазначене виступає потенційною загрозою внутрішній безпеці держави із можливістю її подальшого ослаблення іншими державами через відсутність погодженості дій еліт та суспільства водночас.

Цінність проаналізованої інформації стосовно підходу до осмислення та розуміння дилеми інтересів у лобізмі крізь плюралістичну призму, теорії елітизму та концепції критичної перспективи відносно аналізу феномену дилеми інтересів у даній галузі, на наш погляд, полягає у можливості розглянути трансформаційні особливості даного процесу пропорційно змінам політичної культури, політичної архітектури та світової архітектури безпеки. Відповідно, саме тому нами було прийнято рішення поєднати зазначені підходи із сучасним трактуванням феномену дилеми інтересів лобіювання від Т. Ярового [33], адже сукупно цим демонструється фактор наступності у трактуванні та систематизації як явища не лише політичного, але й політико-соціального співробітництва з метою забезпечення гідного рівня функціонування держави, водночас, із певними негативними проявами, притаманними державному становленню та процесу відстоювання власних інтересів населенням перед владною верхівкою з метою діяльності останніх «на користь» та в інтересах суспільства в рамках загальноконституційної демократичної теорії.

Надалі пропонуємо здійснити огляд етичних та моральних аспектів лобізму в контексті безпеки, що мають місце у іноземній дослідницькій

моделі. В даному випадку необхідно врахувати, що більшість із нижчеокреслених концептуальних парадигм має витокою власного формування запроваджені та проаналізовані вище концепції плюралістичної моделі, теорію елітизму та концепцію критичної перспективи (Д. Трумен та Р. Даль; К. Р. Міллз та Дж. В. Домгрофф; П. Бурдьє та В. Стресс). Це, знову-таки, пояснює актуальність та затребуваність контекстуального звернення до теорії політологічних досліджень у зазначеному сегменті.

Насамперед, вбачаємо за необхідне звернути увагу на те, що у іноземній моделі досліджень проблем етики в лобізмі, на відміну від української дослідницької концепції, увагу більшою мірою приділено конфлікту приватних та суспільних інтересів як потенційній причині та підґрунтя настання для держави негативних безпекових наслідків, себто чинникові ерозіювання внутрішньої політико-соціальної карти, розмивання структури безпеки та елемента спотвореного розуміння призначення лобізму, в чому, власне, і проявляється дилема даного процесу.

Сутність конфлікту приватних та суспільних інтересів у лобізмі найкраще розкрита у праці Т.Т. Гоуліока, де він аналізує феноменологію та проблематику дотичності лобістів до урахування в процесі власної діяльності публічних інтересів [88]. Вчений схильний вважати, що лобіювання відіграє ключову роль у демократичних процесах, слугуючи механізмом представлення різних суспільних груп у політичній сфері, завдяки чому забезпечується змагальність інтересів та можливість впливу на ухвалення рішень. При цьому дослідник слушно зазначає, що домінування фінансово потужних корпорацій і вузькоспеціалізованих груп нерідко порушує баланс цього процесу, що може призводити до переважання приватних інтересів над суспільним благом. За таких умов, політичні рішення ухвалюються під впливом обмеженого кола зацікавлених сторін, що спотворює принцип рівного доступу до формування державної політики та може загрожувати справедливості регулювання суспільних відносин, а також - і потенційно, і реально – реальною передумовою загрози архітектурюванню державної

безпекової політики та безпеки держави як однієї із кластерних категорій забезпечення її внутрішнього та міжнародного позиціювання.

На наше переконання, такий підхід до позиціювання та дефініціювання тематичної проблеми дилем лобіювання у контексті превалювання владно-політично та владно-економічного інтересу над державно-безпековим та концептом суспільного благоденства є застосовною науковою позицією, проте сутнісно та ідеологічно має власною генерацією більшою мірою статичні напрацювання з даної тематики та є подібним до плюралістичної концептуальної моделі ототожнення дилеми інтересів при лобіюванні, запропонованої американцями Д. Труменом та Р. Далем. Таким чином, можемо відмічати і наявність певного елементу наступності під час огляду проблематики етики та моралі лобізму і проблем, що органічно походять від останніх.

Вищезазначене вимагає нас надалі сконцентруватися на огляді практичного бачення етичних проблем у лобізмі як проблеми, що виникає та має власними витоками конфлікт інтересів.

З цього приводу слушно висловлюється Ф. Бернстейн [37, с. 673], котрий ще у 1990 р., розглядаючи семантику та юридичне і політологічне походження конфлікту інтересів у лобістів, виокремлював три рівноцінних за своєю сутністю джерела виникнення етичних дилем в процесі лобіювання.

Так, першим чинником генерації етичних контраверсій у сфері лобізму вчений називає ситуації, коли приватні інтереси отримують значно більший вплив на процес ухвалення рішень, ніж суспільно значущі ініціативи, зокрема ті, що представляють екологічні, соціальні чи правозахисні організації, внаслідок чого виникає дисбаланс у доступі до політичного процесу та потенційний результат у вигляді ухвалення рішень, що не кореспондують і респонсують загальні волі населення та інтересам його переважної більшості [37, с. 673].

На друге місце у списку джерел виникнення етичної проблематики у лобізмі науковець поставив фактор загострення інформаційної маніпуляції,

внаслідок чого суспільство отримує вибірково подані або спотворені дані, що ускладнює формування громадської думки на засадах об'єктивно надаваної інформації та може впливати на суспільну підтримку певних рішень [37, с. 673].

Третім, і заключним аспектом генерації етичних проблем лобістської діяльності у вищезгаданому дослідженні називається ризик корупційних проявів у розрізі стану політико-культурного дискурсу та політичної активності, за якого політики чи чиновники ухвалюють рішення, керуючись не суспільним благом, а особистими вигодами від взаємодії з лобістами, що має органічним негативним наслідком порушення принципів прозорості, підзвітності та чесного політичного процесу, що може підірвати довіру громадян до державних інституцій [37, с. 673].

Попри окреслені проблеми, наведене визначення етичних дилем у лобізмі потребує подальшої деталізації, особливо щодо механізмів балансування приватних і суспільних інтересів, великою мірою сконцентрувавши увагу на негативних аспектах лобізму без урахування можливостей його конструктивного регулювання. Подальшого розкриття та науково-дискурсної деталізації, на наш погляд, потребують аспекти появи та створення ефективних інструментів контролю з метою мінімізації ризиків інформаційних маніпуляцій та корупційного впливу, а також розробка концепцій та підходів (інституційно-політичних та інституційно-нормативних) гарантування рівності доступу різних груп до політичного процесу та забезпечення прозорості ухвалення рішень.

Окрім цього, перспективним напрямом для подальших досліджень є взаємозв'язок між лобізмом та цифровими технологіями, що особливо актуально у розрізі формування суспільної думки в рамках інформаційно-технологічного прогресу, що торкається, зокрема, і лобіювання (наразі такі платформи і соціальні мережі, як X (Twitter), Facebook та ін. слугують інструментом промудрації власної політичної позиції представниками владної верхівки шляхом налагодження взаємодії з народом, часто – за

допомогою використання засобів політичного популізму). Усе вищезазначене можна розглядати як можливості для масового впливу на громадську думку та політичні процеси, що потребує додаткового дослідження в контексті етики лобізму - тому, відповідно, подальші наукові розробки мають зосереджуватися не лише на ідентифікації загроз, а й на пошуку ефективних способів їх врівноваження через інституційні та технологічні рішення.

Саме у контексті вищевказаного, до уваги необхідно взяти нещодавнє дослідження польського вченого М. Поплавські [127, с. 77-79], у якому останній зосередився на окресленні феноменології теоретичної дилеми «груп інтересів», тобто політичної верхівки як кола осіб, що прямо та опосередковано здатні впливати на суспільне життя через лобіювання, просуваючи та впроваджуючи такі негативні методи як, наприклад, загроза корупційних ризиків тощо. На основі цього автором було окреслено приклади конфлікту приватних і суспільних інтересів, що можуть мати місце пропорційно особливостям галузі лобіювання та лобізму як політичного процесу.

Так, дослідником відзначено, що конфлікт між приватними та суспільними інтересами особливо під час лобізму проявляється, наприклад, у сфері фармацевтики, фінансів та енергетики, де корпоративне лобіювання може суттєво впливати на політичні рішення [97, с. 77].

У фармацевтичному секторі основною проблемою є патентний захист лікарських препаратів, що дозволяє фармацевтичним компаніям встановлювати монопольні ціни, створюючи контекст недоступності ліків першої необхідності для широких верств населення [97, с. 77]. Можемо погодитися із таким твердженням та навести приклади негативного лобізму зазначеної генерації у США, де компанія Gilead Sciences тривалий час лобіювала захист патентів на препарат Truvada для профілактики ВІЛ, що утримувало ціни на високому рівні та обмежувало доступ до дешевших генериків (кейс від 2025 р.) [45]. Сутнісно, це створило негативний прецедент щодо безпеки та захисту громадян на рівні охорони громадського здоров'я.

Таким чином, можемо стверджувати, що питання етики та моралі під час лобіювання у контексті безпеки може набувати партикулярного характеру та розглядатися не лише з позиції власне безпеки держави у політичному та політико-мілітарному вимірах, але й у вимірі та розрізі складових безпеки внутрішньої, як-от медична безпека громадян, економічна безпека громадян та соціальна безпека громадян і т.д.

У фінансовому секторі великий бізнес, як слушно відмічає М. Поплавські [127, с. 77-78], нерідко протидіє введенню жорсткіших регуляторних норм, що могли б мати статус обмеження ризикованих спекулятивних операцій. Яскравим прикладом у даному випадку є події фінансової кризи 2008 р., коли такі банки, як, зокрема, Goldman Sachs та JP Morgan, активно впливали на законодавців США, з метою послаблення контролю за інструментами високого ризику, що врешті-решт призвело до масштабного економічного спаду [104, с. 170]. Як бачимо, існують прецеденти не лише впливу на безпеку країни (внутрішню або зовнішню) за допомогою лобізму, але й використання лобізму як явища та лобіювання у якості процесу задля конструювання загальносвітового безпекового середовища, у даному випадку – у сфері глобальної економіки.

Енергетична галузь також у вищезазначеній праці М. Поплавські [127, с. 78] іменована полем напруженого протистояння між корпоративними та суспільними інтересами в процесі лобістської діяльності та, як правило, промудрації вигідних та затребуваних для політичної верхівки. Наприклад, угільні та нафтові компанії або представники останніх часто лобіюють та промудрають відстрочку або послаблення екологічних регуляцій, що заважає боротьбі зі змінами клімату та впливом енергетики та використання енергоносіїв на навколишнє природне середовище. Наприклад, у 2017 р. адміністрація США під впливом лобістів ExxonMobil та Koch Industries вийшла з Паризької кліматичної угоди від 12.12.2015 р., аргументуючи це аспектом захисту національних економічних інтересів, тоді як наслідком даної ініціативи стало посилення глобальної екологічної кризи [112]. На підставі

цього, в свою чергу, напрошується проміжний умовивід щодо негативного впливу потенційної узурпації енергетичного ринку державними органами або останнім разом із приватними компаніями, що обіймають енергетичний сектор – насамперед, на безпеку енергетики держави, безпеку національної та світової екології тощо. Відтак, лобізм та безпека – явища широкого взаємозв'язку, дослідження котрих передбачає комплексний погляд на проблематику політичної промудрації зацікавленими сторонами.

Заключним у системі дослідження етико-моральних елементів та особливостей лобізму в контексті безпеки, відповідно до матеріалів опрацьованої іноземної наукової парадигми, доцільно називати якраз-таки етичні підходи до врегулювання конфліктів, що виникають під час лобіювання. У даному контексті звертаємо увагу на працю Т. Лапіри та Г. Томас [98, с. 135-136], що проаналізували питання представництва інтересів з позиції неписаних «кодексів» державного управління та статусу державного службовця та державної служби як процесу впровадження відповідних політичних ідей та напрацювань.

Відштовхуючись від даного контекстного підходу до розуміння даного феномену, можемо здійснити індивідуалізований проміжний умовивід щодо загалом мультифункціональності етичних підходів до врегулювання конфлікту в системі етико-моральних аспектів лобізму в контексті безпеки. Такі, як ми зазначали раніше, охоплюють принципи та механізми, спрямовані на мінімізацію суперечностей між приватними та суспільними інтересами, через що етика виступає регулятором взаємодії між бізнесом, державними установами та суспільством, визначаючи межі допустимого впливу на політичні рішення. Для цілей подібного трактування також доцільно пам'ятати про роль лобізму як інструменту просування інтересів певних груп: в такому вимірі, застосування його має бути детерміновано чіткими нормами запобігання корупції, маніпуляцій та нерівностей у політичному, соціальному та ін. процесах.

Проаналізувавши ідеологічний базис формування теоретичних нарисів

про етику та мораль як стандартизовані елементи врегулювання конфліктів, що виникають в процесі лобіювання на основі деяких додаткових праць українських та іноземних вчених [25, с. 123; 111, с. 177], можемо виокремити три незалежних сегменти забезпечення таких ініціатив. Першою є декларування всіх лобістських впливів на законодавців на засадах обов'язковості, другою – фактор обмеження фінансування політичних кампаній з боку корпорацій, і заключною – забезпечення принципу рівності доступу до ухвалення рішень для всіх зацікавлених сторін, включно із громадськими організаціями та незалежними експертами. Нижче – короткий огляд кожного з них пропорційно означеним науковим позиціям та відповідно призначенню у врегулюванні лобізм-колізій.

Декларування всіх лобістських впливів на законодавців як практика дозволяє зробити політичний процес більш прозорим із одночасним зменшенням ризиків прихованих змов та нерівного доступу до ухвалення рішень. У рамках такого процесу може здійснюватися запровадження спеціальних реєстрів лобістів, або висуватися повідомлення про зустрічі з посадовими особами. У якості екстрактивного чинника врегулювання спорів у лобізмі американські науковці також пропонують використовувати опцію публічного доступу до інформації про суб'єктів впливу з метою підвищення рівня довіри суспільства до політичних інституцій та політикуму як явища соціально-політичної дійсності [98, с. 136].

Обмеження фінансування політичних кампаній з боку корпорацій як системний аспект етичного врегулювання конфлікту інтересів у лобізмі, в свою чергу, генерується фактором того, що значні фінансові внески від комерційних структур не лише створюють ризик політичної залежності законодавців, а й підважують демократичні принципи ухвалення рішень, перетворюючи виборчий процес на поле боротьби капіталу, а не ідей або суспільно-політичних трансформацій, продукованих такими ідеями [155, с. 178]. Зменшення такого впливу можливе завдяки чітким правовим нормам, що встановлюють ліміти на розмір корпоративних внесків, імперативну

фінансову звітність партій та кандидатів, а також механізми незалежного аудиту, котрий здатен запобігати дискреції політичних повноважень та їхнього переходу в розріз популізму. Водночас, розширення державного фінансування політичних кампаній, як зазначає згаданий та процитований раніше за текстом нідерландський фахівець-політолог та політичний огляд Р. ван Шенделен [155, с. 177], пов'язане із потенційним забезпеченням рівного доступу до політичного процесу та, водночас, зменшення опцій незаконного, тіньового впливу бізнес-структур на владні рішення, що в кінцевому результаті порушують соціально-конституційні права громадян на комунікацію із політичною верхівкою з метою відстоювання персонального інтересу.

Наостанок, розглянемо принцип забезпечення рівного доступу всіх зацікавлених сторін до процесу ухвалення політичних рішень у якості способу нівелювання негативних, колізійних проявів процесу лобізму в політиці. Останній теоретично засновується на концептуальному підході, згідно з яким громадські організації, експертні аналітичні центри та незалежні дослідницькі інститути повинні мати змогу впливати на державну політику сукупно та рівноцінно із великими фінансово-промисловими групами [25, с. 124]. На додаток, запровадження відкритих механізмів громадського обговорення законопроектів, консультацій із незалежними фахівцями та забезпечення широкої суспільної дискусії щодо стратегічних політичних рішень в даному випадку можуть також виступати інструментом запобігання надмірній концентрації впливу вузьких бізнес-інтересів та бізнес-кіл під час прийняття політичних рішень, що можуть мати негативний вплив на явища державної безпеки, національної безпеки та фінансової/економічної/енергетичної незалежностей [111, с. 177]. Крім того, залучення незалежних експертів до формування нормативно-правових актів, як слушно зазначають обидва процитовані дослідники у власних працях «Роль лобіювання у формуванні державної політики: виклики для національної безпеки» та «Макіавеллі в Брюсселі: Мистецтво лобіювання в ЄС, Амстердамі» відповідно, може

розглядатися як засіб, спосіб та механізм ухвалення зважених, обґрунтованих та гнучких рішень, що враховують інтереси різних суспільних груп, а також не створюють прецеденту конфлікту між бізнесом, владою та громадянським суспільством, що є сегментарним принципом побудови та ефективного функціонування в епоху капіталістичного устрою.

Таким чином, забезпечення прозорості фінансування політичних процесів, обмеження корпоративного впливу та розширення можливостей громадянського суспільства для участі в політичному житті є фундаментальними умовами для етичного врегулювання конфлікту інтересів у лобізмі, і виключно системний підхід до реалізації та інноваціонування даних кластерних категорій може сприяти зміцненню довіри громадян до державних інституцій, збалансуванню приватних та суспільних інтересів та формуванню більш відповідальної моделі взаємодії між бізнесом і політикою.

У другій частині п. 3.1 Розділу 3, враховуючи усе вищепроаналізоване, ми пропонуємо акцентувати власну дослідницьку увагу на моральних аспектах лобіювання в питаннях безпеки крізь призму таких детермінантів, як ціннісна складова лобізму, а також її похідні категорії на кшталт моральної відповідальності лобістів та дилем, що виникають в даному випадку і першочергово пов'язані із ототожненням процесу лобіювання із агрегацією соціальних змін чи маніпуляції громадською думкою у негативному її прояві. На наш погляд, це належним чином доповнить вищездійснений аналітичний огляд проблем етики в лобізмі крізь призму сегментації приватних і суспільних інтересів відповідно.

Ціннісна основа лобізму загалом як процес, на наше суб'єктивне переконання, має меншою мірою теоретичний та більшою – практичний підтекст і характер агрегації, тому її доцільно проаналізувати не лише в дискурсі, але й на відповідних практичних прикладах. До слова, у контексті дискурсного аналізу даного питання ми згодні із науковим позиціонуванням вітчизняної дослідниці В. Кравчук [15, с. 13-14], котра концептуально зауважує, що лобіювання як політичний та соціальний інститут може бути

морально виправданим лише за умови його відповідності фундаментальним демократичним принципам, таким як прозорість, інклюзивність та соціальна відповідальність, через що ідеальна модель демократичного суспільства іменує та ототожнює лобізм із механізмом участі громадян у політичному процесі із правом та практично-прикладною можливістю різних груп населення впливати на ухвалення рішень шляхом політичного діалогу, дискурсу на взаємодоступних та взаємоконкретних засадах. Зазначене підводить до висновку, що ціннісна основа лобізму – не лише «статичне» його призначення, але й та призначеннєва функція, що встановлює знак рівності між владою та суспільством та подекуди не може бути агрегована нормативно і, відтак, має деякою мірою філософський, гносеологічний підтекст генерації.

Практична площина огляду феноменології ціннісної основи лобізму, в той же час, відзначається значним інституціоналізованим цензом впровадження.

Так, наприклад, у Європейському Союзі (ЄС) функціонує Реєстр прозорості ЄС (EU Transparency Register) – запроваджена у 2011 р. система, лейтмотивом діяльності якого є забезпечення офіційного контролю за діяльністю лобістських структур та їхнім впливом на політичні рішення [69]. Нормативною рамкою діяльності останнього можна визнавати ст. 11 Договору про Європейський Союз 2012 р. (Treaty on European Union, TEU 2012), інституції ЄС мають обов'язок підтримувати відкритий, прозорий і регулярний діалог із громадянським суспільством [62]. З огляду на вищезазначене, Реєстр прозорості ЄС (EU Transparency Register) спрямований на підвищення підзвітності, адже компанії, асоціації та неурядові організації повинні декларувати свою діяльність, фінансування та клієнтів. Водночас, механізм покарання за порушення потребує доопрацюванням з метою недопущення деяких великих корпорацій до дезінформаційно-економічного та суспільно-політичного маніпулювання регуляторною політикою держави та, водночас, процесами законотворчої діяльності.

В свою чергу, в США лобізм є законодавчо врегульованим від 1946 р.

(відповідно до Закону США «Про лобізм» – USA Lobbying Act, 1946), тоді як сучасні норми ґрунтуються на Законі США про розкриття лобістської діяльності (Lobbying Disclosure Act, 1995), що передбачає імперативність реєстрації лобістів, звітність про витрати та періодичне декларування впливу на законодавчі процеси [149, 151].

При цьому, практика демонструє як позитивні, так і негативні аспекти цього процесу.

З одного боку, такі організації, як Американська спілка захисту громадянських свобод (ACLU), активно лобіюють закони, що зміцнюють права та свободи громадян, зокрема у сферах цифрової конфіденційності, рівності перед законом і свободи слова. Наприклад, ACLU відіграла ключову роль у просуванні Закону про свободу США (USA Freedom Act, 2015), що обмежив можливості масового електронного стеження з боку спецслужб [152].

З іншого боку, великі технологічні корпорації, такі як Google, Meta та Amazon, витрачають мільйони доларів на лобіювання законів, що впливають на цифрову безпеку. Наприклад, у дослідженні американського журналіста із The Washington Post Т. Ромма від 2021 р. [133], у 2020 р. Google витратив понад 8 млн. доларів на лобістську діяльність, значна частина якої була спрямована на блокування посилення антимонопольного регулювання, тоді як Meta активно просувала законодавчі ініціативи, що дозволяли збереження її рекламних алгоритмів, попри критичні зауваження щодо збору персональних даних користувачів.

Таким чином, нормативна база, що регулює лобіювання в США та ЄС, містить механізми прозорості, проте їхня ефективність залежить від конкретних обставин і політичної волі. Проте здійснені дослідження свідчать про негативну закономірність: у разі відсутності жорстких обмежень, лобізм може використовуватися для маніпуляцій суспільною безпекою та монополізації ринку, що суперечить демократичним принципам. Відповідно, сутнісним завданням законотворців та представників інституційного кластеру публічного управління і політикуму є систематизація проблем узурпації

лобізму з метою отримання індивідуалізованих дивідендів.

Наступною категорією дослідження, котра, на наш погляд, потребує подальшого розкриття та сутнісного аналізу з позиції проблематики моральних аспектів лобіювання в питаннях безпеки, є дослідження категорії моральної відповідальності лобістів.

Шотландський дослідник Е. Беррон [36, с. 11] у власній праці «На шляху до професійного розуміння етики та відповідального лобіювання» визначає термін «моральна відповідальність лобістів» як складну етичну категорію, що охоплює свідоме усвідомлення та прийняття наслідків власної діяльності у сфері політичного та економічного впливу, а також дотримання принципів доброчесності, суспільної справедливості та транспарентності та визначає ступінь етичної відповідальності лобіста перед державою, суспільством і майбутніми поколіннями за ініціювання, просування або блокування нормативно-правових рішень, які можуть мати значний соціально-політичний, економічний або безпековий (що сутнісно важливо) ефект. Таким чином, знову-таки, говоримо про багатогранність та багатофункціональність лобізму як проблемного поля наукових досліджень та загалом процесу, котрий має на меті у якості кінцевого результату настання консенсуального промульгаційно-фактологічного наслідку, задекларованого на політичному та юридичному рівнях.

Прикладом лобіювання у контексті феноменології моральної відповідальності лобістів як теоретичного кластеру можемо вважати прецедент ролі Національної стрілецької асоціації (National Rifle Association of America, NRA) як потужної лобістської організації в США, що протягом десятиліть впливає на законодавство, пов'язане з обігом вогнепальної зброї. Наприклад, після масового вбивства в нічному клубі «Pulse» в Орландо у червні 2016 року, де загинули 49 осіб, Сенат США розглядав чотири законопроекти щодо посилення контролю за обігом зброї, включно із обмеженням на продаж зброї особам, які перебувають під наглядом спецслужб [59]. Однак, усі ці пропозиції були відхилені, що частково пояснюється

впливом Національної стрілецької асоціації (National Rifle Association of America, NRA) на законодавців.

Із моральною відповідальністю лобістів перемишується факт і фактор використання лобізму в якості інструментарію та агрегатора соціальних, суспільних, політичних та економічних змін на локальному та загальнодержавному рівні.

Тут посилатимемося на наукове позиціонування лобіювання як інструменту соціальних змін, запропоноване Р. Капланом, Д. Л. Леві та ін. [92, с. 171-172]. На їхнє переконання, це цілеспрямований, інституційно організований вплив на процеси ухвалення державних рішень, що має на меті сприяти формуванню та впровадженню нормативно-правових, економічних і соціальних ініціатив, які підвищують якість життя людини та забезпечують її захищеність у сучасному світі.

При цьому, в позитивному вимірі лобіювання автор розглядає його як функцію демократичного посередництва між суспільством і державою, що дає можливість громадським організаціям, науковим установам, правозахисним рухам і незалежним експертам впливати на розробку політик, спрямованих на розширення прав і свобод особи. В свою чергу, дослідник слушно підмічає, що у епоху цифрових викликів на кшталт кібербезпеки, етичного використання штучного інтелекту, захисту персональних даних і регулювання інноваційних технологій, лобіювання стало механізмом адаптації правового середовища до динамічних трансформацій [92, с. 172].

Практичними прикладами на підтвердження актуальності та затребуваності даного контекстного рішення та управлінської парадигми пропонуємо визначити два кейси лобіювання, що мали місце в ЄС – промудгацію заборони шкідливих речовин в ЄС та Загального регламенту про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation 2016).

Так, екологічні організації та громадські активісти в ЄС активно сприяли ухваленню нормативних актів, спрямованих на обмеження використання небезпечних речовин через посилення ефективності та юридико-практичної

значущості Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку впливу певних планів і програм на навколишнє середовище (Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment) [64], котра стосується оцінки впливу певних планів і програм на довкілля. У результаті, 04.07.2012 р. було прийнято Директиву 2012/18/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 року про контроль за небезпекою великих аварій, пов'язаних із небезпечними речовинами, яка внесла поправки та згодом скасувала попередню Директиву (Directive 2012/18/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances) [65], яка посилила контроль за загрозами виникнення значних аварій, пов'язаних із використанням небезпечних речовин. Даний нормативний акт зобов'язує держави-члени ЄС забезпечити інформування громадськості та надання їй можливості брати участь у прийнятті рішень щодо екологічної безпеки.

Одночасно з цим, правозахисні організації та європейські громадянські активісти відіграли важливу роль у розробці та прийнятті Загального регламенту про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation 2016) [67], спрямованого на посилення захисту індивідуалізованої та особистої інформації громадян Союзу. Процес розробки Загального регламенту про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation 2016) стартував 25.01.2012 р. із офіційного законодавчого ініціювання даного процесу від Єврокомісії. Протягом наступних років велися активні дискусії між ключовими органами ЄС - Європарламентом, Радою Європи та Єврокомісією, що визначили остаточний формат документа, і 27.04.2016 р. було, власне, і ухвалено остаточний текст регламенту, що набув юридичної сили 24.05.2016 р., тоді як з 25.05.2018 р. його положення набули імперативно-виконавчого для усіх країн-членів Союзу значення (у якості прямого припису).

Загальний регламент про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation 2016) замінив попередній нормативний акт – Директиву 95/46/ЄС

Європейського Парламенту та Ради від 24 жовтня 1995 року про захист осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних [66], заклавши нові принципи регулювання обробки персональних даних відповідно до викликів цифрового середовища та експансіювавши права громадян на контроль над власною інформацією та запровадив жорсткі вимоги до компаній щодо отримання згоди на її обробку.

Два зазначених приклади позитивної ролі лобіювання у соціальних змінах мають однакову стратегічну цінність, адже підтверджують, що лобіювання, зосереджене на суспільно значущих цінностях, може бути потужним каталізатором позитивних змін, а його використання у якості демократичного інструмента впливу може допомогти у досягненні соціального прогресу, забезпечивши безпеку в умовах глобалізованого світу та сформувавши нормативну базу, що відповідає реальним потребам сучасного суспільства.

Наостанок ми пропонуємо оглянути найбільш контраверсійний та, водночас, неоднозначний складник предметного застосування лобізму та лобіювання в системі дослідження моральних аспектів лобіювання в питаннях безпеки в контексті цінностей, на яких, власне, лобізм і базується – аспект маніпулювання громадською думкою (спотворення фактів, їхнє фактологічне перекручування, сутнісна видозміна або опрацювання з метою повної чи часткової дезінформації).

Концептуальній необхідності перед тим, як аналізувати власне особливості практичного впровадження дезінформації через лобізм, набуває процес термінологічної етимологізації даного явища в межах дискурсного поля.

З цієї точки зору корисним вбачаємо наукове напрацювання М. Лазаревої, радниці Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, під назвою «Особливості лобістської діяльності на сучасному етапі: міжнародно-правовий вимір» [17, с. 294], де вона визначила маніпулювання громадською думкою в галузі та сфері лобізму

як системний, цілеспрямований процес формування та коригування суспільних настроїв і переконань з метою досягнення політичних, економічних або стратегічних цілей суб'єктів лобістської діяльності. На переконання вченої, даний феномен проявляється через використання когнітивних, емоційних та інформаційних впливів, які можуть спотворювати об'єктивне сприйняття реальності в суспільстві. Пристосовно до питань та аспектів національної та державної безпеки, в свою чергу, маніпуляція громадською свідомістю нерідко набуває форми цілеспрямованого нагнітання страху, використання риторики загроз і кризових наративів для легітимації політичних рішень та регуляторних ініціатив.

Дезінформаційний та фактологічно спотворений характер маніпулювання громадською думкою за допомогою лобіювання відзначила також українська вчена Л. Писаренко [20, с. 712], додавши, що даний механізм може ґрунтуватися на селективному висвітленні фактів, упередженій презентації інформації, створенні фальшивих дилем, розповсюдженні неперевіраних даних або використанні авторитетних фігур для впливу на суспільні переконання, а особливої гостроти та актуальності набуває у галузях, корельованих із військовими конфліктами, антитерористичними заходами, контролем за цифровими технологіями та законодавчими ініціативами щодо обмеження громадянських прав під приводом забезпечення державної безпеки.

Надалі ми проаналізуємо два приклади обмеження громадянських прав та свобод в інтересах державної безпеки, що, хоча й не мали прямого інтенційного призначення щодо спотворення явищ та подій об'єктивної дійсності, породили безліч дебатів та обговорень щодо доцільності їхнього впровадження та застосування в сучасному демократизованому суспільстві. Йдеться про події в США після терористичних атак 11.09.2001 р. та події у Франції після терористичних актів 2015 р.

Отже, після терористичних атак 11.09.2001 р. в США відбулися значні зміни в законодавчій сфері, спрямовані на посилення національної безпеки.

Одним із ключових нормативних актів, ухвалених в контексті даних подій, став «Патріотичний акт» 2001 р. (USA PATRIOT Act 2001) [35], що набув чинності від 26.10.2001 р. Зазначений нормативно-правовий акт суттєво розширив повноваження правоохоронних органів та спецслужб у сфері спостереження за громадянами, зокрема, спростив процедури отримання дозволів на прослуховування, перехоплення електронних комунікацій та доступу до фінансової інформації осіб, підозрюваних у тероризмі. Крім того, «Патріотичний акт» 2001 р. (USA PATRIOT Act 2001) передбачав створення нових механізмів обміну інформацією між різними державними відомствами та розширив можливості для проведення секретних обшуків без попереднього повідомлення підозрюваних [128, с. 55].

Ухвалення цього закону стало результатом активного лобіювання з боку адміністрації президента Дж. Буша-молодшого та ключових членів Конгресу США, що наголошували на необхідності негайного посилення заходів безпеки для запобігання подальшим терактам [153, с. 2]. Водночас, «Патріотичний акт» 2001 р. (USA PATRIOT Act 2001) викликав значні дискусії серед правозахисних організацій та громадськості щодо можливого порушення конституційних прав і свобод громадян, зокрема, права на приватність та захист від необґрунтованих обшуків і арештів [153, с. 3].

Згодом, у 2015 р., 44-й президент США Б. Обама підписав Закон про свободу США (USA Freedom Act 2015) [152], який замінив деякі положення «Патріотичного акту» 2001 р. (USA PATRIOT Act 2001) та запровадив нові обмеження на діяльність спецслужб у сфері збору та зберігання даних громадян.

Тобто, хоча в даному випадку і мало місце певне зміщення акцентів із посиленого комунікаційного регулювання аспектів публічного життя громадян за допомогою методів превентивного попередження, що мали прямий вплив на свободу громадян та, певною мірою, особисту недоторканість, після зменшення рівня соціальної загрози такі обмеження зазнали послаблень. Не дивлячись на це, приклад США демонструє, що

балансування між забезпеченням суспільного порядку та прав і свобод громадян є багатоскладною, багатоструктурною та проблемною моделлю політико-соціального співробітництва, і, відтак, може породжувати теорії маніпулювання громадською думкою (в сегменті «терористична загроза – суспільна необхідність – обмеження прав населення»).

В свою чергу, у Франції подібні законодавчі зміни відбулися після серії терористичних нападів у 2015 р., зокрема, атак на редакцію журналу «Charlie Hebdo» в січні та координаційних нападів у Парижі 13.11.2015 р. У відповідь на ці події, уряд Франції запровадив режим надзвичайного стану, який надавав правоохоронним органам розширені повноваження, такі як проведення обшуків без судового ордеру, обмеження пересування осіб та закриття публічних місць [156, с. 707]. Цей режим надзвичайного стану продовжувався шість разів і залишався в силі до 01.11.2017 р. [156, с. 707]. З метою заміни тимчасових заходів постійним законодавством, 19.07.2017 р. Сенат Франції ухвалив новий антитерористичний законопроект, який надавав державним органам постійні розширені повноваження для боротьби з тероризмом (Закон № 2017-1510 від 30.10.2017 р. щодо посилення внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом – *Loi № 2017-1510 du 30 octobre 2017 renforçant la sécurité intérieure et la lutte contre le terrorisme*) [101]. Зокрема, нормативно-правовий документ спрощував процедури проведення обшуків, дозволяв тимчасове закриття місць богослужіння за умови проповідування там екстремістських настроїв, створював зони безпеки під час масових заходів. Дані регуляційні ініціативи, однак, стали предметом гострих дебатів серед правозахисників та громадськості, які висловлювали занепокоєння щодо потенційного обмеження громадянських свобод і прав людини. Критика базувалася на тому, що «такі заходи можуть призвести до надмірного державного контролю та порушення фундаментальних демократичних принципів» [76].

Тобто, зазначений приклад, як і у випадку із США, демонструє багатовимірність проблеми балансування громадської безпеки та громадських

інтересів, проте також наголошує на тому, що грамотне публічне управління та ефективна нормативна промудрація нерідко виступає джерелом подальшого скасування контраверсійних правових джерел регуляції.

Якщо систематизувати вищевикладене, можемо зробити короткий уміовід про маніпулювання громадською думкою як стан просування певного нормативного припису не в інтересах населення, проте ценз шкідливості та згубності такої релокації для громадянського суспільства та населення підлягає визначенню лише виходячи із застосовності таких інновацій пропорційно безпековій, соціальній, політичній та економічній дійсності в державному утворенні на конкретний момент часу.

Загалом, аналіз та предметне дослідження етичних та моральних аспектів лобізму в контексті безпеки у таких вимірах, як проблеми етики в лобізмі крізь призму конфлікту приватних і суспільних інтересів та моральні аспекти лобіювання в питанні безпеки крізь призму цінностей, на яких лобізм базується дозволив дійти наступних висновків.

По-перше, дилема інтересів у лобізмі носить щонайменше потрійний характер. Так, окрім публічно-приватної колізійності (невідповідність соціального очікування результатам лобіювання, котрі відстоюють «кулуарні», внутрішньополітичні, впливово-розподільчі інтереси), має місце дилема політики, в процесі якої під час лобіювання існує негативна опція появи політичного конфлікту, що може негативно вплинути на діяльність уряду та його консолідованість у питаннях вирішення державотворчих та державно-управлінських питань.

По-друге, лобізм, що здійснюється в питаннях безпеки, є подвійним феноменом, який може як сприяти зміцненню правової системи та захисту громадян, так і порушувати баланс між державними інтересами та правами людини. Прикладом позитивного лобізму є кампанія за прийняття Загального регламенту про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation 2016) у ЄС, що посилила інформаційну безпеку громадян, а також лобіювання екологічних організацій, яке сприяло ухваленню заборон на токсичні

речовини. Водночас, практика лобіювання антитерористичних законів, таких як USA Patriot Act у США та Закон № 2017-1510 від 30.10.2017 р. щодо посилення внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом - Loi № 2017-1510 du 30 octobre 2017 renforçant la sécurité intérieure et la lutte contre le terrorisme у Франції, демонструє ризики для громадянських свобод.

По-третє, маніпулювання громадською думкою є однією з ключових етичних проблем лобізму у сфері безпеки. Застосування технологій психологічного впливу, зокрема нагнітання страху та використання аргументів про «національну загрозу», дозволяє лобістам просувати рішення, які можуть не відповідати довгостроковим інтересам суспільства. Наприклад, лобіювання оборонними корпораціями надання державних контрактів або посилення державного контролю за громадянами часто ґрунтується на суспільному страхові, а не на раціональному обговоренні необхідності таких заходів.

По-четверте, питання етичної відповідальності лобістів за ухвалені внаслідок їхньої діяльності закони та рішення залишається дискусійним. Наприклад, у ЄС від 2011 р. функціонує Реєстр прозорості (EU Transparency Register), що встановлює вимоги до прозорості процесу ухвалення рішень та дозволяє частково мінімізувати зловживання в процесі промудрації нормативно-правових документів. Проте, відсутність глобально уніфікованих стандартів відповідальності призводить до того, що лобісти можуть діяти в інтересах вузьких груп без урахування суспільного блага, що набуває рис особливої небезпеки та контраверсійності в умовах інформаційної війни та кіберзагроз, де маніпулятивний лобізм може сприяти дезінформації та підризу безпеки національного масштабу.

3.2. Лобізм як фактор формування владних рішень у сфері безпеки

Лобізм як форма політичного впливу залишається одним із найменш однозначних і водночас найпотужніших механізмів формування державної

політики. У сфері безпеки його роль особливо виразна, оскільки питання захисту державного суверенітету, громадянських прав та стратегічного розвитку безпосередньо залежать від рішень, які ухвалюються під тиском зацікавлених сторін. Лобіювання у безпековій політиці охоплює широкий спектр взаємодій між державними інститутами, приватними корпораціями, аналітичними центрами, міжнародними організаціями та навіть громадськими рухами, які прагнуть впливати на стратегічні пріоритети держави.

Влада як концепт завжди була об'єктом філософських і політичних дискусій. Від раціонального підходу до розуміння теорій влади та, відповідно, лобіювання як процедури переконання від Н. Макіавеллі в праці «Державець» до сучасних теорій інформаційної влади простежується спільна риса, що полягає в контролі над рішеннями (політичними, лобістськими, економічними тощо). Саме у цьому контексті лобізм виступає інструментом, що не просто коригує, а подекуди визначає ключові вектори державної безпеки. Співвідношення між впливом лобістських груп та державними інтересами залишається відкритим питанням, адже воно залежить від рівня прозорості, правового регулювання і політичної культури суспільства.

Особливо цікавим є феномен лобізму в умовах глобалізованого світу, де питання національної безпеки дедалі частіше вирішуються на міждержавному рівні. Геополітичні рішення, міжнародні санкції, військово-промисловий комплекс, кібербезпека – всі ці сфери значною мірою залежать від діяльності груп інтересів, здатних спрямовувати політичний порядок денний. Даний аспект не лише є питанням демократичних механізмів контролю за владою, а й викликом для стабільності міжнародних відносин, адже лобіювання може виступати як чинником стратегічної стійкості, так і каталізатором конфліктів.

У межах цього дослідження, відтак, нами буде розглянуто сутнісний органічний зв'язок концепцій влади з лобістськими практиками у сфері безпеки, а також механізми забезпечення або, навпаки, нівелювання балансу між державними інтересами та впливом зацікавлених сторін (акторів). Для цілей даного дослідження затребуваності також набуває розуміння факту та

цензів незалежності сучасних політичних процесів у своїх рішеннях і аспектною складовою автономності безпекової політики у контексті активного лобіювання національних та міжнародних питань і, відповідно, інтересів, що походять із відповідних предметів обговорення у політичному дискурсі.

Розпочнемо із огляду класичних теорій влади як фундаментальних концепцій публічного управління в політичній філософії в розрізі їхнього застосування до сфери лобізму. Поділимо наш огляд на три кластерні категорії: класичні праці (Н. Макіавеллі «Державець», Т. Гоббс «Левіафан», Дж. Локк «Два трактати про правління»); марксистська теорія влади (К. Маркс, Ф. Енгельс «Капітал»), сучасні концепції влади (М. Фуко «Воля до знання», П. Бурдьє «Про державу», М. Кастельс «Влада комунікації»).

Перша кластерна категорія – класичні праці, де закладалися основи влади, публічного управління та владарювання як процесу політико-соціальних інтеракцій, та які, в свою чергу, розглядалися або конкретизувалися у контексті провадження процесів промудрації нормативних актів або лобіювання.

Так, Н. Макіавеллі у своїй праці «Державець» від 1532 р. (*Il Principe*, 1532) [108, с. 140] розглядає владу як головний механізм управління державою, наголошуючи на її стратегічному та маніпулятивному характері. Його концепція політики значною мірою позбавлена моральних координат і зосереджена на ефективному досягненні результату, а центральну тезу Н. Макіавеллі сконцентровано на ідеї, що правитель має право використовувати будь-які засоби – включно з обманом, жорсткістю та гнучкістю у союзах – задля утримання влади й забезпечення стабільності. Тобто, вищевказаний підхід виявляє чітку аналогію з сучасним лобізмом, де політичний вплив нерідко базується на мистецтві переконання, використанні тактичних маневрів та навіть маніпуляції суспільною думкою. Проте, на жаль, деякі концептуальні нариси даного підходу формують хибне, «популістичне» уявлення про роль лобізму як механізатора введення в оману, маніпулювання суспільною думкою та джерела своєрідної дезінтеграції соціальних,

економічних цілей діяльності у галузі політики, що має власним призначенням уніфікацію безпекових питань для держави на усіх рівнях, в тому числі, і за допомогою ефективної промультгаційної діяльності.

Особливо показовим також вбачаємо твердження Н. Макіавеллі про те, що правитель має «бути лисицею з метою розпізнавання пасток і левом – з ціллю відганяння вовків» [108, с. 142], що де-факто відображає сучасну динаміку політичного лобізму, де успішні групи інтересів поєднують гнучкість аргументації з демонстрацією сили – юридичної, економічної або політичної, котра найчастіше підкріплена наявністю відповідних бізнес-зв'язків. У форматі подібних інтеракцій, наприклад, лобісти також виступають як «лиси», адаптуючи свої меседжі до політичної кон'юнктури, і, водночас із цим, подібно «левам», котрі використовують фінансові важелі впливу та (або) зв'язки із впливовими «тіньовими» категоріями, що не мають прямого права голосу, проте наділені опосередкованими «сферами впливу», які ними таким чином і реалізуються.

Дещо відмінне, проте концептуально поєднане та ідеологічно схоже визначення та конкретизоване розуміння основ влади, публічного управління та владарювання як процесу політико-соціальних інтеракцій у розрізі провадження процесів промультгації нормативних актів або лобіювання в класичній парадигмі досліджень було запропоновано англійським філософом Т. Гоббсом у праці «Левіафан» (*Leviathan*, 1651) [87, с. 125]. Тут, як відомо, вчений представляє владу як необхідний механізм для уникнення хаосу та громадянської війни, деталізуючи та конкретизуючи увагу на концепції суспільного договору, згідно з якою люди добровільно передають частину своїх прав суверену в обмін на безпекові гарантії та гарантування певного соціального, політичного, економічного впорядкування. Як наслідок, Т. Гоббс вважає, що без жорсткого контролю та централізованої влади людське суспільство перетворюється на хаотичну дійсність (знаменита дефініція «війна всіх проти всіх» – «*bellum omnium contra omnes*») [87, с. 127].

Повинні відзначити, що контекстно та пристосовно до процесу і

процедури лобізму дане вчення апроксимізує необхідність стримування приватних інтересів, що можуть розхитувати стабільність політичної системи. Так, якщо групи впливу, керуючись лише власними економічними чи політичними вигодами, отримують надмірний контроль над державними рішеннями, результатом може стати дестабілізація демократичних інститутів [87, с. 129]. Не в останню чергу, саме виходячи з цього, презентна парадигма державної регуляції лобістської діяльності урахує ключові положення праць саме Т. Гоббса: зазначену концептологію, зокрема, реалізовано в США через Закон США про розкриття лобістської діяльності (Lobbying Disclosure Act, 1995) [151], що передбачає імперативність реєстрації лобістів, звітність про витрати та періодичне декларування впливу на законодавчі процеси на засадах обов'язковості виконання.

Також потрібно помітити, що особливого значення в політичному лобізмі має сегментоване розуміння стандартів про владу як інструмент легітимного насильства, детерміноване саме положеннями вищезгаданого дослідження Т. Гоббса «Левіафан» 1651 р. [87, с. 155]. Згідно з ними, до слова, держави регулюють доступ до політичного впливу через законодавчі механізми, що не лише забезпечують прозорість, а й обмежують можливість зловживань, і такий підхід сутнісно та комплексно може бути розглянутий як фактор індивідуалізованого балансу між приватними інтересами та необхідністю підтримки суспільного порядку, котрий може запроваджуватися, зокрема але не виключно, посередництвом використання потенціальної моделі лобістської діяльності.

Огляд класичних наукових поглядів на питання державотворення та лобіювання як його повноцінного етимологічного сегмента і складника вбачаємо за доцільне завершити витримкою із «Двох трактатів про правління» 1689 р. (Two Treatises of Government, 1689) ще одного англійського філософа – Дж. Локка [106, с. 87].

У даному випадку, Дж. Локк формує принципово відмінну концепцію влади, ґрунтуючись на ідеях природних прав і верховенства закону,

стверджуючи, що влада є похідною від суспільного договору і має підкорятися інтересам громадян, а не правлячої еліти. Відтак, його концепція акцентує увагу на необхідності прозорості в політичних процесах, що особливо актуально для лобізму та промудрації нормативно-правових документів, які, як правило, детермінують подальші політичні, соціальні, безпекові та загальнорозвиткові цени функціонування державної політики та реалізації державного курсу (напрямку) [106, с. 87].

Так, Дж. Локк у «Двох трактатах про правління» 1692 р. стверджував [106, с. 90], що основним завданням держави є захист прав людини, включаючи право на власність та політичну участь. У цьому контексті лобізм можна розглядати як механізм реалізації демократичного впливу на державні рішення. При цьому, Дж. Локк застерігав від надмірної концентрації влади в руках вузьких груп інтересів, оскільки це може призвести до узурпації суспільного договору. Такі та подібні ідеї знаходять відображення в сучасних моделях лобістської діяльності, орієнтованій на громадянське суспільство та забезпечення правової рівноваги.

Сучасна практика державного контролю над лобізмом багато в чому відповідає концепції врівноваженого правління, інтегрованої Дж. Локком у «Двох трактатах про правління» 1692 р. [106, с. 88]. Наприклад, європейські ініціативи, такі як Реєстр прозорості ЄС (EU Transparency Register), створюють механізми контролю за взаємодією політиків і лобістів, зменшуючи ризики корупції та закулісного впливу, що фактично кореспондує зазначеним вище стандартам провадження державної політики та лобізму як дотичної до неї активності.

На наш погляд, окреслені класичні концепції влади – від стратегічного маніпулятивного реалізму Макіавеллі до нормативної прозорості у Дж. Локка – не просто задають філософські рамки для осмислення лобізму, а й демонструють еволюцію його легітимації як інструменту політичного впливу. Вони дозволяють критично рефлексувати межу між публічним інтересом і приватною вигодою, особливо у тих випадках, коли політичний процес

набуває рис прихованої взаємодії між владою та капіталом.

Маємо стверджувати, що класичні теорії влади у якості фундаментальних концепцій управління в політичній філософії в розрізі їхнього застосування до сфери лобізму зазнавали розвитку, видозміни та трансформації пропорційно перепрофілюванню політичного інтересу, стандартів та закономірностей політичного розвитку, появи нових правових, політичних, політологічних учень та відповідних режимів їхнього застосування.

Прикладом саме такого інтеракційного сегменту є контраверсійна праця «Капітал» К. Маркса та Ф. Енгельса [27, с. 110-112].

До слова, К. Маркс та Ф. Енгельс у Томі I «Процес виробництва капіталу» праці «Капітал» розглядали владу як основний інструмент забезпечення та відтворення класового домінування [27, с. 110]. У межах їхньої матеріалістичної концепції історії, держава не є нейтральним арбітром, а реалізує концепцію організаційного розпорядництва при скеруванні та координації процесу панування економічно домінуючого класу над підпорядкованими класами, що відображено такому тезисі про державу в межах Тому I, як «комітет для управління спільними справами буржуазії» [27, с. 110]. Таким чином, будь-які процеси та процедури лобіювання спрямовані однозначно не на загальне благо населення, а на забезпечення інтересів, переважно економічних, та похідних від цього благ владної (управлінської) верхівки.

Влада буржуазії, як зазначено у тому-таки Томі I «Процес виробництва капіталу» праці К. Маркса та Ф. Енгельса «Капітал», не зводиться до прямого контролю над державними інституціями, тоді як центральним механізмом її утримання є корпоративний лобізм у якості структурованого процес впливу економічних еліт на державну політику за допомогою формальної та неформальної методології (засобів соціального впливу) [27, с. 110]. В межах капіталістичної системи, за К. Марксом, економічна влада неминуче трансформується у політичну, а лобізм виступає інтеграційним складником

їхньої консолідації та сутнісно-стратегічного впорядкування [27, с. 110].

Тобто, за позиціюванням К. Маркса та Ф. Енгельса у Томі I «Процес виробництва капіталу» праці «Капітал», корпоративний лобізм реалізується через фінансування політичних кампаній, розробку законодавчих ініціатив, вплив на адміністративні рішення та інституціоналізовану ротацію кадрів між великим бізнесом і державними структурами, що, таким чином, генерує замкнене поле політичного процесу, де державна політика відповідає не інтересам суспільства в цілому, а інтересам економічних еліт, що перешкоджає демократичному контролю та не відтворює і не кореспондує структурній соціальній нерівності, кон'юктурі ринкових потреб та соціального розвитку держави тощо.

Таким чином, К. Маркс і Ф. Енгельс у праці «Капітал», особливо Томі I «Процес виробництва капіталу» даного дослідження, фактично доводять, що влада у капіталістичному суспільстві є не автономним явищем, а похідною від економічного базису, що визначає її характер та межі. Корпоративний лобізм як один механізмів збереження класового панування, своєю чергою, підтверджує дану конотацію, виступаючи одночасно і методом утримання влади, і інструментом перетворення політичного процесу на засіб відтворення капіталістичної системи. Узагальнено, зазначене напрацювання можна називати негативним прикладом політичного вчення як потенційно керівного для його реалізації в суспільно-політичній та соціальній парадигмі, включно із лобіюванням, що за своєю сутністю віддзеркалює поточне політичне влаштування та закономірності політичних процесів.

Також маємо відзначити, що викладені у «Капіталі» К. Маркса та Ф. Енгельса положення дійсно задають критичну парадигму осмислення лобізму як системного елементу відтворення влади економічних еліт. Такий підхід розгортає поняття лобістської діяльності не як механізму участі, а як інструменту закріплення ієрархії у суспільстві, де інтереси, що домінують, реалізуються через приховану взаємодію держави та капіталу, що дозволяє поставити під сумнів легітимність формального політичного процесу як

відкритої сфери ухвалення рішень.

Маємо, однак, зауважити, що формування теоретичного доробку класичних теорій влади у якості фундаментальних концепцій управління в політичній філософії в розрізі їхнього застосування до сфери лобізму, пропорційно загальносоціальному прогресу зазнавало не лише статичної (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк) або утопічної (К. Маркс, Ф. Енгельс) окресленості, але й набувало ознак позитивної, динамічної трансформаційності, що першочергово відобразилося у сучасних концепціях влади, представлених такими науково-дискурсними напрацюваннями, як М. Фуко «Воля до знання», П. Бурдьє «Про державу», М. Кастельєс «Влада комунікації». Зупинимося на кожному з них у пристосуванні до конфліктології лобізму та його використання сегментарно до змінності політичного устрою та ролі в даному процесі громадянського суспільства.

Так, М. Фуко у праці «Воля до знання» 1976 р. [31, с. 10] формує ключові уявлення про владу як дисперсну, розподілену мережу, що функціонує не лише через репресивні механізми, а й через виробництво дискурсу та норм. На відміну від традиційного підходу, що трактує владу як концентровану в руках певної еліти чи держави, М. Фуко демонструє її розсіювання по всьому соціальному полю – в рамках даного контекстного поля, лобізм виступає не лише як інструмент впливу на державні структури, а й як механізм регулювання соціальних практик через контроль інформації та знання [31, с. 11].

Також, на додаток до вищезазначеного, М. Фуко вводить поняття «біовлади» як форми управління суспільством, що базується на регуляції тілесності, здоров'я, демографічних процесів [31, с. 19]. У цій перспективі лобізм трансформується у специфічний механізм формування нормативної реальності: через інституції, медіа, наукові дослідження та юридичні рамки [31, с. 19]. У якості прикладу, фармацевтичні корпорації активно використовують інформаційні кампанії, наукові дослідження та політичні механізми для просування своїх продуктів, легітимації медичних стандартів і

впливу на державні політики, що демонструє, як вертикальну (від держави до громадян), так і горизонтальну (через мережі корпоративного, наукового та громадського секторів) циркуляцію влади в сучасному суспільстві.

Зазначене дослідження феноменології влади та лобізму як розподіленої мережі від М. Фуко, хоча наділена значним рівнем наукової корисності та інноваційності, станом на зараз може розглядатися радше як своєрідна надбудова до сучасних, презентних розробок та трактувань співвідношення влади та процесів (процедур) лобіювання.

Зокрема, раніше згаданий французький учений П. Бурдьє у опублікованій лекційній праці «Про державу» від 2012 р. [41, с. 300-302] розглядає державу як простір боротьби між різними видами капіталу – економічним, соціальним і культурним. Таким чином, його теорія, де капітал розглядається як ресурсна складова процедури лобіювання та лобізму, дає розуміння способів закономірностей функціонування лобізму не тільки як економічного феномену, а й як результату конвертації різних видів капіталу в політичний вплив.

У власному дослідженні П. Бурдьє вводить поняття «символічної влади» у якості здатності нав'язувати домінантні смисли та визначати рамки суспільного дискурсу. Так, лобістські групи використовують цей механізм, конвертуючи культурний капітал (наукову експертизу, престиж, академічні знання) та соціальний капітал (мережі контактів, політичні зв'язки) в політичну ренту. Наприклад, освітні реформи нерідко просуваються через політику «експертного консенсусу», який формується за рахунок активної роботи лобістських структур у наукових і освітніх установах [41, с. 300-302].

Таким чином, лобізм у концепції П. Бурдьє постає не лише як корупційний чи фінансовий механізм, а як стратегія легітимації певних позицій у політичному полі, і, що більшим є контроль над символічним капіталом – потужнішою визнається здатність лобістських структур формувати політичний порядок денний.

Якщо напрацювання М. Фуко в рамках сучасного ідеологічного

нарративу розуміння та осмислення сучасних концепцій влади пристосовно до лобізму носить більшою мірою ознайомчо-дискурсний, а напрацювання П. Бурдьє – гносеологічно-порівняльний характер, праця М. Кастельса «Влада комунікації» 2009 р. найбільшою мірою розкриває сутність діджиталізації публічно-управлінських та, відповідно, і лобістських процесів та ініціатив.

Відтак, М. Кастельс у «Владі комунікації» 2009 р. [49] аналізує інформаційну владу в контексті глобалізованого цифрового суспільства, підкреслюючи, що традиційні механізми політичного впливу поступово поступаються місцем новим формам, заснованим на алгоритмічному управлінні, маніпуляції даними та цифровій комунікації. В цьому контексті лобізм набуває нових форм, які відрізняються від класичних методів взаємодії з владними структурами та структурами публічно-управлінської кооперації.

Цифрове лобіювання, на переконання М. Кастельса, охоплює широкий спектр практик: від таргетованої реклами й «астротурфінгу» (імітації громадської підтримки) до використання штучного інтелекту для аналізу політичних уподобань і формування відповідних стратегій впливу [49, с. 180]. Інформаційні платформи, такі як Google, Facebook і X (Twitter), при цьому виступають не лише є майданчиками для політичної комунікації, а й самі стають ключовими суб'єктами лобістських процесів, а їхня здатність регулювати доступ до інформації, визначати порядок денний через алгоритми та здійснювати непрямий вплив на громадську думку перетворює їх на нові центри влади.

Отже, М. Кастельс у праці «Влада комунікації» 2009 р. власним аналітичним доробком демонструє, що в умовах інформаційного суспільства влада все більше визначається через контроль потоків інформації, а не через пряме примусове втручання, що корелює з лобізмом у сфері цифрових технологій, де великі корпорації та державні інституції взаємодіють у складному процесі регулювання, контролю та стратегічного впливу [49, с. 182]. Наприклад, питання регуляції штучного інтелекту сьогодні є предметом активного цифрового лобіювання, де різні групи намагаються

нав'язати свої інтереси через контроль над інформаційними ресурсами.

Загалом-таки, комплексний аналіз концепцій М. Фуко, П. Бурдьє та М. Кастельса дозволяє осмислити лобізм не лише як класичний політико-економічний інструмент впливу, а як складну мережеву, інформаційно-комунікативну та символічну практику. Якщо М. Фуко формалізує владу як розподілену та продуктивну систему, то П. Бурдьє – як капіталізовану соціальну конструкцію, а М. Кастельс – у якості інформаційного контролю у цифрову добу, то лобізм у цьому вимірі набуває статусу багаторівневого явища, яке формує нову архітектуру впливу: від біополітичних практик до алгоритмічного регулювання суспільства. Така трансдисциплінарна перспектива є надзвичайно продуктивною для філософського осмислення політичної безпеки в умовах гібридного світу.

Сучасне осмислення влади та її механізмів реалізації через лобізм, що розглядалося в контексті класичних концепцій (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк, К. Маркс, Ф. Енгельс) та модерних теорій (М. Фуко, П. Бурдьє, М. Кастельс), дає підґрунтя для подальшого дослідження конкретних сфер, у яких лобістські практики мають безпосередній вплив на прийняття стратегічно важливих рішень. Однією з ключових таких сфер є національна та міжнародна безпека, де взаємодія між владними структурами, приватними інтересами та суспільними запитами створює унікальний простір для використання лобістських механізмів.

У сучасних умовах національна безпека розглядається не лише як питання військової могутності, а й як комплексний баланс між захистом державного суверенітету, технологічним розвитком та дотриманням громадянських прав. Відповідно, лобізм у сфері безпеки набуває множинних, мультипредметних форм впровадження та реалізації: від впливу на військові бюджети й оборонну політику до регулювання технологічного сектору та інформаційного простору. Розвиток цифрових технологій та зростання загроз у кіберпросторі також спричинили активізацію лобістських зусиль з боку технологічних корпорацій, які формують порядок денний державної політики

у сфері кібербезпеки.

Ключовими аспектами подальшого аналізу стануть: 1) лобізм у сфері національної безпеки як інструмент впливу на військову стратегію та оборонні бюджети; 2) роль лобістських структур у формуванні регуляторної політики щодо кібербезпеки та технологічного сектору; 3) взаємодія між національними інтересами та громадянськими правами, зокрема щодо питань приватності, цифрового контролю та правового врегулювання державного нагляду. Ці аспекти дозволяють розкрити способи, засоби, механізми та закономірності сприяння чи, навпаки, загрози застосування лобістських механізмів пропорційно підтриманню балансу між безпекою, технологічним прогресом і демократичними засадами державного управління.

Так, на підставі досліджених та проаналізованих особливостей лобізм у сфері національної безпеки як інструмент впливу на військову стратегію та оборонні бюджети на прикладі США та Великої Британії, вбачаємо за доцільне дійти висновку щодо статусизації останнього у якості ключового інструмента для корпорацій, котрі прагнуть впливати на державну політику та збільшувати власні прибутки, що набуває рис відмітності та етимологічно-економічної актуальності в умовах зростання ролі військово-промислового комплексу, що, зокрема, в умовах мілітаризації міжнародного порядку та гонитви озброєнь є ареною активної діяльності лобістів, мета та завдання яких полягає у сприянні ухвалення рішень, вигідних для оборонних компаній та корпорацій, що сукупно відповідає не лише безпековим, але й фінансовим інтересам.

У контексті лобіювання в США виділяємо роль таких гіганти оборонної промисловості, як Lockheed Martin, Raytheon та Boeing, у лобіюванні збільшення оборонного бюджету. Їхні зусилля, як зможемо помітити далі за текстом дисертаційного дослідження, спрямовані на забезпечення вигідних контрактів та просування власних інтересів у сфері національної безпеки.

Так, нещодавно, у березні 2025 р. компанія Lockheed Martin отримала контракт від Армії США на суму до \$4,94 млрд для виробництва ракет

Precision Strike Missiles (PrSM), які замінюють уже наявні ракети Army Tactical Missile (ATACM), що демонструє та вчергове підтверджує зростання попиту на передові ракетні технології в умовах глобальних конфліктів та відсутності чітко встановленої та визначеної безпекової картографії, що підлягають прямому або непрямому лобіюванню, як і було з даною ініціативою у Конгресі США [130].

До слова, у тому-таки березні 2025 р. адміністрація президента Д. Трампа обрала Boeing для виробництва винищувачів нового покоління F-47 у рамках контракту вартістю понад \$50 млрд, що здивувало експертів галузі, які очікували, що контракт отримає Lockheed Martin [130]. Варто зазначити, що Boeing зіткнулася з фінансовими труднощами та скандалами, пов'язаними з безпекою літаків 737 MAX, що формує прецедент важливості даного контракту для стабілізації компанії – саме таку конотацію було висловлено лобістам Boeing під час промугляції даного контракту із посилення оборонної кооперації між приватним виробником та його діяльністю на користь національної та мілітарної безпеки США у довгостроковій перспективі [121].

Історіографічно та ретроспективно-стратегічно, значний вплив таких компаній, як Lockheed Martin та Boeing на ухвалення рішень у Конгресі США досягається шляхом упровадження масштабних фінансових інтегративних залучень в лобістську діяльність [110]. За даними Д. Мархеми, дослідника від американської громадської організації «Crew», від 2017 р. Boeing витратила понад \$24 млн. на лобіювання, а Lockheed Martin – понад \$21 млн. Як приклад, під час виборчого циклу 2018 р. Lockheed та її співробітники внесли понад \$2,5 млн на федеральні передвиборчі кампанії, тоді як Boeing та її співробітники – понад \$2,3 млн [110]. Внески було спрямовано на членів ключових комітетів, таких як Комітет з асигнувань Палати представників (US House Appropriations Committee), що безпосередньо впливає на розподіл бюджетних коштів.

На додаток до вищезазначеної інформації, аналітичний матеріал американського журналіста Т. Джорно від травня 2023 р. для онлайн-таблоїду «Truthout» вказує на те, що наразі понад 500 колишніх урядових посадовців

США, зокрема Конгресу та Палати представників, нині працюють лобістами для оборонних підрядників, що підкреслює тісний зв'язок між урядом та оборонною промисловістю [79].

Сукупно, такий стан справ із лобіюванням у США демонструє, що сфера мілітарного забезпечення є актуальним на сьогодні елементом реалізації національної політики безпеки, а промульгація відповідних нормативних документів та оборонно-промислових контрактів є завданням не лише політикуму, але осіб, що репрезентують інтереси відповідних оборонних компаній у їхніх інтеракціях із владною верхівкою.

Нижче проаналізуємо ситуацію із оборонно-промисловим корпоративним лобіюванням, що має місце в модерній історії Великої Британії.

Так, тут-таки компанія BAE Systems активно лобіює послаблення експортного контролю на озброєння, використовуючи тісні зв'язки з урядом для просування своїх інтересів.

До прикладу, у 2004 р. уряд Т. Блера лобіював Лівію щодо укладення угоди про постачання озброєнь від імені BAE Systems. Голова BAE, сер Р. Еванс, звернувся до керівника апарату Т. Блера, Дж. Пауелла, з проханням ініціювати переговори з лідером Лівії М. Каддафі щодо цивільних та військових проектів, що підсумково призвело до зняття санкцій з Лівії та укладення контракту на £199 млн у 2007 р. [72].

Британський уряд також надає значну підтримку оборонній промисловості через різні організації та механізми. Наприклад, Департамент експортних гарантій (Export Credits Guarantee Department, ECGD) свого часу страхував багато експортних контрактів BAE, перекладаючи фінансові ризики на платників податків. Крім того, Організація оборонних експортних послуг (Defence Export Services Organisation, DESO) надавала технічну та логістичну підтримку, консультації щодо переговорів та фінансування виставок, сприяючи міжнародним продажам озброєнь. [145]

Тісні відносини між керівництвом BAE Systems та урядом Великої

Британії, що мали, як бачимо, історичне підґрунтя, сприяли просуванню інтересів компанії на міжнародній арені. Так, сер Р. Еванс, наприклад, описаний як один із небагатьох бізнесменів, які могли зустрітися з прем'єр-міністром на вимогу, що підкреслювало рівень його впливу та промультгаційних здатностей відносно нормативної документації оборонно-промислового характеру та національно-безпекового стратегічного значення [114]. Проте, після скандалу із нелегальним продажем озброєння на Близький Схід [113] компанія BAE Systems дещо втратила власний лобістський вплив, а мілітарна орієнтація Великої Британії набула ознак виключного державного спрямування.

Заключним чинником та джерелом дослідження феномену політичної влади та впливу лобізму на безпекову політику в розрізі сегменту лобізму як форми впливу на прийняття рішень у сфері національної та міжнародної безпеки вбачаємо огляд юридичних фактів промультгаційної діяльності спецслужб щодо збереження масового стеження та, водночас, протилежного лобізму правозахисних організацій.

Прикладом лобізму спецслужб щодо промультгації масового стеження можна вважати досвід США. Після терористичних атак 11.09. 2001 р. в США було ухвалено «Патріотичний акт» 2001 р. (USA Patriot Act 2001) [150], котрим було суттєво розширено можливості спецслужб у зборі інформації про громадян. Ухвалення даного нормативного документу стало результатом активного лобіювання з боку Федерального бюро розслідувань (ФБР), Агентства національної безпеки (АНБ) та Центрального розвідувального управління (ЦРУ), і, як наслідок, законодавчий акт було підписано президентом Дж. Бушем-молодшим 26.10.2001 р. із інтенцією надання спецслужбам широких повноважень щодо перехоплення комунікацій, доступу до фінансових транзакцій та електронних листів без необхідності отримання ордеру суду, у спрощеному та дебіюрократизованому форматах [150].

Контекстуальним положенням даного акту правотворчості стала Секція 215 (Section 215), яка дозволяла Агентству національної безпеки (US National

Security Agency) збирати метадані телефонних дзвінків мільйонів американців, що було обгрунтовано урядовцями як складова практичної необхідності виявлення терористичних загроз, однак правозахисники та окремі законодавці висловлювали занепокоєння щодо масового втручання в приватне життя громадян [150; 147].

Після викриттів Е. Сноудена в 2013 р. (діяльність Агентства національної безпеки США у сфері контролю за американськими громадянами та листуваннями між американцями та громадянами інших держав за допомогою інноваційного проєктного програмного забезпечення PRISM, XKeyscore, Tempora [119, с. 145]), громадськість дізналася про масштаби масового спостереження, яке здійснювали американські спецслужби, що спричинило значний тиск на уряд і спровокувало реформи доступу до персональних даних та інформації американського населення [119, с. 146]. Однак, спецслужби продовжували лобіювати збереження цих практик, використовуючи аргумент про те, що скорочення можливостей масового стеження може призвести до підвищених загроз національній безпеці [119, с. 146].

Прикладом такого послаблення стало підписання у 2015 р. раніше нами згаданого Закону про свободу США (USA Freedom Act 2015) [152], що набрав чинності 02.06. 2015 р. та фактично став відповіддю на згенерований пропорційно даній фактології суспільний тиск. Зазначений нормативний документ, зокрема, обмежив можливості Агентства національної безпеки США у питанні та процесах масового збору телефонних метаданих, запровадивши новий механізм контролю за запитами спецслужб до телекомунікаційних компаній. Ініціація такої нормативно-ідеологічної видозміни стала можливою завдяки активному лобіюванню таких організацій, як Американська спілка захисту громадянських свобод (ACLU, American Civil Liberties Union) та Amnesty International, які впродовж багатьох років критикували урядові програми масового стеження [54, с. 73-75; 94, с. 53].

Зокрема, Американська спілка захисту громадянських свобод (ACLU,

American Civil Liberties Union) неодноразово зверталася до суду з позовами щодо порушення Четвертої поправки Конституції США, яка забороняє необґрунтовані обшуки і конфіскації [54]. До слова, у 2015 р. ними було підтримано справу *ACLU v. Clapper* [91, с. 13-15], що була подана до Верховного суду США з метою скасування програми збору телефонних метаданих. Хоча суд не ухвалив остаточного рішення щодо повного скасування цієї програми, саме цей позов сприяв політичному тиску, який зрештою призвів до прийняття Закону про свободу США 2015 р. (*USA Freedom Act 2015*) [152].

Попри обмеження, запроваджені у 2015 р., спецслужби США надалі продовжили лобіювати повернення ширших можливостей стеження. Наприклад, у 2020 р. адміністрація Д. Трампа намагалася відновити Секцію 215 *USA Patriot Act 2001* [128; 152], однак через протести з боку правозахисників це питання не було вирішене на користь спецслужб. У 2023 році, у зв'язку з загостренням міжнародної ситуації та активізацією кібератак на США (повномасштабне вторгнення РФ до України, «поляризація» світовпорядкування, консолідація Росії, Китаю та КНДР проти США внаслідок цього), питання масового спостереження знову стало актуальним: Агентство національної безпеки США та Федеральне бюро розслідувань (ФБР) наполягали на необхідності відновлення старих механізмів збору даних, стверджуючи, що терористичні організації та хакерські угруповання можуть використовувати нові технології для обходу традиційних методів розвідки [143].

У відповідь на ці спроби, Американська спілка захисту громадянських свобод (*ACLU, American Civil Liberties Union*) та *Amnesty International* продовжили проводити активну кампанію проти масового стеження. Так, *Amnesty International* у власному інформаційному напрацюванні від 21.11.2019 р. «Гіганти стеження: як бізнес-модель Google і Facebook загрожує правам людини» вказує на те, що масове спостереження не лише порушує приватність громадян, але й створює умови для потенційних зловживань з

боку держави [35]. Крім того, вони вказують на міжнародні правові акти, такі як Загальна декларація прав людини 1948 р. та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., що гарантують право на приватне життя (ст. 12; ст. 8) [7; 11].

Важливим кроком у напрямку нівелювання впливу інформаційних державних монополій стало ухвалення в 2016 році Загального регламенту про захист даних 2016 р. (General Data Protection Regulation) [67], що встановив суворі обмеження щодо збору та обробки персональної інформації. Хоча даний документ безпосереднім чином не торкається інтересів США, його вплив відчувається й у міжнародній політиці щодо захисту приватності як сегментарного кластеру розбудови громадянського суспільства та свободи громадян у форматі XXI ст., промульгуючи відкритий характер суспільного обігу та процесів взаємодії держави і суспільства.

Тобто, лобізм у сфері національної безпеки та громадянських прав є складним і багатошаровим явищем, в якому перетинаються інтереси державних установ, приватних корпорацій та правозахисних організацій. Спецслужби традиційно прагнуть розширити свої повноваження, використовуючи загрозу тероризму як основний аргумент. Водночас, правозахисники наполягають на необхідності суворого контролю за діяльністю уряду з метою запобігання порушенням громадянських свобод. Протистояння між цими силами наразі має презентний характер, технічно та ідеологічно вдосконалюється, а його результати значною мірою визначають межі допустимого державного контролю в демократичному суспільстві та суспільстві інформаційної відкритості.

Якщо ж узагальнити проаналізовані у п. 3.2 Розділу 3 даного дисертаційного дослідження особливості політичної влади та її кореляції із формуванням прецеденту впливу лобізму на безпекову політику, отримаємо наступні сегментовані умовиводи.

По-перше, аналіз політичної влади крізь призму філософських концепцій дозволяє сформулювати комплексне розуміння її функціонування в

сучасному світі, зокрема щодо впливу лобізму на процеси прийняття рішень у сфері національної та міжнародної безпеки. Досліджені теорії влади, починаючи з класичних праць Н. Макіавеллі, Т. Гоббса та Дж. Локка, демонструють її фундаментальні принципи, серед яких – централізація, регуляція та необхідність збереження суспільного порядку. Однак сучасні реалії, в яких політичний вплив дедалі більше визначається приватними інтересами, вимагають розширення цього розуміння.

Так, Н. Макіавеллі ще у XVI ст. у праці «Державець» наголошував на тому, що влада є не лише засобом управління, а й мистецтвом маніпуляції, що в сучасних умовах знаходить своє відображення у технологіях політичного лобізму. Т. Гоббс, зі свого боку, акцентував на необхідності жорсткої державної регуляції для стримування приватних інтересів, що особливо актуально у сфері безпекової політики, де діяльність військово-промислового комплексу та приватних корпорацій має безпосередній вплив на урядові рішення. В той же час, Дж. Локк заклав підвалини прозорості політичних процесів, що є ключовим у дискусії щодо регулювання лобізму, особливо в контексті прийняття стратегічних рішень у галузі національної безпеки.

По-друге, марксистська теорія влади та критика капіталістичних механізмів лобізму актуалізує питання класового домінування та корпоратизації політичних процесів. К. Маркс і Ф. Енгельс у Томі I «Процес виробництва капіталу» багатотомника «Капітал» розглядали владу як механізм, що підтримує інтереси правлячого класу, а лобізм у цьому контексті виступає інструментом легітимізації економічної та політичної переваги капіталу. Ця концепція є особливо значущою при аналізі впливу корпорацій, таких як Lockheed Martin, Raytheon і Boeing, на збільшення оборонного бюджету США або лобіювання BAE Systems послаблення експортного контролю Великою Британією.

По-третє, більшою мірою учасні теорії влади розширюють це розуміння, пропонуючи нові підходи до аналізу механізмів впливу. Зокрема, М. Фуко концептуалізує владу як розподілену мережу, що особливо помітно в умовах

цифрового лобізму та контролю над інформаційними потоками, які використовуються для формування суспільної думки щодо безпекових питань. П. Бурдєс пояснює вплив лобізму через систему капіталів – економічного, соціального та культурного – що формують політичну реальність. На противагу, М. Кастельс наголошує на інформаційній владі, яка сьогодні є ключовим чинником формування політики національної безпеки, включаючи механізми цифрового лобіювання та вплив великих технологічних компаній на законодавчі процеси.

По-четверте, конкретний вплив лобізму на безпекову політику можна розглядати крізь призму діяльності військово-промислового комплексу та спецслужб. Корпорації, що займаються виробництвом зброї та військової техніки, активно просувають власні інтереси шляхом фінансування політичних кампаній, підтримки конкретних законодавчих ініціатив та взаємодії з урядовими структурами. Це можна спостерігати у США, де Lockheed Martin, Raytheon і Boeing відіграють центральну роль у формуванні оборонної політики, просуваючи збільшення витрат на військові програми. У Великій Британії аналогічну роль відіграє BAE Systems, яка через інтенсивне лобіювання добивається пом'якшення правил експорту озброєнь, що безпосередньо впливає на міжнародну безпекову ситуацію.

По-п'яте, додатково важливим аспектом є лобізм у сфері національної безпеки та громадянських прав. Спецслужби активно відстоюють збереження механізмів масового стеження, зокрема через закони на кшталт USA Patriot Act 2001 та USA Freedom Act 2015, що виправдовується необхідністю боротьби з тероризмом. Однак такі ініціативи стикаються з опором правозахисних організацій, зокрема ACLU (American Civil Liberties Union) та Amnesty International, які наголошують на неприпустимості порушення права на приватне життя та створенні умов для потенційних зловживань з боку держави.

Таким чином, вплив лобізму на безпекову політику є багатовимірним явищем, що поєднує економічні, політичні та інформаційні аспекти. З одного

боку, корпоративний сектор та військово-промисловий комплекс використовують механізми лобіювання для просування власних інтересів, що нерідко призводить до збільшення оборонних витрат та зміни законодавчих ініціатив. З іншого боку, громадянське суспільство та правозахисні організації протидіють надмірному втручанню держави у приватне життя, що породжує постійний конфлікт між безпекою та збереженням фундаментальних прав і свобод. Саме ця взаємодія визначає динаміку сучасної безпекової політики, демонструючи, що лобізм є не лише інструментом впливу, а й механізмом балансування різних політичних, економічних та суспільних інтересів.

Висновки до третього розділу

У процесі дослідження філософських підходів до взаємодії безпеки та лобізму було зроблено низку важливих висновків, які дозволяють глибше зрозуміти багатогранність цієї проблематики за двома основними напрямками.

У контексті етичних та моральних аспектів лобізму в сфері безпеки було встановлено, що лобізм може мати як конструктивну, так і деструктивну роль у політичних процесах. З одного боку, лобізм здатний позитивно впливати на політику безпеки, забезпечуючи залучення експертних спільнот, сприяючи інноваціям та впровадженню ефективних стратегічних рішень. Проте, з іншого боку, відсутність належних етичних меж може призводити до маніпуляції суспільною думкою, викривлення суспільних інтересів на користь приватних або корпоративних інтересів та створювати реальні загрози стабільності і безпеці державних інститутів. Тому на наше переконання, важливим висновком дослідження є необхідність встановлення чітких моральних та етичних меж для регулювання лобістської діяльності, особливо в контексті безпекової політики. Виявлено, що відсутність належних етичних стандартів може призводити до серйозних загроз для національної безпеки, особливо в таких сферах, як оборонна промисловість, кіберзахист, фармацевтика та енергетика. Етичне регулювання лобістської діяльності має

базуватись на принципах прозорості, відповідальності та забезпеченні рівного доступу до політичних процесів.

Дослідження дозволило зробити висновок про важливість аналізу філософських теорій, таких як плюралізм, елітизм та критична перспектива, для розуміння природи та наслідків лобізму. Плюралістичний підхід, представлений працями Д. Трумена та Р. Даля, наголошує на позитивному значенні лобізму як інструменту представлення різноманітних соціальних інтересів, що сприяє прийняттю більш збалансованих політичних рішень. Однак, в умовах сучасної політики цей підхід виявляється недостатнім через реальні диспропорції у впливі різних груп на політичний процес.

Елітарний підхід, обґрунтований у працях К. Р. Міллза та Дж. В. Домгроффа, більш реалістично описує сучасні реалії, акцентуючи на концентрації влади та впливу у вузького кола осіб. Ця концепція є корисною для аналізу ризиків, пов'язаних з маніпуляцією політичними процесами задля особистих чи корпоративних вигод, що загрожує демократичним принципам та суспільній стабільності.

Критична перспектива, представлена працями П. Бурдьє та В. Стреска, підкреслює, що лобізм може використовуватися як інструмент соціальної маніпуляції, спрямований на збереження домінуючих владних позицій та обмеження справжнього демократичного дискурсу. Ця теорія також наголошує на необхідності створення ефективних механізмів контролю над лобістською діяльністю, які б унеможливлювали використання лобізму як засобу політичного популізму та соціального маніпулювання.

Аналіз політичної влади та впливу лобізму на безпекову політику дозволив зробити висновок про значний вплив лобістських груп на формування політичних рішень. Встановлено, що концентрація влади та впливу у вузького кола політичних і економічних акторів може призводити до політичних та економічних дисбалансів, створюючи ризики для демократичних процесів та національної безпеки. Водночас ефективний лобізм, який базується на відкритості, прозорості та широкому громадському

контролі, може сприяти більш збалансованим та відповідальним рішенням, що відповідають інтересам суспільства.

Отже, проведений аналіз підтверджує необхідність уважного та системного регулювання лобістської діяльності через прозорі механізми контролю, етичні норми та інституційні заходи, спрямовані на балансування приватних та суспільних інтересів. Лише за таких умов лобізм може стати конструктивним елементом політичної системи, який сприятиме стійкості, безпеці та демократичному розвитку держави.

ВИСНОВКИ

Проаналізовані у рамках дисертаційного дослідження, предметом якого є аналіз та науково-теоретичне і науково-практичне осмислення політичної безпеки як категорії політичної філософії в контексті сучасного лобізму, особливості даного процесу дозволили нам дійти наступних сукупних умовиводів – проєкційно до першочергово поставлених завдань праці.

По-перше, в результаті дослідження еволюції філософських концепцій влади встановлено, що упродовж історії політичної думки відбувалась трансформація розуміння природи влади – від її легітимації як інструменту утвердження правителя (Н. Макіавеллі) чи гаранта порядку (Т. Гоббс) до її сучасного тлумачення як мережевої, розподіленої структури впливу (М. Фуко, П. Бурдьє, М. Кастельс). Лобізм, у цьому контексті, постає як особлива форма реалізації влади – опосередкований механізм впливу, який діє в межах (або поза межами) політичної системи, і стає особливо помітним на перетині інтересів публічної влади й приватного капіталу. Тобто, лобізм у політико-філософському контексті не зводиться до прикладної функції адвокації інтересів, а радше до ролі останнього у якості індикатора трансформації власне природи влади, її переходу від унітарної моделі до поліцентричної, де вплив, доступ до інформації, контроль над символічним простором і капіталом створюють нові контури владного поля. Відтак, розуміння лобізму крізь призму філософських моделей дозволяє критично інтерпретувати не лише сучасні політичні процеси, а й глибину їхньої нормативної амбівалентності.

По-друге, політична безпека розглядається не як суто державницьке поняття, а як філософськи мультимірна категорія, що включає компоненти онтологічної стабільності, нормативної цілісності та соціальної легітимності. Вона охоплює не лише мілітарну або силову складову, а й інформаційно-комунікативну, ціннісно-ідеологічну та інституційно-функціональну площину. В межах дослідження політична безпека ототожнюється з концептом стратегічної рівноваги між владою та суспільством, що формується

внаслідок балансу між правом, мораллю та інтересами. Пропорційно даному виміру, політична безпека постає не лише як функція стабільного функціонування державних інституцій, а як глибинна структура взаємодії між владою, суспільством та індивідом, що виявляється у здатності політичної системи підтримувати свій онтологічний статус у межах нормативної та соціокультурної визначеності. Вона не обмежується лише захистом від зовнішніх загроз або внутрішньої дестабілізації, а трансформується в більш складну конструкцію, що включає легітимність дискурсивного порядку, стабільність комунікативних практик, відповідність правових норм моральним уявленням про справедливість і водночас – гнучкість щодо трансформацій у сфері цінностей, які продукуються суспільством у змінних історико-політичних обставинах.

Тобто, у дисертаційному контексті термін та явище «політичної безпеки» набуває виміру «онтологічної довіри» – здатності громадян і політичних еліт розглядати політичний устрій як такий, що має майбутнє і не потребує насильницьких перетворень. У цьому сенсі вона охоплює не лише фізичний захист, але й когнітивно-символічну стабільність, яка дозволяє зберігати цілісність політичного тіла в умовах тиску, фрагментації чи інституційного дисонансу. Таким чином, політична безпека інтерпретується як стратегічна рівновага, що формується на основі діалогу між державою як гарантом правопорядку і суспільством як джерелом політичної легітимності, з постійним коригуванням меж владного впливу через призму моралі, конвенційних норм і публічних.

По-третє, у межах дисертації запропоновано нове філософське бачення політичної безпеки як соціально-нормативного симулякра – категорії, що формується не лише на основі об'єктивних загроз, а й шляхом риторичної конструктивізації інтересів через дискурси влади, публічного тиску та лобістської інженерії. Таке бачення дозволяє по-новому трактувати безпеку як засіб інституційної легітимації рішень, особливо в умовах гібридних конфліктів та інформаційної конкуренції.

По-четверте, у дослідженні розширено рамки класичної теорії сек'юритизації: доведено, що ключовими акторами у створенні безпекових наративів стають не лише державні інститути, а й транснаціональні корпорації, військово-промислові групи, цифрові платформи та приватні лобістські об'єднання. У роботі концепція сек'юритизації інтерпретується не як виключно риторичний процес державної мобілізації, а як інструмент гібридної взаємодії між публічним дискурсом, економічною вигодою та інформаційною владою. Через концепції Б. Бузана, М. Фуко та Ж. Бодріяра проаналізовано, як саме недержавні актори через символічний капітал, контроль над даними й технологічну інфраструктуру нав'язують публічному простору наративи «загроз», що виправдовують конкретні безпекові рішення. Особливу увагу приділено інструменталізації сек'юритизації задля просування інтересів оборонних корпорацій (на прикладі США), що формують вектор національної політики через логіку «зовнішньої небезпеки», попри відсутність безпосереднього конфлікту. Такий підхід дозволяє переосмислити сек'юритизацію як політико-економічний процес, де домінують не потреби захисту, а приватні цілі впливових груп.

По-п'яте, в дисертації підкреслено морально-етичну суперечність сучасного лобізму, який, попри формальну правову регламентацію в демократичних країнах, чинить прихований системний вплив на процеси формування безпекової політики. У роботі доведено, що лобізм має подвійний характер: він одночасно виступає інструментом політичної участі й каналом приватного контролю над стратегічними рішеннями. На підставі аналізу етичних доктрин та прикладів американської політики безпеки, продемонстровано, що легалізований лобізм може порушувати засадничі принципи публічної справедливості, прозорості та партисипації, підриваючи суверенітет демократичних інституцій. Підкреслено, що в умовах цифрової епохи та посилення гібридних загроз, моральна оцінка лобістських практик вимагає не лише правового, але й філософського осмислення. Дисертація пропонує розглядати етику лобізму як частину політичної етики

відповідальності, де ключовим стає питання легітимності джерел впливу, а не лише їх законності. Важливим теоретичним внеском є також побудова міждисциплінарної моделі аналізу політичної безпеки, яка синтезує філософські, правові, етичні та політологічні компоненти, дозволяючи цілісно інтерпретувати лобізм як чинник новітніх владних трансформацій у глобальній системі безпеки.

По-шосте, аналіз лобізму в сфері національної безпеки США продемонстрував системну участь приватного капіталу (зокрема, військово-промислового комплексу) у формуванні зовнішньої та оборонної політики. Такі суб'єкти, як Lockheed Martin, Raytheon Technologies або BAE Systems, активно просувають рішення щодо збільшення військових бюджетів, експортних дозволів на зброю чи перегляду регуляторної політики. Водночас, правозахисні організації (ACLU, Amnesty International) ведуть зворотне лобіювання, захищаючи громадянські свободи та право на приватність. Ця дихотомія відображає дуалізм безпекової логіки США – між потребою в глобальному домінуванні й формальним дотриманням прав людини.

По-сьоме, у межах аналізу декларативного та фактичного рівнів дотримання принципу незастосування сили з боку США виявлено систематичну розбіжність між офіційними заявами та реальною політикою. Незважаючи на офіційну риторику про відданість Статуту ООН та праву на суверенітет, численні кейси (Ірак 2003, Лівія 2011, Сирія 2012+, Венесуела 2019+) демонструють активне використання сили або квазисилових механізмів поза рамками міжнародного мандату. Формальні заяви політичного керівництва США щодо верховенства міжнародного права дедалі частіше доповнюються застереженнями про право на односторонні дії з метою «захисту національної безпеки».

По-восьме, проаналізовані інструменти обходу норм міжнародного права свідчать про наявність чіткої стратегії делегітимації або нейтралізації міжнародних інституцій, зокрема Міжнародного кримінального суду. Водночас США активно використовують альтернативні механізми тиску:

економічні санкції, кіберкампанії, підтримку нерегулярних збройних формувань. Такий підхід створює прецедент гібридного втручання, коли зовні дотримуючись норми про незастосування сили, США реалізують її «похідні форми», що фактично веде до трансформації змісту норми на користь держави-глобального гравця.

У цьому контексті варто відзначити, що стратегія Сполучених Штатів передбачає багаторівневу систему інструментів впливу, які не підпадають під формальну категорію збройного втручання, проте здатні спричинити серйозні політичні, економічні та гуманітарні наслідки для держав-реципієнтів. Йдеться, зокрема, про економічні санкції, що дедалі частіше використовуються як засіб примусу – наприклад, проти Ірану після одностороннього виходу США з JCPOA у 2018 році, або проти Венесуели, де санкції вплинули на базові ланцюги енергетичного постачання.

Підтримка збройних опозиційних угруповань (як-от у Сирії) також засвідчує прагнення США використовувати інструменти «асиметричного впливу», де офіційна участь замінюється логістичною, фінансовою чи політичною підтримкою. Додатково, акцент на кібербезпеку в останні роки вивів на передній план нову форму впливу – інформаційні та кібератаки, які також уникають прямої кваліфікації як «збройне застосування сили», проте здатні дестабілізувати державну інфраструктуру (прикладом може слугувати втручання у вибори або вплив на критичну інфраструктуру інших держав через цифрові атаки).

Таким чином, підхід США до обходу класичних правових обмежень демонструє зміну самої структури взаємодії із принципом незастосування сили: з формального заперечення до фактичного перетворення його змісту, що створює нову парадигму функціонування сили у міжнародних відносинах – через правовий релятивізм, політичну гнучкість та технологічно-медіаційні інструменти тиску, які стають невід’ємною частиною безпекової стратегії наддержав у XXI столітті.

Загалом, дисертаційне дослідження продемонструвало складність,

полівалентність і філософську глибину категорії політичної безпеки та принципу незастосування сили у сучасних міжнародних відносинах, а також дозволило виявити, що лобізм у глобальному безпековому дискурсі є не лише політико-інституційним, але й онтологічним механізмом владного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В., Ситник, Г., Смолянчук, В. Глобальна та національна безпека: підручник. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
2. Антонова Л., Лізаковська, С. Міжнародний та вітчизняний досвід лобіювання інтересів громадян в органах публічної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1098> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Артьомов І. Сучасні концепції міжнародних відносин та безпекові фактори зовнішньої політики України. *Геополітика України: історія і сучасність* : Збірник наукових праць. 2018. № 2 (21). С. 56–77.
4. Астапова-Вязьміна О. І. Національний гімн як конструкт ментального простору національної ідентичності. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. 2023. Том 6, № 1. С. 3–13. DOI: 10.15421/342301.
5. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів : Кальварія, 2004. 376 с.
6. Даценко В. С. Деонтологія і етика цінностей в етичній концепції Б. О. Кістяківського. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13, № 1. С. 12–16. DOI: <https://doi.org/10.15421/352102>.
7. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 12.04.2025).
8. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 12.04.2025).
9. Про лобіювання : Закон України від 23.02.2024 р. № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

10. Коломієць О. Особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук : 23.00.04. Одеса, 2015. 38 с.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.04.2025).
12. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Національний юридичний журнал : теорія та практика*. 2019. № 7. С. 68–72.
13. Коробцова, Д. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141–146. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.27>.
14. Котерлін І. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану у аспекті забезпечення інформаційних прав та свобод. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 150–155. DOI <https://doi.org/10.32782/392257>.
15. Кравчук В. Лобіювання як правовий концепт у загальнотеоретичному ракурсі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 4 (32). С. 12–17. DOI:10.35774/app2022.04.012.
16. Кушніренко О. Г. Види лобістської діяльності: питання теорії та позитивної практики. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 17. С. 107–117.
17. Лазарева М. Особливості лобістської діяльності на сучасному етапі: міжнародно-правовий вимір. *Науковий вісник УжНУ*. Серія: Право. 2024. Вип. 84 (4). С. 292–298. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.41>.
18. Лебідь І. Концепція «human security» в безпековому дискурсі. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015–2016 рр.* (15–18 травня 2017

- року): у 2-х томах. Том 2. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. С. 47–49.
19. Мотайло О. Основні концептуальні підходи до сутності поняття «національна безпека». *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 288–293. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2019.4.44>.
 20. Писаренко Л. М. Маніпуляції громадською думкою в період передвиборчої кампанії. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 711–713.
 21. Полтораков О. Реконцептуалізація поняття «безпека» в сучасному політико- політологічному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 19–28.
 22. Про доброчесне лобіювання : Пояснювальна записка до проєкту Закону України від 13.12.2023 р. № 10337. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43386> (дата звернення: 12.04.2025).
 23. Ремез О. Історія розвитку розуміння правової концепції безпеки. *Підприємництво, господарство і право: Теорія держави і права*. 2019. № 4. С. 196–201.
 24. Росенко М. Лобізм і його роль в діяльності сучасних парламентів, шляхи удосконалення регламентації діяльності лобістів в парламенті України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=214> (дата звернення: 12.04.2025).
 25. Старовойтов Д. Ф. Роль лобіювання у формуванні державної політики: виклики для національної безпеки. *Держава та регіони*. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2023. № 3 (81). С. 121–125. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.19>.
 26. Стельмах А. В. Теоретичні підходи до формування інституту лобізму як основи забезпечення державної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. 5. DOI: [10.32702/2307-2156-](https://doi.org/10.32702/2307-2156-)

2019.9.23.

27. Степанова-Скворцова І. «Капітал»: Том І. «Процес виробництва капіталу» (за К. Марксом та Ф. Енгельсом). Київ : Політвидав УРСР. 1952. 790 с.
28. Толстов С. В. Концепції міжнародної безпеки: методологічні підходи та понятійні принципи. *Трансформація стратегічної стабільності та проблеми ядерної безпеки на початку XXI століття* : збірник наукових праць. 2017. С. 41–67.
29. Трофименко А. В. Концептуальні підходи до розуміння лобізму. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія, політологія. 2014. № 10. С. 112–123.
30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.04.2025).
31. Фуко М. Воля до знання : переклад з французької Р. Осадчука. Київ : Клубук. 2024. 280 с.
32. Шумка А., Черник П. Теоретичні аспекти інформаційних війн та національна безпека. *Грані*. 2015. № 9 (125). С. 10–16.
33. Яровий Т. Становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України. *Public Administration Aspects*. 2019. Vol. 7 (1-2). С. 53–60. DOI: 10.15421/15196.
34. Яровой Т. Технології лобіювання інтересів громадянського суспільства на основі принципу більшості. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2018. № 4 (52). С. 191–198.
35. Amnesty International. Surveillance Giants: How the Business Model of Google and Facebook Threatens Human Rights. *Amnesty International* : веб-сайт. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/1404/2019/en/> (дата звернення: 12.04.2025).

36. Barron A., Skountridaki L. Towards a professions-based understanding of ethical and responsible lobbying. *Business & Society*. 2020. Vol. 3. P. 340–371. <https://doi.org/10.1177/0007650320975023>.
37. Bernstein F. Conflict of Interest Rules for Lobbyists. 4 Geo. *Legal Ethics*. 1990–1991. P. 671–675.
38. Bitonti A., Harris P. Lobbying in Europe : Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries. *Palgrave Macmillan UK*. 2017. 368 p. DOI: [10.1057/978-1-137-55256-3](https://doi.org/10.1057/978-1-137-55256-3).
39. Bourbeau P. Security: Dialogue Across Disciplines. Cambridge University Press, 2015. 284 p.
40. Bourdieu P. On television. New York : The New York Press. 1996. 53 p.
41. Bourdieu P. Sur l'État. Cours au Collège de France (1989–1992). Paris : Seuil, 2012. 672 p.
42. Bouzov V. Global Injustice as a Threat to World Security. *Public Reason*. 2016. Vol. 4 (1-2). P. 226–232.
43. Bouzov V. Philosophy of Global Security. *Humanities and Social Sciences Today. Classical and Contemporary Issues* : Proceedings of the International Conference. 2015. P. 43–51.
44. Boyko A., Grygor O., Makarenko L., Husarina N., Chukhrai N., Chukhrai I. Political Governance Technologies to Overcome Economic Crises. *Estudios de Economia Aplicada*. 2021. Volume 39, Issue 3. P. 4847. <https://doi.org/10.25115/eea.v39i3.4847>.
45. Brittain B. Gilead Sciences, US government settle patent case over HIV prevention drugs. Reuters. 2025 : website. URL: <https://surl.li/zuakqd> (дата звернення: 12.04.2025).
46. Butler B., Lachow I. Multilateral Approaches for Improving Global Security in Cyberspace. *Georgetown Journal of International Affairs* : International Engagement on Cyber 2012 : Establishing Norms and Improving Security, 2012. P. 5–14.

47. Buzan B., Weaver O., Wilde J. *Security : A New Framework for Analysis* : Lynne Reiner Publishers, 1998. 240 p.
48. Cappella-Zielinski R., Schilde K., Ripsman N. A Political Economy of Global Security Approach. *Journal of Global Security Studies*, 2021. Vol. 6 (1). P. 1–5. DOI:[10.1093/jogss/ogaa005](https://doi.org/10.1093/jogss/ogaa005).
49. Castells M. *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 328 p.
50. CEO. The lobby network : Big Tech's web of influence in the EU : website. URL: <https://surl.li/hnrhpy> (дата звернення: 12.04.2025).
51. Congress. gov. S.1060 – Lobbying Disclosure Act of 1995. US Congress : website. URL: <https://surli.cc/vdcwbt> (дата звернення: 12.04.2025).
52. Croft S. Constructing ontological insecurity : the securitization of Britain's Muslims. *Contemporary Security Policy*. 2012. Vol. 33 (2). P. 219–235.
53. Dahl R. A. *Who Governs? Democracy and Power in an American City*. Yale University Press, 1961. 384 p.
54. Dauvergne F. *Identified, Tracked, and Profiled : The Politics of Resisting Facial Recognition Technology*. Edward Elgar Publishing. December 2022. 130 p.
55. Deutsch K. *Political community at the international level : problems of definition and measurement*: Princeton University, NJ, 1953. 71 p.
56. Deutsche Bundestag. Consolidated version of the Lobbying Register Act in force since 1 March 2024. Head of Directorate ZR / Division ZR 4. 7 p.
57. Dialer D., Richter M. *Lobbying in the European Union : Strategies, Dynamics and Trends*. Springer International Publishing, 2018. 459 p.
58. Domhoff G. William. *Who Rules America? Power and Politics, and Social Change*. McGraw-Hill, 2006. 265 p.
59. DW. US Senate rejects tighter gun control measures. DW : website. URL: <https://surl.li/rxxbmo> (дата звернення: 12.04.2025).

- 60.Lobbying: politics. History, Definition and Facts. *Encyclopedia Britannica* : website. URL: <https://www.britannica.com/topic/lobbying> (дата звернення: 12.04.2025).
- 61.Corporate lobbying in the European Union. ESTT : website. URL: <https://surl.lu/selwqr> (дата звернення: 12.04.2025).
- 62.Consolidated version of the Treaty on European Union. *EurLex* : website. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/oj/eng (дата звернення: 12.04.2025).
- 63.Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *EurLex* : website. URL: <https://surl.li/iuxxfe> (дата звернення: 12.04.2025).
- 64.Directive of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. *EurLex* : website. URL: <https://surl.li/ruoark> (дата звернення: 12.04.2025).
- 65.Directive of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances. *EurLex* : website. URL: <https://surl.li/omwkfc> (дата звернення: 12.04.2025).
- 66.Directive of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. *EurLex* : website. URL: <https://surl.li/pkhtcw> (дата звернення: 12.04.2025).
- 67.Regulation of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). *EurLex* : website. URL: <https://surl.li/hfpoyx> (дата звернення: 12.04.2025).
- 68.European Commission. Transparency Register. *European Commission* : website. URL: <https://surl.lu/ojscue> (дата звернення: 12.04.2025).
- 69.European Union. EU Transparency Register. European Union : website. URL: <https://surl.li/nvdcgz> (дата звернення: 12.04.2025).

70. Fagan M. Lobbying. Business, Law and Public Policy ; why and how 12,000 People Spend \$3+ Billion Impacting Our Government. Vandeplass Publishing, LLC. 2015. 242 p.
71. Ferguson G. Regulation of lobbying. Global corruption: law, theory, and practice. *An Open Access Coursebook on Legal Regulation of Global Corruption under International Conventions and under US, UK and Canadian Law*: University of Victoria, 2nd ed., Jan. 2017. P. 702–743.
72. Financial Times. UK government lobbied Libya for arms deal with BAE Systems. December 31, 2024. URL: <https://surli.cc/sxmyre> (дата звернення: 12.04.2025).
73. Floyd R., Croft S. European Non Traditional Security Theory: Geopolitics, *History and International Relations*. 2011. № 3 (2). P. 152–179.
74. Floyd R., Croft S. European Non Traditional Security Theory: Geopolitics, *History and International Relations*. 2011. № 3 (2). P. 152–179.
75. Foucault M., Senellart M. Security, Territory, Population : Lectures at the College de France 1977–1978. Picador, 2009. 464 p.
76. France 24. UN blasts France over ‘excessive’ anti-terrorism measures. 19.01.2016. *France 24* : website. URL: <https://surl.li/evzdrl> (дата звернення: 12.04.2025).
77. Gelak D. R. Lobbying and Advocacy. Winning Strategies, Recommendations, Resources, Ethics and Ongoing Compliance for Lobbyists and Washington Advocates. *TheCapitol. Net*, 2008. 490 p.
78. Giddens A. The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. University of California Press, 1986. 417 p.
79. Giorno T. Over 500 Former Government Officials Are Now Lobbying for Defense Contractors. Thuthout&Z. May 6, 2023. URL: <https://surl.gd/vsqnxz> (дата звернення: 12.04.2025).
80. Godwin K. et al. Lobbying and Policymaking : The Public Pursuit of Private Interests. SAGE Publications, 2013. 258 p.

81. Gordon S. Strategic Influence in Legislative Lobbying: Context, Targets, and Tactics. Palgrave Macmillan, 2015. 213 p.
82. Guyer R. L. Guide to State Legislative Lobbying 3rd ed. First Edition Design Publishing, 2013. 172 p.
83. Hall R. L. Lobbying as Legislative Subsidy. *American Political Science Review*. 2006. Vol. 100 (1). P. 69–84.
84. Harris P. et al. The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs. Springer International Publishing, 2022. 1508 p.
85. HIR. End Animal Testing European Citizens' Initiative validated with over 1.2 million signatures. *HIR* : website. URL: <https://surli.cc/bgpaou> (дата звернення: 12.04.2025).
86. Hobbes T. Leviathan, or The Matter, Forme and Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civill. Andrew Crooke, 1651. 396 p.
87. Hobbs M., Swiatek L. Public Relations and Lobbying: Influencing Politics and Policy. Advocates and persuaders. Published by Australian Scholarly Publishing. 2018.
88. Holyoke T.T. Lobbyists and Their Obligation to the Public Interest. *Political Science Quarterly*. 2024. Vol. 6. URL: <https://surl.li/lrolhh> (дата звернення: 12.04.2025).
89. Hough P., Moran A., Pilbeam B., Stokes W. International Security Studies: Theory and Practice. Routledge, 2020. 540 p.
90. Hrebenar R. J., Scott R. K. Interest Group Politics in America. Taylor & Francis, 2015. 336 p.
91. Justia US Law. ACLU v. Clapper, No. 14-42 (2d Cir. 2015) official text. 29.10.2015. 25 p.
92. Kaplan R., Levy D. L. Does Corporate Lobbying Benefit Society?. *Rutgers Business Review*. 2022. Vol. 7 (2). P. 166–192.
93. Kay S. Ontological security and peace- building in Northern Ireland. *Contemporary Security Policy*. 2012. Vol. 33 (2). P. 236–263.

94. Kelly P. Facial recognition technology and the growing power of artificial intelligence. Report of the Standing Committee on Access to Information, Privacy and Ethics. Canada House of Commons. October 2022. 44th Parliament, 1st Session. 84 p.
95. Kinnvall C., Mitzen J. An introduction to the special issue: Ontological securities in world politics. *Cooperation and Conflict*. 2017. Vol. 52 (1). P. 3–11.
96. Kollman K. Outside Lobbying: Public Opinion and Interest Group Strategies. Princeton University Press, 2020. 216 p.
97. Laboutkova S. et al. Transparent Lobbying and Democracy. Springer International Publishing, 2020. 266 p.
98. Lahusen C. European Lobbying. An Occupational Field Between Professionalism and Activism. Taylor & Francis, 2023. 328 p.
99. Lapira T.M., Thomas H.F. Revolving Door Lobbying: Public Service, Private Influence, and the Unequal Representation of Interests. University Press of Kansas. 2017. P. 135–136.
100. Leech B. L. Lobbyists at Work. Apress, 2013. 272 p.
101. Legifrance. Loi № 2017-1510 du 30 octobre 2017 renforçant la sécurité intérieure et la lutte contre le terrorisme. *Legifrance* : website. URL: <https://surl.li/ktlvix> (дата звернення: 12.04.2025).
102. Levine B. J. The Art of Lobbying. SAGE Publications, 2009. 249 p.
103. Libby P. The Lobbying Strategy Handbook: 10 Steps to Advancing Any Cause Effectively. Oxford University Press, 2020. 324 p.
104. Lo A. J. Reading About the Financial Crisis: A Twenty-One-Book Review. *Journal of Economic Literature*. 2012. Vol. 50 (1). P. 151–178.
105. LoC. U.S. Constitution 1st Amendment. *LoC* : website. URL: <https://surl.li/cddcpu> (дата звернення: 12.04.2025).
106. Locke J. Two Treatises of Government. Awnsham & John Churchill, 1689. 368 p.

107. Luneburg W. V. et al. The Lobbying Manual. A Complete Guide to Federal Lobbying Law and Practice. American Bar Association, 2009. 894 p.
108. Machiavelli N. The Prince. Translated by Harvey C. Mansfield, University of Chicago Press, 1985. 173 p.
109. Mälksoo, M. 'Memory must be defended': beyond the politics of mnemonical security. *Security Dialogue*. 2015. Vol. 46 (3). P. 221–247.
110. Markham D. Lockheed and Boeing target House appropriators with campaign cash. CREW. August 29, 2018. URL: <https://surl.li/ozyvsw> (дата звернення: 12.04.2025).
111. Marrar K. The Arab lobby and US foreign policy: the two-state solution. Routledge, 2009. 286 p.
112. McGrath M. Climate change: US formally withdraws from Paris agreement. BBC. 04.11.2020. *BBC* : website. URL: <https://surl.li/yqlbpe> (дата звернення: 12.04.2025).
113. MEMO (Middle East Monitor). Gaddafi offered to give up WMDs in return for eased US pressure on human rights issues, UK documents reveal. January 9, 2025. URL: <https://surl.gd/ytfsqp> (дата звернення: 12.04.2025).
114. MEMO (Middle East Monitor). Tony Blair lobbied Libya for arms deal, reveal newly-released documents. December 31, 2024. URL: <https://surl.li/jlbcge> (дата звернення: 12.04.2025).
115. Mervin D. Ronald Reagan: The American Presidency. Taylor & Francis, 2014. 248 p.
116. Miller C. Practical Techniques for Effective Lobbying. Thorogood, 1998. 124 p.
117. Mills C. Wright. The Power Elite. Oxford University Press. 1956. 423 p.
118. Mitzen J. Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. *European Journal of International Relations*. 2006. Vol. 12 (3). P. 341–370.

119. Moon M. E. How America Lost its Secrets: Edward Snowden, The Man and The Theft. By Edward Jay Epstein. New York, N.Y.; Alfred A. Knopf, 2017. *Journal of Strategic Security*. 2017. Vol. 10. №1. P. 143–147.
120. Myers C. Public Relations History. Theory, Practice, and Profession. Taylor & Francis, 2020. 184 p.
121. New York Post. Pentagon's pick of Boeing to build next-generation F-47 fighter jets in \$50B deal stuns experts: by A. Zilber. March 25, 2025. URL: <https://surl.li/xznogn> (дата звернення: 12.04.2025).
122. Nyman J. What is the value of security? Contextualising the negative/positive debate. *Review of International Studies*. 2016. Vol. 1 (5). P. 1–19
123. OECD. Lobbying in the 21st Century. Transparency, Integrity and Access. OECD Publishing, 2021. 199 p.
124. OECD. Transparency in lobbying activities 2021. Government at a Glance 2021. *OECD Library*. URL: <https://surl.li/mmtvor> (дата звернення: 12.04.2025).
125. Pigou A. C. A Study in Public Finance: Macmillan, London, 1947. 299 p.
126. Polk A. The Political Economy of Lobbying. Channels of Influence and Their Regulation. Springer International Publishing, 2024. 384 p.
127. Poplawski M. Navigating the gray zone: the theoretical dilemma of interest groups impacting public life through lobbying and the threat of corruption. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2024. Vol. 4 (44). P. 71–83.
128. Privacy and Civil Liberties Oversight Board (PCLOB). Report on the Telephone Records Program Conducted under Section 215 of the USA PATRIOT Act. Washington, D.C.: PCLOB, 2014. 238 p.
129. Rahman M. Z. Cyber Security Philosophy. *ResearchGate*, 2021. 65 p.
130. Reuters. Lockheed Martin clinches \$4.94 billion US Army missile contract. March 31, 2025. URL: <https://surl.li/gjipal> (дата звернення: 12.04.2025).

131. Richan W. C. Lobbying for Social Change. 3rd ed. Routledge, 2006. 316 p.
132. Roe P. The 'Value' of Positive Security. *Review of International Studies*. 2008. Vol. 34 (4). P. 777 – 794.
133. Romm T. Amazon, Facebook, other tech giants spent roughly \$65 million to lobby Washington last year. The Washington Post, series Tech. Jan. 22, 2021. *TWP* : website. URL: <https://surl.li/sbdpik> (дата звернення: 12.04.2025).
134. Safran W. The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective. *Israel Studies: Israel and the Diaspora: New Perspectives*, 2005. Vol. 10 (1). P. 36–60.
135. Scott J. C. The Social Process of Lobbying: Cooperation Or Collusion? Taylor & Francis, 2014. 224 p.
136. Sjoberg L. Gender, structure and war: what Waltz couldn't see. *International Theory*. 2012. Vol. 4 (1). P. 1–38.
137. Solomon T. The Politics of Subjectivity in American Foreign Policy Discourses. Ann Arbor: MI University of Michigan Press, 2015. 264 p.
138. Solomon T. Time and subjectivity in world politics. *International Studies Quarterly*. 2014. Vol. 58 (4). P. 671–681.
139. Steele B. J. Ontological security and the power of self-identity: British neutrality and the American civil war. *Review of International Studies*. 2005. Vol. 31. P. 519–540.
140. Steele B. J. Organizational processes and ontological (in)security: Torture, the CIA and the United States. *Cooperation and Conflict*. 2017. Vol. 52 (1). P. 69–89.
141. Streeck W. Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism. Verso Books. 2014. 288 p.
142. Stritzel H. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*. 2007. № 13 (3). P. 357.

143. The New York Times (NYT). U.S. Used Patriot Act to Gather Logs of Website Visitors. A disclosure sheds new light on a high-profile national security law as lawmakers prepare to revive a debate over it in the Biden administration. NYT. By C. Savage. December 3, 2020. URL: <https://surl.li/dlikjl> (дата звернення: 12.04.2025).
144. Thomson S., John S. Public Affairs in Practice: A Practical Guide to Lobbying. Kogan Page, 2007. 168 p.
145. Truman, D. B. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. Alfred A. Knopf, 1951. 544 p.
146. UK Parliament. Complaints from Mr Mohamed Al Fayed, The Guardian and others against 25 members and former members: further report. Internet Archive, 1997. URL: <https://surl.li/intvyk> (дата звернення: 12.04.2025).
147. UK Parliament. Women and the vote. Archives – The Suffragettes. Internet Archive, 2009. URL: <https://surl.li/yiybkt> (дата звернення: 12.04.2025).
148. UK Parliament. Women and the vote. Internet Archive, 2010. URL: <https://surl.li/cemvju> (дата звернення: 12.04.2025).
149. United States Congress. Federal Regulation of Lobbying Act, 1946. Title III of the Legislative Reorganization Act, Public Law 79-601, 60 Stat. 812. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
150. United States Congress. H.R.3162. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001. 131 p.
151. United States Congress. Lobbying Disclosure Act of 1995. Public Law 104-65, 109 Stat. 691. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
152. United States Congress. USA FREEDOM Act of 2015. Public Law 114-23, 129 Stat. 268. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
153. United States Department of Justice. The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty (Uniting and Strengthening America by

Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism).
USDJ. 2001. 4 p.

154. Van Schendelen R. Machiavelli in Brussels: The Art of Lobbying the EU Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 344 p.
155. Van Schendelen R. Machiavelli in Brussels: The Art of Lobbying the EU Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 344 p.
156. Vauchez S. H. The State of Emergency in France: Days Without End? *European Constitutional Law Review*. 2018. Vol. 14 (4). P. 700–720.
157. Vaughan-Williams N. Europe's border crisis: biopolitical security and beyond. Oxford University Press, Oxford, 2015. 178 p.
158. Welch D. A. Security: a philosophical investigation. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 294 p.